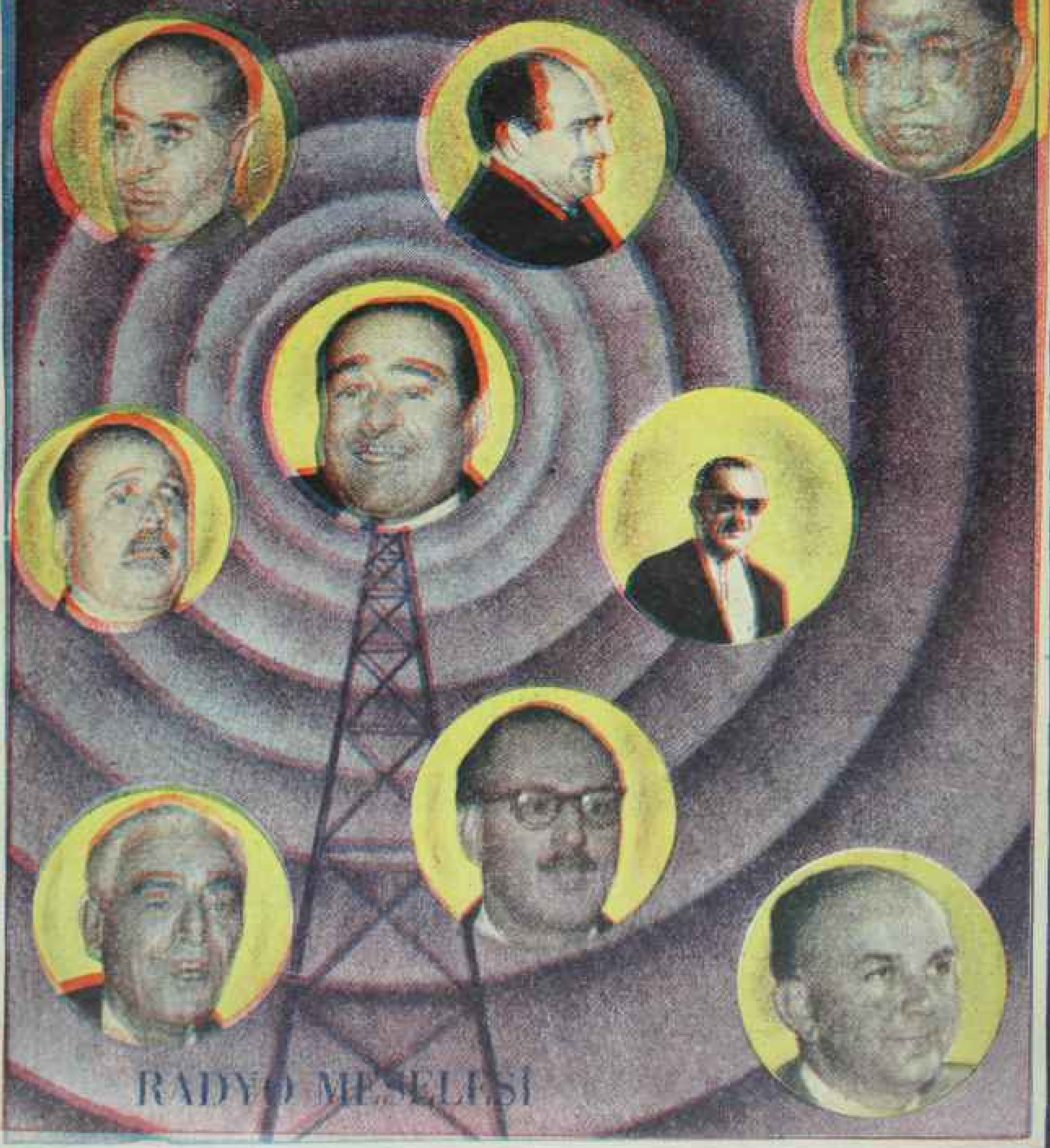
AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECM

RADYO MESELESİ

FİYATI: 1 LİRA

Süslenmesini bilen
her kadın
her yaşta güzeldir...
CAKA KREM PUF PUDRASI
SİZLERE BU İŞİNİZDE
EMEĞİ GEÇECEK
FEVKELÂDE
BİR GÜZELLİK VASITASIDIR
ÖZGÜ REKLAM
Ca-Ka
KREM PUF PUDRASI

AKİS

Haftalık Aktüalite Mecmuası
Yıl: 6, Cilt; XX, Sayı: 335
Yazı İşleri
Rüzgarlı Sokak Ovehan Kat 3 Daire 7
Tel: 11 89 92 P. K. 582 - Ankara
*
İdare :
Denizciler Caddesi 23/B
Rüzgârlı Matbaa Tel: 11 52 21
* .
İstanbul Bürosu
Cağaloğlu, Türkocağı C. Gürsoy Han
Tel : 27 12 07
*
Başyazar
Metin Toker
*
AKİS Neşriyat Ltd. Şirketi adına İmtiyaz sahibi ve yassı işlerini fiilen İdare eden mes'ul müdür
Kurtul ALTUĞ
*
Karikatür :
TURHAN
*
Fotoğraf :
Hüseyin EZER
Associated Press
Türk Haberler-Ajansı
*
Klişe :
Doğan Klişe
*
Müesese Müdürü:
Mübin TOKER
Bu mecmua Basın Ahlâk yasasına aymayı taahhüt etmiştir.
Abone şartları :
3 aylık (12 adaba) : 10.00 lira
6 aylık (25 nüsha) : 20.00 lira
1 senelik (52 nüsha) : 40.00 lira
İlân şartları :
Santimi : 20 lira
3 renkli arka kapak : 2.500 T L
İlân İşleri :
Telefon : 1 1 5 2 2 1
Dizildiği ve basıldığı yer
*
Dizildiği yer :
Rüzgarlı Matbaa
Basıldığı yer :
Güneş Matbaacılık T.A.Ş.
Basıldığı tarih : 1.12.1960
FİYATI 1 LİRA

Kapak resmimiz
Radyo Sanıkları
D. P. Borazanının hesabı

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS Okuyucuları,

siyasi faaliyetin siklet merkezi, yeniden başkente nakledilmiş bulunuyor. Bir yeni partinin kuruluş hazırlıkları, Kuracu Meclis etrafındaki gayretler ve çalışmalar memleketin göçünü bir defa daha Ankaraya çevirmiştir. İçişleri Bakanının n e m i siyaset faaliyetinin yasak bulunduğunu bildiren tebliğine rağmen şurası bir gerçektir ki haftalardan beri başkentin bir belirli çevresindeki hemen her evde politika yapılmakta, hemen her sohbette bu konu ele alınmaktadır. AKİS, elbette ki objektifini bu yeni manzaraya çevirmekten geri kalmayacaktır.

Yassıada duruşmalarının, İster istemez ikinci plana düşmesi AKİS'in haftada iki defa çıkmasına artık ihtiyaç hissettirmemektedir. Bu haftanın başında AKİS'in Kurmay Heyeti Rüzgarlı Sokaktaki binada toplanarak vaziyeti görüşmüştür. Mecmuanın idare kısmı temsilcileri haftada iki defa temposunun devamını istemişlerdir. Onların görüşü satış ve rağbet esasına dayanmaktadır. Talep oldukça arzdan kaçınmamak hem vazifedir, hem de pek basit bir iş kaidesidir. **Haftada** iki defa temposu, AKİS'in Türkiyede ne kadar sağlam ve sadık bir okuyucu kütleşme: sahip bulunduğunu bize tekrar göstermek bakımından tarifsiz fayda sağlamıştır. Hemen bütün AKİS okuyucuları, mecmuayı haftada'bir defa alırken iki defa almışlardır. Bunun neticesi olarak haftalık tiraj, hemen hemen hiç noksansız ve hâdiselerle alâkalı küçük dalgalanmaların dışında -meselâ 13 Kasım hâdisesini anlatan sayıdan elde tek bir mecmua kalmamıştır- tam bir misli artmıştır.

Ancak yazı işlerinin temsilcileri başka mülâhazalarla ortaya çıkmışlardır. Evvelâ, fırsattan istifade ediliyormuş zehabının uyanmaması istenmiştir. AKİS, Yassıada duruşmaları umumî efkârın 1 numaralı meselesi olduğu günlerde, sırf aktüaliteyi yakından takip gayretiyle haftada iki defa çıkmaya başlamıştır. Şimdi bu alâka nisbeten gevşediğine göre haftalık mecmua olarak hâdiseleri zamanında aksettirmek kabil hale gelmiştir. Kaldı ki Yassıada Saati işin günlük kısmını mükemmelen vermektedir. İlân alamadığı günlerde fiyatım arttıran AKİS nasıl, ilan almaya başlar başlamaz fiyatını eski haddine indirmişse, haftada iki mecmua lüzumu ortadan kalkar kalkmaz da bu tempo değiştirilmelidir. Kaldı ki okuyucu haftada iki AKİS'i tam olarak **okumak** için gerekli zamanı bulamamaktadır. AKİS okumak bir ihtiyaç haline gelmiş bulunduğundan ve pek çok kimse mecmuanın koleksiyonunu da yaptığından AKİS'in her sayısı satın alınmıştır. Ama tam olarak okuma fırsatını bulanlar azdır. Mecmua haftada iki defa çıkarken, hele Yassıada duruşmaları alevli aktüalitesini geride bırakınca pek çok AKİS tiryakisi mecmuayı ancak karıştırma, çerçeveli yazdan ve kendilerini alâkalandıracağım sandıkları kısımları okuma yolunu tutmuşlardır. Zira bir mecmua bitmeden öteki mecmua gelir olmuştur. Bu "vakit bulamama" faktörü üzerinde dikkatle durulmuştur. Bundan başka YURTTA OLUP BİTENLER ve YASSIADA DURUŞMALARI kısımlarımızın dışında kalan fasıllara yer ayrılamaması şikâyetlere yol açmıştır.

AKİS'in Kurmay Heyeti toplantı sonunda, yazı işleri temsilcilerinin daha kuvvetli delilleri karşısında mecmuanın önümüzdeki haftadan itibaren eskisi gibi bir defa yayınlanmasına karar vermiştir. Mecmua her haftanın başındaki gün Türkiyenin her tarafında satışa çıkarılmış olacaktır. Böylece elinizde tuttuğunuz sayı, hafta içinde çıkan sayıların sonuncusu olacaktır. İdare kısmı temsilcilerinin ikazı üzerine, yeniden şartlar gerektirdiği ve Yassıada duruşmaları 1 numaralı mesele haline geldiğinde haftada iki mecmua temposuna tekrar geçileceği de kabul edilmiştir.

Ancak Yassıada duruşmalarının, hele Mühim Dâvalarının ele alınmasıyla tekrar Önem kazandığı gözden uzak tutulmamıştır. Başyazarımız yeni çalışma tempomuz içinde haftanın büyük kısmı başkentte bulunacak, fakat sık sık Yassıadaya giderek en alâka çekici celselerde AKİS ekibine yardım edecektir. Meselâ bu haftanın ortasında başkente gelerek Kurucu Meclis ve yeni partiler hâdiselerini tesbit eden AKİS merkez teşkilâtıyla birlikte çalışan başyazarımız Yassıadada haftanın sonunda başlayacak Topkapı hadiseleri dâvasını bizzat takip edecektir. Böylece, işin başında AKİS okuyucularına Yassıada duruşmalarını Metin Tekerin kaleminden takip edecekleri hususunda yaptığımız taahhüt sonuna kadar yerine getirilmiş olacaktır. Zaten Yassıadadaki ekibimiz, bu haftadan itibaren tekrar takviye olunacaktır.

Saygılarımızla AKİS

Cilt: XX, Sayı: 335

A K İ S

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

2 ARALIK 1960

YURTTA OLUP BİTENLER

Millet

Emniyet yollarında...

Bu haftanın başında cereyan eden bir hâdise, bâzı çevrelerin-memleket semasına yığmak istedikleri bulutlan bir defa daha dağıtıverdi. M. B.K. nin partilerüstü tutumunu terkederek -en iyi niyetlerle dahi olsa-İkinci Cumhuriyetin siyaset hayatını tanzim hevesinde bulunduğuna dair şayialar, gerçi M.B.K. nden değil, ama onun murakabesi altındaki Hükümetten gelen bazı hareketlerle kuvvetlenmiş, beslenmişti. Her şey, Kurucu Meclis tasarısının Hükümetteki müzakeresi esnasında yapılan bâzı tâdilleri, aynı Hükümete mensup bir takım nüfuzlu zatın kurulması düşünülen bir yeni partinin lider tabakasını teşkil edeceği yolundaki açıklamaların takip etmesiyle başladı. Tâdiller, böyle bir partinin maksatlarına Öylesine yarayacak mahiyetteydi ki en samimi kalplerde bile şüphe yılanın çöreklenmesi önlenmez hal aldı. Nitekim iyi niyeti müsellem Bülent Ecevit, partisinin sözcüsü Ulusta "Truva atı"ndan bahseden bir yazıyla alarm çanlarını çalmaktan kendini alamadı. Yâni, bir tahta at içinde müstakbel partisin temsilcileri Kurucu Meclise mi sokulmak isteniliyordu? Partilere ayrılan kontenjandan herkesin hisse alması tabiiydi. Fakat başka sıfat altında -meselâ il temsilcisi- Meclise sokulacak insanların ilerde, tahta attan fırlayıp Truvayı zapteden Yunanlılar gibi Kurucu Meçlisi ellerine geçirmelerine göz yummak kabil olamazdı.

Ancak, hâdiseler gelişirken M.B. K. üyelerinin bâzı Bakanların da hareket tarzlarım dikkatle incelediklerini ve her şeyden haberdar bulundukları pek az kimsenin malûmuydu. Komite iki noktada tek kelimeyle kararlıydı: En geç 29 Ekim 1961'de itkine! Cumhuriyet bütün müesseseleriyle ve icaplarıyla kurulmuş olacaktı, Kurucu Meclis meselesinde hiç kimsenin oyununa gelinmeyecekti! Komite, değil bâzı Bakanların, hattâ kendi sinesinden kimselerin bir partiye katılma, ya da bir parti kurma teklifi aldıklarından haberdardı. Bunun niçin yapıldığını da biliyordu. **Parti peşinde koşanların hepsi, hattâ mensup bulundukları partilerde hizipler teşkil edenler, teşebbüslerinin başarı şansım M.B.K. nin kanatlarında görüyorlardı. Bu kanatlar kendi üzerlerine gerilirse tutunacaklar, işlerini kolaylıkla yürüteceklerdi. Kurucuları arasında Bakanların ve Komite üyelerinin bulunduğu bir parti son süratle gelişecek, kuvvetlenecek, canlanacaktı,**

Fakat haftanın başında, toplu halde daima basiretin icabım yapmış olan M.B.K. bir defa daha sesini yükseltmek zamanının geldiğine karar Verdi ve bu sesi son derece tok şekilde yükseltti. Ses yükseltmesi, tebliğ neşri şeklinde oldu. Parti kurmak herkesin hakkıydı. Bütün vatandaşlar eşit şartlar altında politika sahasında şanslarını bir parti kurarak deneyebilirlerdi. Bunlara, elbette ki M. B.K. üyeleriyle Bakanlar da dahildi. Ama bunun bir küçük şartı vardı: Herkes soyunur, mücadele meydanına öyle atılırdı. Komite üyesi mi? Evvelâ üyelik vasfını, sonra üniformasını çıkarır, parti mi kuracak, bir partiye mi girecek, ne arzularsa onu yapardı. Bakan mı Bakanlıktan ayrılır, sonra bildiğim okurdu. Ama M.B.K, nin kanatları ne mevcut, ne kurulacak hiç bir siyasi teşekkülün üzerine gerilmeyecek, Komite hiç bir parti lehinde veya aleyhinde vaziyet almayacaktı. Nefesine güvenenin borazancıbaşı olmaması için hiç bir sebeb yoktu. Ama, sadece nefesine..

Tebliğ, büyük ferahlık yarattı ve istikbal bakımından emin yollarda bulunduğumuzu tekrar ortaya koydu. M.B.K. artık mütecanis bir heyetti.

Demokrasi

Tavadaki balık - Denizdeki balık

Bu haftanın başlarında bir gün, başkentte bir adam, üzgün ve hırslı, bir yazı kaleme aldı. Yazı, en insafsız hasımları tarafından dahi kibarlığı ve çelebiliği teslim edilen Bülent Ecevitin Ulusta çıkan bir fıkrasına cevaptı. Cevapta, Ulusun efendi yazarına en ağır isnatlar reva görülüyordu. Ama, yazının alâka çekici tek tarafı son iki cümlesiydi. Hırslı ve üzgün zat, ümidini kaybetmiş insanlarda görülen bir karamsarlıkla "Siz, dilinden anlayacağınız gerici bir partinin kurulmasını savunanlardan idiniz. Kurtulmasına ihtiyaç yok,

Yeni Milli Birlik Komiteci üyeleri bir arada
Ümit veren tablo

Haftanın İçinden

Bir Meclis Kuruluyor

Metin TOKER

Uzun bir hikâyenin sonuna yaklaşmış bulunuyoruz. Kurucu Meclisle alâkalı Geçici Anayasa öntasarısı bugünlerde M.B.K. nde görüşülüp kati şeklini alacak ve kanunlaşacaktır. Feyzioğlu Komitesi tarafından hazırnan metnin 35. maddesi değiştirilmezse kanunun yayımından sonraki yirmibirinci günde, Ankarada, T.B.M.M. binasında Temsilciler Meclisi saat 15'te en yaşlı üyenin başkanlığında, bir davete hacet bulunmaksızın, kendiliğinden toplanacaktır. Temsilciler Meclisiyle birlikte Kurucu Meclisi teşkil eden M.B.K. zaten hazır olduğuna güre, sistem derhal işlemeye başlayacaktır.

M.B.K. nin yanında bir Meclisin bulunması fikri yeni değildir. Memleket idaresini Türk Silâhlı Kuvvetlerine niyabeten omuzlamış bulunan M.B.K. bundan aylarca evvel, sivillerden müteşekkil bir Meclisin kendisine yardımcı olması fikrini uygun bulmuş ve bunun hazırlıklarına o tarihlerde başlanmıştı. Ancak yaz sonlarındaki durum ve şartlarla bugünkü durum ve şartlar birbirlerine hiç benzemediğinden bir Meclis lafı ilk ortaya atıldığında düşünülen teşekkülle şimdi hatıra gelen heyet arasında büyük farklar mevcuttur. Bu, son derece tabii bir husustur.

Şimdi, idealin ne olduğunu hatırlatmakta fayda vardır. İdeal şuydu: M.B.K. kudreti elinde tutsun, onun yanında bir Meclis fikir forumu vazifesi görerek meselelerin açıklanmasına imkân sağlasın, memleketin partili, partisiz en mümtaz evlâtları bu Danışma Kurulunda yer alıp fikirlerini söylesinler, Anayasa böyle bir çalışma sonucunda referanduma arzedilerek kabul edilsin, Seçim Kanunu hazırlansın ve serbest seçime gidilerek 2. Cumhuriyetin ilk iktidarı millet tarafından tâyin olunsun. Ancak bugün, bilhassa 14 M.B.K. üyesinin yol açtığı hâdiseler fazla vakit kaybına cevaz vermemektedir. Ayrıca, ince eleyip sık dokumanın, kitabeliğe kapılmanın, teori dünyasında yaşayan prensipleri bir mutlak emir sayıp herşeyi ona bağlamanın ne zamanıdır, ne de bunun bir faydası mevcuttur. Kudret mevkiinin insanları ne hale sokacağı hiç bilinmediğinden, yapılacak en iyi iş demokratik sistemi bir an evvel kurmak ve mekanizmayı, ağır aksak da olsa işletmeye çalışmaktır.

Demek istenilen, M.B.K. nin yanında, onunla birlikte memleketi idare edecek olan heyetin bir Danışma Meclisi olması fikri çoktan terkedilmiş, hayaller tahakkuk etmediğine ve beşerin icapları kendilerini beşbuçuk ayda hissettirdiklerine göre meseleleri başka yönlerden ele almak şart hale gelmiştir. Bu zaruret aynı zamanda düşünülen Meclisin tek dereceli seçimle gelmesi ihtimalini de ortadan kaldırmaktadır. Feyzioğlu Komisyonunun, bu Meclisin seçim yoluyla gelmesindeki faydan m, gecikmelerden doğacak zararlara nisbeten hafif bulunduğu yolundaki inancına iştirak etmemek imkânsızdır. Demek oluyor ki Meclisin bir Danışma Meclisi sayılmaması ve tek dereceli seçime gidilmemesi ilk anda beliren hususiyetlerdir. Zaten tek dereceli seçimin bir başka ve mühim mahzuru daha vardır. Millet iradesiyle gelecek heyet mutlak hâkim bulunacağına göre, onun yanında bir İhtilâl komitesine yer kalmayacaktır. Halbuki, gene Feyzioğlu Komisyonunun belirttiği gibi M.B.K. İnkılâbın hemen akabinde yayınladığı bir tebliğde iktidarı, Anayasa hazırlandıktan sonra yapılacak bir serbest seçimle işbaşına gelecek teşekkülle devredeceğini bildirmiştir. Tek dereceli seçimi, bu bakımdan da Anayasanın kabulünden öne almak mümkün değildir. Üstelik, pek basit bir hesabın seçimle gelecek Meclisin sırf teşekkül tarzı dolayısıyla *2.* Cumhuriyetin kurulmasını geciktireceğini göstermemesine imkân yoktur. Halbuki sayın İnönünün İnkılâbın üçüncü ayına yaklaşıldığı sırada dediği gibi "seçimlerin bir an önce yapılmasında sayısız millî menfaat vardır" ve bu lüzum bugün her zamankinden âcil haldedir. Gerçi, bu Meclisin kurulmasını sakat göstermeye çalışanlar, millete müracaatın şampiyonluğunu yapanlar vardır ve maalesef onlar teori halindeki Demokrasinin prensipleri arkasına sığınmışlardır ama, 1960 Türkiyesinde bir seçimin yapılabileceği öylesine inanılmaz şeydir ki bu yolun tutulmasını isteyenleri "maksatlı" saymak kolaylıkla mümkündür. O bakımdan, tasarı M.B.K. önüne geldiğinde sayın üyelerin hiç kimsenin göz yaşına bakmaksızın, memleket menfaati neyi gerektiriyorsa bizzat karar vermek suretiyle bir hükme varmaları, yapacakları en büyük hizmettir.

Tasarının bir hususiyeti, siyasi parti temsilcilerinin ve siyasî parti mensuplarının artık memleket hizmetinde çalışmalarına bir mâni bulunmadığının açıklanması olacaktır. Bu yasağın niçin konulduğunu, doğrusu istenilirse anlamak zordur. Olan olmuştur. Ama, Kurucu Meclisle birlikte açılan devir dünya tarihinde eşi görülmemiş bir devir olarak anılacaktır. Bunlar gözönünde tutulursa Hükümetin, partilere ayrılmış kontenjanda niçin bir kısıntı yapmak arzusunu benimsemiş bulunduğunu anlamak zordur. Teni Meclise başlıca iki vazife veriliyor. Bunlardan biri Anayasayı, diğeri Seçim Kanununu hazırlamak, birinciyi bir referanduma arzedilebilecek hale getirmektir. Bu çalışmalar esnasında tecrübeleri geniş siyaset adamlarının bulunması, en azından pratik fikir söylemeleri tutulan,yola ışık saçacak, canlı metinlerin hazırlanmasına vesile sağlayacaktır. Zira İstanbulda, kapalı, kapılar arkasında yapılan çalışmalar sonunda hazırlanan metnin bir hukuk şaheseri de olsa çok tâdil görmesi lüzumu ortadadır. Daha ziyade kitabi kalarak hazırlanmış tasarı siyaset adamlarıyla istişareler sonunda memleket realitelerine uygun hale getirilirse tabii daha büyük fayda sağlayacaktır. Onar Tasarısı üzerinde durmak için vakit henüz erkendir. Ama ne olsa, bunun, icrayı işlemez hale getirecek bütün frenleri sıktığı ve bunların gevşetilmesine kat'i lüzum bulunması bir hakikat olarak ortadadır. Meclise bol sayıda girecek siyaset adandan, resmi sıfat taşımamakla beraber hem Anayasayı, hem de Seçim Kanununu ihtiyaca en uygun hale sokmakta büyük fayda vereceklerdir.

M-B.K. nden istenilecek olan şey elini çabuk tutmasından ibarettir. Dikkatle tetkik olunduğu takdirde, belki fazla elâstiki tarafları bir tarafa bırakılırsa Feyzioğlu tasarısının çok makbul, aynı nisbette mâkul esaslar ihtiva ettiği görülecektir. Bunun hemen aynen kabulü büyük mahzur taşımayacaktır. Bundan sonra, partilerin kontenjanının dağıtılması biraz gürültüye yol bile açsa M.B.K. nin sayın üyeleri bu dağıtımı elbette partilerin memleket içindeki kudretlerini, prestijlerini gözönünde tutarak yapacaklar, kuru gürültüye, âdetleri veçhile, gene pabuç bırakmayacaklardır.

onlarla belki de başbaşa kalacaksınız" diyordu. Bozuk bir türkçeyle yazılmış kırık dökük cümlelerin sahibi, Fikret Ekinci adlı yeni keşfedilmiş bir fıkra yazarıydı. İnkılâptan bu yana Fikret Ekinci kendisine bir "hayat sahası" arayan, üzerinde oynayacak at peşinde koşan, fakat her Beterinde yanılan "Öfkeli Adam"lardan biriydi. Bir müddetten beri bir başka •'Öfkeli Adam", Aydın Yalçınla birlikte bir yeni partinin tezgahlanması için çırpınıyordu, İki ahbap evvelâ bir devrin kudretli Albayı Alpaslan Türkeşle bu vadide temaslar yapmışlar, eş gayeler taşıyan Albayı bâzı politikacılarla tanıştırmışlar, fakat sonra o iş yürümemişti. Zaten Türkeş. nüfuzunu kaybedince de tu-kaka olmuştu. Fakat iki ahbabın, kuracakları partinin hangi şartlar altında başarrıya ulaşabileceği yolundaki teşhislerinde bir fark meydana gelmemişti. Kanaatlerince, eğer bugünkü idarenin kendilerini tuttuğu, desteklediği yolunda bir hava yaratılabilirse hedefe varabileceklerdi. Haftanın batındaki o gün Fikret Ekincinin hırsına ve karamsarlığına sebep pişmiş saydıkları bir aşa, birden bira soğuk suyun boşanmış olmasıydı. Nitekim, dehşetengiz fıkranın çıktığı gazetenin bir köşesinde M.B.K. nin bir tebliği yayınlandı. Bu tebliğde M.B.K. nin kurulmuş veya kurulacak her hangi bir partiyle hiç bir alâkası buUmmadığı bildirildikten sonra şöyle deniliyordu: "Bugünkü mert kanunlara göre Komite Üyelerinden veya Bakanlardan her hangi bir partiye girecek olan şahsın Komite üyesi ise Ordudan ve Komiteden, Bakan ise Bakanlıktan daha evvel istifası icap etmektedir."

Bu, hazırlanan bütün oyunu bir anda yerle bir ediyordu.

Tekzip yağmuru

Hakikaten, haftanın başında, M.B.K. nin fikrini ve tutumunu açıklaması üzerine bir tekzip furyası gazete sütunlarım bir anda dolduruverdi. Daha sâdece bir kaç gün evvel, kurulacak yeni partiyle hiç olmazsa ruhî ve fikri bağlarım açıklamış bulunanlar kabahati derhal basın mensuplarına yüklediler. Yeni partinin liderliği kendisine atfedilen ve bu atıfı hiç de şiddetle reddetmeyen Maliye Bakanı Ekrem Alican M.B.K. nin yaptığı açıklamadan sonra hâdiseyi gazetelerin şişirdiklerini, bir ahbap evinde oturulup memleket meselelerinin konuşulmasının parti kurma hazırlığı diye gösterildiğini serzeniş yollu ifade etti. Sıtkı Ulaydan Selim Sarpere, Amil Artüsten Hayri Mumeuoğluya, Mehmet Baydurdan Muharrem İhsan Kualoğluya, bu hâdiseye isimleri karıştırılmış Bakanların hepsi kendilerini teşebbüsten uzak tutmakta yarışa giriştiler. Hattâ İçişleri Bakam Kızıloğlu adı, "müstakbel parti konusu ile geri plândan ilgilenenler" faslında, bir başkent gazetesi tarafından ortaya atılmıştır- basını kusurlu bulmakta daha da ileri gitti ve "Ama şimdi üç beş kişi bir araya gelmiş, toplanmışlar, çay içmişler ve memleket meselelerini konuşmuşlar. Fakat basında kafi bir ifadeyle yazılmış haberler, boy boy resimler var" dedi. Bakan olmayan başka bâzı alâkalılar da teşebbüsün içinde bulunmadıklarını ifade ettiler. Söylediklerine göre, kendilerine böyle bir tasavvurdan bahsedilmişti. Onlar da, bir 3. Partiye prensip olarak muhalif bulunmadıklarını söylemişlerdi. Fakat program ve tüzük belli olmadan elbette ki bir siyasi partiye girmek düşünülemezdi.

Böylece, geçen haftanın sonunda Yalçınların gayretiyle gürültülü şekilde patlatılan bomba bu haftanın başında M.B.K. nin kendi vaziyetim bir tebliğle açıklaması üzerine fıss diye bir ses çıkardı ve sönme yolunu tutuverdi. Ama hâdisenin ne birinci kısmında, ne ikincisinde basının bir kusuru yoktu. Hava değişince alâkalıların "ahbap evinde çay içme" diye vasıflandırdıkları toplantı hakkında

Ekrem Alican Başbakanlık merdivenlerinde
Yeni partinin yolundaki merdivenler daha yüksek

Aydın Yalçın, ertesi gün, gazetesine yazdığı yazıda şöyle diyordu:

"Dün bilhassa öncü Haber kadrosunun uyanıklığı sayesinde, yeni parti için yapılan özel mahiyetteki hazırlık toplantılarından biri, basın yoluyla âmme efkârına aksetti. Eninde sonunda âmme efkârının karşısına çıkacak olan bir partinin hışırlık safhaları sayılan bu özel toplantılardan, basıma haberdar edilmesinde henüz bir fayda görülmüyordu. Fakat gazetecilik mesleğinin tabii bir icabı, haber hürriyetinin sık tecelli eden olaylarından biri olarak karşıladığımız bu sızma dolayısıyla, artık yapılacak bir şey yoktur. Âmme efkârıyla temas bahsinde, yeni parti fikrini benimseyen insanlar olarak plânlarımız tam tahakkuk etmemiş bile olsa, haber hürriyetine hürmeti olan insanlar olarak, dedektif gibi çalışan uyanık gazeteci arkadaşlarımızı tebrik ederiz."

Aydın Yalçının tebrik ettiği "detektif gibi çalışan uyanık gazeteci arkadaşlar'*dan biri eşi zarif ve sinirli Nilüfer Yalçındı! Bu bakımdan, İçişleri Bakanının tarifleri sâdece insafsız değil, aynı zamanda haksızdı da..

Bir teşebbüsün hikâyesi

Aslında, bir yeni parti kurma gayreti geçen haftanın hikâyesi değildi. Bundan çok evvel, İnkılâbı hemen takip eden günlerde bu neviden teşebbüsler çeşitli çevrelerde başlamıştı. Menderese karşı mücadelenin en sert yıllarında kendisiyle Türkiye arasına bir kıt'a -Avrupa- ve bir de okyanus -Atlantik- koymayı daha ihtiyatlı bulan, fakat ihtilâl başarıya ulaşır ulaşmaz görülmemiş bir süratle, âdeta füze gibi memlekete dönen Aydın Yalçın Ankarada kendisi gibi düşünen bir kudret sahibi bulmuştu: Albay Türkeş. Bunun üzerine Hür. P. nin mezarcılarından "aydın lider" paçaları sıvamıştı. O tarihlerde, üzerinde durulan iki nokta vardı. Bunların birincisi, kurulacak parti gelişip kuvvetleninceye kadar seçimleri geri bıraktırmaktı. Bu tezi dehşetengiz başyazar, Türkeş taraf ından temeli atılan gazetede, çok kıymetli başyazılarında işledi de, isledi.. Demokrasi, çok takımla oynanan bir oyundu. Ee, simdi ortada bir İhtiyar liderin başkanlığında bir parti vardı. Olur muydu, böyle şey? Mutlaka "aydın lider" in Türkeşle işbirliği halinde kuracağı -işin bu tarafım üstad açıkça belirtmiyordu- partiyi beklemek, seçimlere ancak ondan sonra gitmek lâzımdı! Dehşetengiz başyazar bunu gazetesinde işlerken M.B.K. üyeleri de aynı tezi Albay Türkeşin ağzından Komitede dinliyorlardı. İkinci nokta, bu partinin "Komitenin Partisi" olması noktasıydı. Dehşetengiz başyazar ortaya bir "emniyet" meselesi çıkardı. İhtilâlcilerin emniyeti ancak kendilerinin olacak bir partiyle sağlanabilirdi! Bu adamlar bir jandarma vazifesi yapmamışlardı ki.. Yarın öbür gün ihtiyar liderin partisi iktidara gelir de, onlardan hesap sorarsa -sanki, "ihtiyar lider" dediği İnönü hareketin meşruluğu hususunda fetva ve harekete, hem de B.M.M. kürsüsünde cevaz vermemiş gibi..- ihtilâlciler ne yaparlardı? Onun için, istikbali emniyet altına almak lâzımdı.

Fakat Komite, deli saçması iki nokta üzerinde de Türkeş - Yalçın ikilisinin arzusu hilâfına karar aldı. Evvelâ, seçimler derhal yapılacak ve en geç 89 Ekim 1961 de İkinci Cumhuriyet kurulacaktı. Bunun yanında, M.B.K. taraf tutmak niyetinde değildi. Buna rağmen, ikinci noktanın kavası, hedef olarak yeni parti kurucularında kaldı. Üstelik ortada meşru ve makbul bir de sebep vardı: Hiç kimse, koyunun bulunmaması sebebiyle meşrebi malûm Bölükbaşının bir muaalefet lideri elarak, muvakkaten de olsa, ortaya çıkmasını arzulamıyordu. Bu yüzdendir ki başta Gürsel, akli başında herkes, kudret sahipleri dahil, yeni yeni partilerin kurulmasını istediklerini bildirdiler. Kaderin şevkiyle günün birinde kendilerini Bakan bulmuş bâzı kimseler de politika hayatında kalmak niyetindeydiler ve girecek bir kapı arıyorlardı. Çalışmalar davam etti.

Duyulan toplantı

İşte, hazırlıkların elle tutulur hala gelmesinden sonradır ki bir çok tanınmış simanın, kendilerine yeni partiden bahsedilmesi ve teklif yapılması için çağırıldıkları toplantı basına, bir tuhaf şekilde aksetti. Haberin kaynağı, Nilüfer Yalçındı! Efendim, eşi kendisinden toplantıyı gizlemişti! Gizlemişti ama, aksilik, Yalçınların küçük ve pek güzel kızları Lâle o gün hastalanmıştı. Bu yüzden de Nilüfer Yalçın eve- sık sık telefon etmek zorunda kalmıştı. Öğleden sonra ettiği bir telefonda eşini aramış, bulamamıştı. Allah Allah! Bay Yalçın nereye gitmiş bulunabilirdi ? "Detektif gibi çalışan uyanık gazeteci" Çok geçmeden hâdiseyi tesbit etmişti: Aydın Eder, ideal arkadaşı Fikret Ekinciyle birlikte Hikmet Belbezin evine gitmişti. Vay, demek ortada bir şey vardı. İşte, "gizli" toplantı böyle duyul* muştu.

Kurucular ilk toplantıyı Hikmet Belbezin evinde yapmayı kararlaştırmışlardı. Zira ev hem geniş, hem da iyi döşeliydi. Üstelik şehirden uzak sayılırdı. Ancak davetlilerin hepsi evin bulunduğu yeri bilmiyordu. Adresler, yerildi ve ağızdan tarif edildi. Tanınmış kimseler evin biraz ötesinde otomobilden inecekler ve kapıyı öyle çalacaklardı.

Saat 15.45'te Belbezin Posta Caddesindeki -Kavaklıdere- atinin önünde duran otomobilden iki kişi indi. Bunlar Aydın Yalçınla, meşhur Akra yazarlarından Fikret Ekinciydi. İki kafadar etraflarına göz ucuyla baktıktan sonra varıp kapının zilini çaldılar. Az sonra kapı açıldı. Misafirler içeri buyur edildiler.

Daha sonra otomobiller birbiri ardısıra sökün etti. Kurucuların pek çoğunun otomobili vardı. Bu yüzden yarım saat geçmeden evin Önü otomobil parkına dönmüştü.

En son gelen Maliye Bakam Alican oldu. Saat 16 sıralarında Bakanlıktan çıkıp otomobiline binen Ali can şoföre» Kavaklıdereye gideceğim söyledi. Alicanın evi Küçükesattayd. Şoför gaza hastı ve Mercedes otomobil Ulus meydanından aşağı kaymağa başladı.

Belbezin evine beş dakikada varıldı, Ancak Maliye Bakam otomo-

Kulağa Küpe

Kurbağanın hikâyesi

Evvel zaman içinde bir yarış atı, bir de kurbağa varmış. Yarış atı sahalarda koşar, kur» bağa bir nalbant dükkânının önündeki derede oynaşırmış. Bir gün nallatmak üzere atı nalbanta getirmişler. O sırada kurbağa sudan çıkmış dere kenarında güneşleniyormuş. Birden gözü lıeybetli yarış atına takılmış. Onun nallanışını seyretmiş, seyretmiş, seytetmiş... Sonra, yarış atı oradan uzaklaşınca kendi çarpık vücuduna şöyle bir bakmış ve soluğu nalbant dükkânında almış. Göğsünü şişirmiş, ayağını nalbant a uzatarak haykırmış:

"— Bana dal.. Mana da!.."

Hikâye anlatmak ta nereden mi hatıra geldi ?

Hiç !..

Kurucu Meclise girip girmiyeceği kendisine sorulan Osman Bölükbaşı "İnönünün tutumuna bağlı" demiş te...

bilden eve birkaç yüz metre kala inmiş ve elini cebine sokarak küçük bir kâğıt çıkarmıştı. Bir iki saniye elindeki kâğıda -evin nerede olduğunu gösteren plândı- baktı ve işini âyarlamış adamların tavrıyla yürüdü Birkaç adım atmamıştı ki, önünü iki genç adam kesti. Alican hakikater fena halde bozulmuştu. Genç adamlar yabancı değillerdi. Ancak bu saatte buralarda olmaları doğrusu garipti. Gazeteciler, bu derece gizli bir hâdiseyi acaba nereden haber almışlardı?

Basın mensuplarından birisi sordu:

"— Beyfendi nereye? Hikmet beyin evineyse şuradan gideceksiniz."

Alican soğukkanlılığım kaybetmedi:

"— Hangi Hikmet bey? Yok canım, bir dostuma gidiyordum şurada."

Sonra, gazetecilere sırtını çevirip yukarı doğru yürüdü. Arkasına hiç bakmıyordu, İki genç bir otomobile atladılar ve hâdise mahallinden ayrıldıkları intibaını vermek için de ekzozu bir güzel patlattılar. Maliye Bakam gidenleri bir elektrik direğini siper alarak seyretti. Sonra aceleyle geri dönüp Prof. Hikmet Belbezin kapısı çaldı. Ne çâre ki, köşeyi dönen gazeteciler hemen tamsiper yapmış, üstelik tele-objektifle Bakanın resmini bir güzel çekmişlerdi.

İlk adım

urucular, Belbezin evinin zemin katındaki geniş salonda toplandılar. Salon stil möble ile döşenmişti. Yerde bir Isparta halısı, halının üzerinde modern sehpalar yer alıyordu. Salonda. Cihat tren, Feridun Üstün, Dâniş Koper, Cahit Talaş, Münci Kapani, Hikmet Belbez, Aydın Yalçm ve Fikret Ekinci ile Antalyalı iki genç avukat -Kılıçaslan önal ve İsmail Hakkı Oğuz- oturuyorlardı. Salonun bir köşesinde, eski bir coğrafya öğretmeni olan Faruk Caner, ellerini kavuşturmuş duruyordu. Eski Karayolları Umum Müdürü Orhan Mersinli de toplantıda hazırdı. Alican içeri girince ayağa kalktılar ve. Bakam karşıladılar. Kendisine takılanlar oldu. Maliye Bakanı, takılanlara:

"— öyle diyorsunuz ama, evi dışardaki gazetecilerden öğrendim" dedi.

Toplantıda bulunanlar telâşlandılar:

"— Gazeteciler mi?"

Alican tatlı tatlı gülümsedi:

"— Gazeteciler ya.. Ama merak etmeyin, atlattım onları"

tçerdekiler biraz rahatladılar' ve bir kaçı "Bravo Alican" diye Maliye Bakanını tebrik ettiler.

Sarper otomobilinin içinden gazetecilere cevap veriyor

Muamma çözüldü

Girizgâha lüzum görülmeden mesele ortaya atıldı. Yeni bir partinin kurulması gerekliydi. 'Bunu hemen hepsi, uzun zamandan beri kabul etmişlerdi. Şimdi kollar sıvanmalı ve Kurucu Meclis çalışmalarına başlar başlamaz derhal faaliyete geçilmeliydi. O zamana kadar siyasî faaliyet için de izin çıkardı. Bunda hepsi hemfikirdiler. Belbez, yeni kurulacak partinin C.H.P. karşısında birinci derecede muhalefet partisi olacağı kanaatindeydi. C.H.P. seçimleri kazanacaktı. Ama yanında hiç değilse kuvvetli bir parti muhalefeti bulunmalıydı. Profesör daha sonra bunu, AKİS'e verdiği kısa bir demeçte de belirtti ve:

"— Bugün iktidara namzet ve iktidara gelecek olan en kuvvetli parti muhakkak ki C.H.P.dir. Onun karşısında muhalafet olarak C.K.M.P. kalıyor. Yâni seçimi C.H.P. kazanacak, muhalefeti *C.KM.P.* yapacak. Biz parlâmentoda muhalefeti Bölükbaşıya mı bırakalım?" dedi.

Belbez toplantıda aşağı yukarı aynı şeyleri savundu ve fikirlerini bu mihrak etrafında ifadeye çalıştı.

Konuşmaların ikinci kısmım partiye verilecek ve verilebilecek isin» teşkil etti. Fikirler muhtelifti. Bir kısmı, ismin içinde "Demokrat" kelimesinin bulunmasını faydalı buluyordu. Eski Hürriyetçiler, "Hür" kelimesinin de faydadan âri olmadığını belirtiyorlardı. "Hür Demokrat Parti" fena isim sayılmazdı. Ama pek de hoşa gitmedi. Zira küf kokuyordu. İki münfesih partinin âdeta devamıydı.

İsim üzerinde fazla münakaşa edilmediNasıl olsa bir isim bulunur-

du. Esas olan, partinin tüzüğü ve programıydı. Toplantıya İstanbuldan gelen Enver Adakan, bunun hazırlanmakta olduğunu belirtti, İsmet Giritli ve Prof. Tunaya partinin tüzük ve programını hazırlamakla meşguldüler. Çok yakında tamamlarlar ve gönderirlerdi. Ondan sonra tüzük ve prog ram üzerinde tartışmaya girişilebilirdi. Fakat gene de ufak tefek fikir beyanlarından geri kalınmadı. Yeni kurulacak parti bir doktrin partisi olmalı mıydı? Memleketimizde mevcut olmayan böyle bir teşekküle ihtiyaç vardı. Ne var ki, memleket realiteleri bunu pek icap ettirmiyordu. Bu mesele etrafında da iyi düşünmeliydi. Kurucular arasında bu konuda hayli fikir ayrılığı görüldü.

Çıkış...

Saatler 20'yi gösteriyordu ki, zemin katın kapısı aceleyle açıldı. Çene telâşlı bir idam dışarı fırladı. Bir yere yetişmesi lâzımmış gibi bir hâli vardı. Çıkan, Orhan Mersinliydi. Nöbetteki basın mensuplarını görünce:

"— Bana bir şey sormayın. Ben, içerideki protokole göre yirminci filân gelirim. Hem işim acele, bir arkadaşı teşyie gidiyorum. Bundan böyle, nasıl olsa sık sık buluşacağız" dedi ve gaza bastı.

Onun hemen arkasından Faruk Caner göründü. Eski coğrafya öğretmeni galiba biraz sıkılmıştı. Yüzünden öyle anlaşılıyordu. Gazetecilere;

"— Kuzum, ısrar etmeyin. Sonra yalan söyliyeceğim. Bunu da biç sevmem" diyerek küçük Alman otomobiline yürüdü.

Caneri iki acemi -kendi tabirleriyle- politikacı takip etti. Yeni partinin Antalya şubesi... Kılıçaslar. Önel ve İsmail Hakkı Oğuz, işin acemisi olduklarını belirttiler. Daha, konuşmaya mecalleri yoktu. Hızlı adımlarla Antalya plâkalı station wagon'larına yürüdüler ve hemen binip ortadan kayboldular.

Lâfın iyisini muhakkak ki gene Prof. Talas etti. Dışarıya, Fakülte arkadaşı Doçent Münci Kapani ile birlikte çıktı. Gazetecilere, başım iki yana sallayıp "Ah sizi, ah!.." der gibi bir işaret yaptı. Sonra:

"— Daha öyle mühim bir şey yok Hazırlık mahiyetinde. Oturduk, konuştuk işte" dedi.

Cihat tren ve Feridun Üstün, Talaş - Münci ikilisini takiben göründüler. Ancak onlar, ön kapıyı tercih etmişlerdi. İkisi de, yakalandıklarından memnun görünmüyorlardı. Herşey inkar ettiler. Efendim, yâni ne vardı? Hususi bir toplantı yapılamaz mıydı T Sunun şurasında arkadaşlar toplanmışlardı. Nitekim iki eski Bakan daha sonra AKİS'e verdikleri demeçte inkârda ısrar ettiler. İren dedi ki:

"— Haberlerin çoğu yanlış. Arkadaşlarımızla toplandık. Bahis konusu edilen, evet bir yeni partiydi. Ama ortada bir parti yok, tüzük yok. İşi bence tek taraflı büyütüyorlar."

Feridun Üstüne gelince, o:

"— Memleket için hayırlı olacak. Ama henüz ortada bir parti filan yok. Belbez arkadaşımdır. Onun evinde toplandık Arkadaşlar arasında umumi kanaat, üçüncü bir partinin kurulmasının faydalı olacağı merkezindeydi" dedi, ama henüz bir partiye girmediğini beyan etti.

İki eski Bakan, temkinli davranmakta böylece birbiriyle yarış ettiler.

Esas merak edilenler

Yeni partiyle ilgili toplantı dağıldıktan sonra ortaya yeni bir mesele daha çıktı. Başkentte en revaç bulan haber buydu. Hâli hazırda Hükümet üyesi bulunanlardan bâzdan da partiye girecekler, hattâ kurucular arasında bulunacaklardı. Üzerinde ziyadesiyle durulan isim Dışişleri Bakam Sarperdi. Ancak yalanları, Sarperin öyle ha deyince bir işe atılmıyacağını söylüyorlar ve kurt diplomatın adımını son derece ölçerek attığını ifade ediyorlardı. Nitekim Sarper de bunları teyid edici laflar söyledi ve yeni partiyle ilgisi olup olmadığım soranlara:

"-— 81 yaşıma gelmişim. Bugüne kadar hiç bir partiye girmedim. Böyle bir çalışma olduğundan haberdarım. Gelişmeleri takip ediyorum. Yol arkadaşlarımın kim olduğunu, tüzüğünün ne olduğunu bilmediğim bir partiye zınk diye giremem ben" dedi.

Sıtkı Ulay
Temkinli bir adam

Demek oluyordu ki, yem partiyi takip eden edeneydi. Yani, "hele bit kurulsun bakalım" deniliyordu. Ama iş böyle olunca yeni partinin kuruluşu güçleşiyor, kuracak adam kalmıyordu.

Kanapeli toplantı

Buna rağmen» bir gün sonra gene başkentte yapılan bir toplantı ye* ni partiyle alâkalı edebiyatı geliştirdi. Haftanın tam sonundaki o gün saat 15.10 idiydi ki kısa boylu, güleç yüzlü bir adam elini yukarı kaldırdı. Gelenlere bir şeyler söylemek istiyordu. Daha doğrusu, gelenlerden kaçmak ister gibi bir hâli vardı. Eli hâla hayada, merdivenden inmeğe, hem de aceleci adımlarla inmeğe koyuldu. Gelenler, kendisini yakalamış ve etrafım almışlardı. Kısa boylu adam:

"— Kurucu Meclis işini konuştuk, Vallahi Kurucu Meclis işini.." dedi.

Çevresindekiler kahkahayı bastılar. İnanmadıkları halde inanmış görünmeyi daha uygun buldular. Ama kısa boylu adamın bir sşy söylemiyeceğini de anlamışlardı. Onun için kendisini rahat bıraktılar. Hâdise Dışişleri bakanlığının da bulunduğu Başbakanlık binasının önünde cereyan ediyordu. Hava ılık ve güzeldi. Sıtkı Ulay Başbakanlık binasının merdivenlerinden hızla indi ve makam otomobiline binerek Uzaklaştı.

Ulayın, "Kurucu Meclis işim konuştuk" dediği, Dışişleri bakanlığında yapılan bir toplantının konusu hakkındaki sualin cevabıydı. Hakikaten dışarıda bekleşenler, Dışişleri Bakanının makam odasında bir çok Bakanın bir araya gelip uzun müddet konuşmasını buna yormuşlar ve bunu gene, Kurucu Meclis Anayasasında bir indirme - kaldırma ameliyesinin başlangıcı saymışlardı. Halbuki toplantının bir başka mahiyeti daha vardı. Ekrem Alican, Selim Sarper, Muharrem İhsan Kızıloğlu, Fahri özdilek, Sıtkı Ulay, Fethi Aşkın ve Mehmet Baydurun katıldığı toplantıda üzerinde durulan ve hayli Saman tatlı tatlı konuşulan konu, yeni kurulacak parti konusu oldu.

Toplantının hazırlığına, geride bıraktığımla cumartesi gününden başlandı. Ticaret bakanlığından Klüp 47'ye edilen bir telefonla, pazar günü için Bakanın odasına 10 - 15 kişiye yetecek kadar meşrubat ve ufak tefek yiyecek ısmarlandı. Ancak daha sonra -nedendir bilinmez- toplantı yeri değişti ve ev Sahipliğini Selim Sarper üzerine aldı. Geçen haftanın sonundaki pazar günü Klüp 47'nin telefonunu açan adanı karşısında aşina

bir ses buldu. Telefonda Dışişleri bakanlığı Özel Kaleminde çalışan genç bir hariciyeci vardı. Adı Tanjuydu ve bir ricada bulunuyordu. Rica, 10 kişilik meşrubat ve yiyecek ufak tefek şeyin Dışişleri bakanlığına getirilmesiydi. Hidayet -Klüp 47'nin mahir ve sevimli, kibar sahibi- evvelâ durakladı. Bir gün evvel aynı şeyler Ticaret bakanlığınca istenmişti. Belki ayrı ayrı toplantılardı, ama bir kere sormayı doğru buldu. Nitekim sorduğu iyi olmuş, bir yığın masraf tan kurtulmuştu. Zira iki toplantının aynı olduğu, sâdece yerinin değiştiği kendisine bildirildi. Centilmen hariciyeci teşekkür ederek telefonu kapadı.

Klüp 47'de ısmarlananlar hazırlanırken Sarperin odasında altı Bakan sohbetin koyusuna dalmış, memleket meselelerini enine boyuna, ama bir sohbet havası içinde tartışıyorlardı. İçerde Kızıloğlu, Sarper, Aşkın, Baydur, Ulay ve Özdilek vardı. Beklenen, Alicandı.

Alican, diğerlerine nazaran biraz geç kaldı. Ak saçlı Bakanın otomobili Başbakanlığın merdivenleri önünde durduğunda saatler 10.05'ti. Alican, malûm şişkin çantası kolunun altında, otomobilden indi. Karşısında gazetecileri görürce gülümsedi. Başıyla, "Gene ne var?" der gibi bir işaret yaptı. Ağır adımlarla ve konuşmadan merdivenleri çıktı, sola döndü, kendisini bekliyenlerin bulundukları odanın kapısına geldi. İçeri girerken, Sarper:

"— Ooo, Ekrem bey.." diye gülerek bulunduğu yerden kalktı ve sonra ilâve etti:

"— Dün gece gençleri atlatamamışsmız. Yakalanmışsınız".

Kapı kapanırken, Alican oturmak üzereydi.

Beklenmeyen misafir

Saatler ilerliyor, içerdeki sohbet adamakıllı koyulaşı yordu. Konu bir gece evvelki konuydu. Yeni parti kurulacak ve faaliyete geçecekti. Bunun zamanı, şekli ve memlekette yaratacağı reaksiyon üzerinde duruluyordu. İşte bu sırada, gazetecilerin beklemedikleri bir misafir Başbakanlığın merdivenleri önünde belirdi. Gelen, Ankara Kumandam General Madanoğluydu. Koyu çizgili elbisesi içine bu defa iyi kolalanmış beyaz bir gömlek giymişti. Kravatını gene kaim bağlamıştı. Gazetecilere yakalanmadan merdivenleri süratle çıktı ve hiç duraklamadan Sarperin odasına girdi, boş bulduğu bir koltuğa oturdu. Yanında Fethi Aşkın vardı. Karşısına Sarper ve Kızıloğlu düşüyordu. Sohbetin şekli değişmişti. Şimdi hakikaten Kurucu Meclisteki partilere ayrılan kontenjan meselesi üzerinde duruluyor, bir de illerden gelecek temsilcilerin seçiminin nasıl yapılması gerektiği tartışılıyordu. Madanoğlu konuyu merakla takip ediyordu. Esasen, arap saçına dönen işlerin bir an önce yoluna girmesi için mümkün olanı yapmayı aklına koymuş ve bunun için gelmişti. Bir buçuk saate yakın, bu mesele' görüşüldü. Fakat General Madanoğlunun cam sıkılmıştı. Bâzı meselelerin hallinin güçleştirilmesini intaç edecek fikirlerin serdedilmesi Generali üzmüştü. Ama işin, bilmediği tarafını kavramak için toplantıyı terketmedi. Böylece, Sarperin odasındaki küçük kokteyl partiye Madanoğlu da iştirak etmiş oldu.

Saat yarıma. yaklaşmıştı. Başbakanlığın kapısı önünde bir taksi durdu. İçinden iki garson atladı ve otomobilin bagajını açtılar. Bagajdan neler çıkacak diye bakan meraklılar, birden gözlerine inanamadılar. Bagajdan çıkanlar, viski şişeleriydi! Hem de yarım kasaya-yakındı. Aman Allahım, toplantıda viski mi içilecekti? Yoksa bunlar Bakanlığın başka bir bölümüne mi gidiyordu? Ama sorulan suallere alman cevap, getirilenlerin Sarper hesabına -şahsi hesabına- getirildiği ve onun misafirlerini ağırlamak için hazırlandığıydı. Kapıda bekleşen gazeteciler manalı manalı bakıştılar. Bu arada meşhur Kudretin foto muhabiri de ganimetini yağmaya başladı ve durmadan deklânşöre basıp bol bol resim çekti. İki garson, yiyecekleri -bunlar salamlı, havyarlı, peynirli küçük kanapelerdi- ve içkileri içeri taşımağa koyuldular. Bu sırada güzel bir tesadüf, viski şişelerinin içindekilerin portakal suyu olduğunu meydana çıkardı. Meraklılar bunu anlayınca rahatladılar. Ama meşhur Kudret gazetesinin esrarengiz muhabirleri, işin içyüzünü anlamadan ortadan kaybolmuşlardı. Bundan dolayıdır ki ertesi gün Kudretin birinci sayfasında özene bezene islenmiş bir resim, havyarlı sandviçlerle viski şişelerinin Başbakanlık binasına girişini gösteriyordu! Halbuki Klüp 47'nin faturası sâdece 15 lira 40 kuruştu.

Aydın Yalçın
Heybedeki ümitler

Garsonlar içecek ve yiyecekleri bıraktılar. Sâdece havyarlı kanapeler refüze edilmiş, içerdekilerin havyardan fazla hoşlanmadıkları gerekçesiyle geri gönderilmişti.

Bir taraftan konuşma devam ederken, bir taraftan da küçük ve itinayla hazırlanmış kanapeler atıştırıldı. Portakal suları içildi ve gene konuşuldu. Bakanların ekserisi partilere ayrılan 70 kişilik kontenjanın fazla olduğu fikrindeydi. Ancak, Milli Birlik Komitesinin aynı fikirde olmadığı General Madanoğlunun sözlerinden anlaşıldı. Anayasa iyiydi ve kontenjan isabetli ayrılmıştı. Eee, iş böyle olunca Bakan beylere sâdece ve sâdece "ne yapalım?" demek düşecekti. Onlar da öyle yaptılar ve büyük bir basiret göstererek partilere ayrılan kontenjan meselesini Komitenin halletmesine karar verdiler!

Daha sonra söz, il temsilcilerinin seçimine geldi. Yem partinin kurucuları durumunda olan Bakanlardan bir kısmı, il temsilcilerinin seçimi hususunda enteresan fikirlere sahiptiler. Bunların, Valiler tarafından ve Anayasanın belirttiği nüfus kesafeti miktarına göre seçilmesini ve Meclise gönderilmesini istiyorlardı.

Bu minval üzere devam eden konuşmalar bir ara döndü dolaştı, yeni kurulacak partiye intikal etti. Mesele yeni kurulacak parti meselesi olunca, Aşkının yanında koltuğuna yaslanmış olan Madanoğlu her zamanki samimiyetiyle:

"— Benim bu işlere aklım ermez. Kuruluyormuş galiba, ha? Hayırlı olsun memleket için" dedi ve ayağa kalkarak müsaade istedi.

Bakanlar Generali iyi tanıdıklarından, ısrar etmediler. Zaten ısrarda fayda yoktu, yeni partinin kuruluş hazırlığıyla ilgili konuşmalar Madan-

NİÇİN?..

İş hayatında çeşitli formüller vardır ve bunlardan pek çoğu, fazileti denenmiş formüllerdir. "Her marifet, iltifata tâbidir" derler, "Talep olunca, arz olur" derler, "Gayret, paranın bulunduğu yere koşar" derler.. Bunlar, aslında, ekonomik olduğu kadar sosyal hakikatlerin de bir ifadesidir. Bunun, cemiyet hayatında misâlleri çoktur. Bir zamanlar, insana komik gelir, muhallebicilik inanılmaz derecede revaçtaydı. Galiba, İkinci Dünya Harbi sıralarıydı. Beyoğlunun bütün büyük dükkânları, astronomik rakkamlarla söylenen hava paraları ödenmek suretiyle muhallebici dükkânı haline sokuluyordu. Büyük şehirlerin her köşesinde, sanki yerden bitiyormuş gibi "Muhallebici", "Süt evi" gibi isimler taşıyan levhalar türeyordu. Mesleğe rağbet o hale geldi ki iki adımda bir muhallebiciye rastlamamak imkânsız hal aldı. Sonra, bunlar teker teker iflâs etmeye, satışsızlıktan kıvranmaya başladılar. Allah tan , imdatlarına yeni bir enflâsyon, banka şubesi enflâsyonu yetişti. Şimdi, Beyoğlundaki o eski muhallebici dükkânlarından bir çoğu banka şubesi halindedir. İkinci Dünya Harbinden sonra banka şubeleri birbirini takip etti. Evvelâ her semtte bir şube açıldı, sonra bu her mahalleye intikal etti, nihayet bütün caddelerde bir banka şubesi göründü. Sokaklar da nasibini alıyordu ki moda geçti. Ama, modaların sonu gelmedi. İnkılâbı takip eden günlerde gazeteler ve bilhassa siyasî aktüallte mecmualan birbirini kovaladı. Bir, bir daha, bir daha... Satıcı kulübelerinin camlan renkli kapaklarla donandı. Bugün de o sahada, bir yaprak dökümü başlamış bulunuyor. Onun yerini parti kurma gayreti aldı.

Cemiyet içindeki bu hareketlerin şaşılacak bir tarafı yoktur. Nerede ümit, istikbal görülürse o tarafa koşulmasından daha tabii bir husus düşünülemez. Bir muhallebicinin göz kamaştıran kazancı bir çok sermaye sahibini o sektöre itmiştir. Zeki ve çalışkan bir bankacının başarısı herkesi banka kurmaya sevketmiştir. Gazeteler, mecmualar da öyledir. Politikacılar ise, bugün vasatın kendileri için son derece müsait halde bulunduğunu görüyorlar veya sanıyorlar, fırsattan faydalanmak için birbiri peşine harekete geçiyorlar. Bu yoldaki ilk ciddi teşebbüs fazla basan kazanmış sayılmaz. Bir takım şöhretlerin 'nraraya gelerek kurmak istedikleri ve herşeyi toz pembe görerek açıklama zamanının dahi gelmiş bulunduğu inancıyla ortaya çıkardıkları yeni parti daha beşiğinde evvelâ hayal sukutlarına, sonra da "kurucu aday"lannın dirsek darbelerine maruz kalmıştır.

Aslında bunun da şaşılacak bir tarafı yoktur. Sosyal bayatta suniliğin mukadder akibeti bundan başka bir şey değildir. Bu sözler bir partinin kurulmaması gerektiğini belirtmek gayesi taşımamaktadır. Söylenmek istenen şudur: Bir parti, bir sosyal icabın neticesiyse, cemiyette birikmiş hislerin ve o hislere sahip kütlelerin temsilcisi, mihrakı olabiliyorsa başarı şansını elde etmiş sayılabilir. D.P. nin harikulade kaderi bunun bir neticesidir. C.K.M.P. nin bir küçük parti olma hüviyeti ve bundan asla kurtulamaması böyle bir sosyal hadisenin icabıdır. Hür. P. nin ölümü, onu ölüm yatağına yatıranlar hangi kanaati*? bulunurlarsa bulunsunlar, bu yüzdendir. Kurulacağı gürültüyle ilân edilen, kendisinde parlak istikbal tevehhüm olunan, bugünden yarına politika hayatında bir yıldız gibi parlayacağı ileri sürülen ve •'kurucu adayları"ndan başka her şeyi meçhul partinin daha doğmadan büyük sarsıntıya maruz kalması, pek çok kimse tarafından reddediliverınesi de aynı sosyal gerçeklerin pek tabii bir tecellisidir.

Siyaset hayatımızda D.P. nin kapatılmasıyla yaratılan boşluk -yarabbi, bunun bir hata teşkil ettiği her geçen gün nasıl, daha iyi anlaşılıyor..- bünyevi bir rahatsızlık doğurmuştur. Bu boşluk, ortaya bir takım "zümrüt-ü anka avcısı" çıkarmıştır. Osman Bölükbaşı ve arkadaşları dört bir tarafa bunun ökselerini yerleştirmişlerdir. Bir takım hevesliler, ellerinde sapanlar, bunun peşinde koşmaktadırlar. Koca koca, aklı başında adamlar, üzerlerinden sıyırdıkları üniformalarının yerine o kuşun tüylerinden yapılmış kisveler geçirmek istemektedirler. Bundan dolayıdır ki parti kurma gayretleri suniliğin tâ içine düşmekte ve bütün başarı şanslarını bir anda kaybetmektedirler. Mirasa konmak maksadıyla parti kurmanın, ıskatçılık veya enkaz ticaretinin politikada 1yi neticeler verdiği şimdiye kadar görülmüş müdür ki ?

Politikada, sadece parti kurarken değil, her adımda insanların kendi kendilerine "Niçin?" sualini sormaları ve buna kalplerinin değil, beyinlerinin vereceği cevabı dikkatle, itinayla, titizlikle ve tam bir objektiflik içinde aramaları lâzımdır. Bir parti kurulmak isteniyor. Ortada son derece mantıkî ve doğru Ur mucip sebep var. Bu memlekette ana muhalefet vazifesini dahi, Bölükbaşı tipi politikacıların elindeki bir siyasi teşekküle bırakmağa gönül razı olmamaktadır. Daha mühimi, böyle bir durumun memleketin istikbaldeki huzuru, emniyeti, saadeti üzerine koyduğu ipotek öylesine ortadadır ki bir çâre aramak mutlaka gerekmektedir. Çâre de, D.P. den kalan oyların kanalize edilmesi, bunda başarı kazanacak siyasi teşekkülün C.KM P. ni önüne fırlamasıdır. Ama bunun, "3. Parti" diye bilinen partiyi kurmak iin ortaya çıkmış kimseler tarafından başarılabileceğini sanmak biraz fazla hayalperestlik olmaz, mı?

Bugün siyaset torbasında bir kaç çeşit oy bulunuyor. C.H.P. nin o y l a r ı var, D.P. nin oylan var, G.K.M. P. nin oyları var, tarafsızların oylan var. Şimdi, düşünmek lâzımdır, bu oylar niçin "3. Parti" denilen partiye gitsin? C.H.P. oylarından yeni partinin bir şeyler alacağı sanılmaz. C.K.M.P. oylan için de durum aynıdır. Tarafsızlar, sandık başına gitmeden kendilerine şu suali soracaklardır: "Niçin oyumu C.H.P. ne değil de, yeni partiye vereyim?" Bunun tesirli bir cevabı yoktur. "3. Parti" nin C.H.P. ne tercih edilecek bir tarafı bulunmamaktadır ki, oraya akacak oylar öteki istikameti tutsun. Böyle bir partinin tarafsızlardan alacağı oy adedi, 1957 seçiminde Hür. P. nin aldığı oylardan ya bir kaç fazla, ya bir kaç eksik olacaktır. Prestijinin en yüksek noktasındaki C.H.P. karşısında, tarafsız kütle içinde tutunabilecek bir teşekkül yoktur. O halde geriye D.P. oylan kalmaktadır. D.P. oylan için "3. Parti"nin cazip, tarafı nedir? Hiç. Bir C.H.P. düşmanlığı, bir gerici temayül, bir İnönü kompleksi olacaksa yeni parti hem prensiplerini hiçe saymış bulunacaktır, hem de bu nu boşuboşuna yapacaktır. Zira C.K.M.P. böyle oylar için öksesini kurmuştur.

Eğer "Kurucu adaylar" bile teşebbüse şimdiden sut çevirmişlerle bunun hakiki sebebi bu "Niçin?"in bir cevabının bulunmamasından ibarettir.

oğlunu hakikaten zerre kadar ilgilendirmiyordu.

Madanoğlu toplantıdan ayrıldıktan sonra konuşma gene yeni parti meselesine döküldü. Bakanlar teşebbüs üzerindeki fikirlerini yeniden tartışmaya koyuldular. Bu toplantılarda gözler Amil Artüsü aradı ama, bulamadı. Zira Adalet Bakanının telefonu değişmişti ve arkadaşlarının bundan haberi yoktu. Artüsü bir türlü ele geçirememişlerdi. Hattâ. Sarper bumu, toplantının ertesi günü Bakan arkadaşına söyledi ve beraberce güldüler. Kim bilir, belki de Adalet Bakanı için bu, daha iyi olmuştu.

Toplantı saat 15.10 sıralarında sona erdi. İlk çıkan İçişleri Bakanı Muharrem İhsan Kızıloğluydu. Bol paçalı pantalonunu savura savura merdivenlerden inmeğe başladı. Arkasında Dışişleri Bakanıyla Ekrem Alican vardı. Üç Bakan otomobillerine doğru yürüdüler. Onları Sıtkı Ulay takip ediyordu. Hepsi de neşeliydiler. Hepsinin de yüzleri gülüyordu. Ancak bu gülüş sınıf sınıftı. En fazla tebessüm edenler mayla Sarperdi. Alican onlardan sonra geliyordu. Kızıloğluna gelince, gülüp gülmediğini anlamak için mütehassıs olmak lâzımdı.

Ulayın, içeride konuşulanlara dair verdiği cevabı Basın mensupları Sarpere yetiştirdiler:

"— Kurucu Meclisle ilgili görüşmeler yapmışsınız efendim, Öyle

Dışişleri Bakam pek nereli ve gevrek bir kahkaha attı:

"— Evet, Anayasayı bitirdik, şimdi babayasaya başladık" dedi.

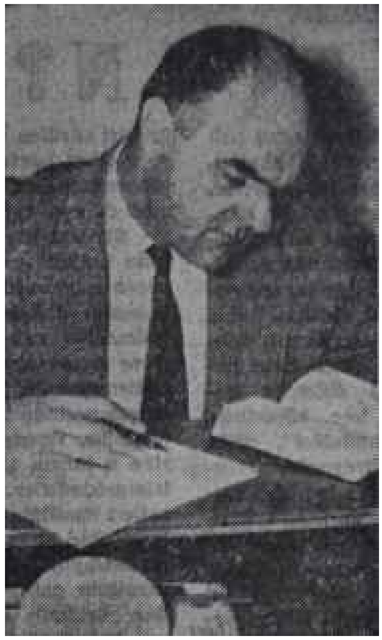
Bu sırada otomobilin önüne gelinmişti. Alican ve Sarper Dışişleri bakanlığının makam arabasına kuruldular. Gelgelelim gazeteciler, müstakbel lideri bırakmıyorlardı. Alican nihayet ağsını açabildi :

"— Kurucu Meclisteki kontenjan meselesiyle ilgili konuşmalar yaptık. Partilere ayrılan kontenjanın biraz kısılmasına taraftarız da.. Ama işi Komiteye bıraktık. Bunun üzerinde görüş teatisinde bulunduk" dedi.

Şoför, işin uzayacağını anlamış olacak ki gaza bastı ve büyük siyah araba homurtuyla yola koyuldu. Diğer Bakanlar ise çoktan uzaklaşmış bulunuyorlardı.

Kulağa kar suyu

İyi giden işler Ancak bu haftanın sonunda bozuldu. Partinin, zaten kendine mahsus sıkıntıları vardı. Bir defa, bilhassa adı teşebbüse karışan Bakanlar partinin iki noksanı bulunduğu kanaatindeydiler, Bir defa para yoktu, sonra, lider! Hiç olmazsa yatım milyon liraya ihtiyaç hissediliyordu. Gözler, böyle hallerde daima yapıldığı gibi Kazım Taşkente döndü. Hattâ tanınmış bankacının adı, bu yüzden parti kurucuları arasına karıştı. Halbuki Taşkehtin böyle bir niyeti yoktu. Yardım meselesine gelince, Taşkent partilere daima yardım ediyordu, ama böyle bir meblâğı hemen sağlaması bahis konusu değildi. Hele bu haftanın başlarında M.B.K teşebbüsle alâkasını resmen yalanlayınca ve bunu takiben Bakanlar yar

Cihat İren

Tekzip makinesi

Ziyad Ebüzziya

Ümit şu dağın ardında

çizmeye başlayınca para teinini mevselesi büsbütün güçleşti. Gerçi parti» nin kuruluş hazırlıklarını İstan bulda idare eden ve meşhur "Belbez Toplantısı"nın arefesinde başkente gelen Enver Adakan iş muhitleriyle temas ediyordu ama evvelâ partinin emniyet vermesi lâzımdı ki, isin başında görülen tipler bunu sağlamıyordu.

Lider meselesi de halledilmiş de» ğildi. Ekrem Alican çok meziyeti bulunan bir adamdı, ama doğuştan -ne de sonradan- lider değildi ki.. Tabii, bir aydın lider mevcuttu. Ancak onun kerameti kendinden menkuldü ve arkasından ancak ideal arkadaşı Ekinciyi sürükleyebilecek üstadın teşebbüs için bir kambur teşkil ettiği, hastalık halindeki kompleksleriyle yük olacağı herkes tarafından kabul ediliyordu. Hür. P. nin akibeti gözler önündeydi. Yola bu şekilde çıkmak imkânsızdı. Bu yüzdendir ki daha M. B.K. nin tebliğinden evvel Artüs, Saf per, Baydur gibi Bakanlar partiye girme kararlarını partinin kuruluşundan sonraya bırakmışlardı. Tabii bu arada başka partilerden gelecek teklifler de bir mühim faktör sayılacaktı.

Meselenin esası şuydu: Partiyi Cemal Gürselin destekleyeceği ümidi, bunun bâzı müphem işaretleri Bakanları cesaretlendirmişti. Üstelik, bir meşru ve makbul sebep de vardı. Ama, Gürselsiz bu işe girmek için deli olmak lâzımdı. Nitekim bu haftanın başında Aydın Yalçınla Fikret Ekinci, teşebbüste hemen hemen yalnız kaldılar. Bir de, onlardan kurtulup teşebbüsü selâmete çıkarmak İsteyen Enver Adakan, Ziyad Ebüzziya ve arkadaşları vardı. Adlarından bahsedilen Prof. Tunaya ile Doç. Giritli ise bir tasarı hazırladıklarını söylediler, fakat böyle bir partiye katılacakları yolundaki haberleri şiddetle reddettiler.

Anlaşılan, akıllarını peynir ekmekle yememişlerdi ve aydın Bölükbasıların peşinde gitmeye niyetli değillerdi.

C.K.M.P. de sevinç

Yeni parti teşebbüsünün üç günlük beylikten sonra karanlıklara gömülmesi bu haftanın başında C.K.M. P. de ve onun kudretsiz organı Kudrette bir bayram havası yarattı. Bölükbaşı ve arkadaşları da havadaki Demokrat oyların peşinde koştukları için kendilerine rakip gördükleri hareketin akamete uğraması karşısında ferahladılar. İş, çantada keklikti. 3ölükbaşı yeniden hayallerine daldı. Ancak üstadı, haftanın başlarında bir gece, Arnavut elçisinin verdiği bir partide İçişleri Bakanı Kızıloğlu biraz insafsız şekilde uyandırdı..

Ertesi gün Basın mensuplarının bıyık altından gülerek yâd edecekleri bu alâka çekici mülakat, kısa boylu, saçları beyazlaşmış Kızıloğlunun, karşısındaki uzun boylu Bölükbaşıya elindeki şampanya bardağım uzatarak:

"— Şayet sizin gibi politikacılarda eskilerin yaptıklarını görür veya müşahede edersek, bir Yassıada, bir Heybeliada veya bir bilmem ne ada da ha hazırlamamı» lâzım gelecek. Bunu hazırlarız, hiç merak etmeyin" şeklindeki hitabı ile başladı.

Uzun boylu adam smokin giymişti -salonda tek smokinli adamdı-. O da elindeki şampanya bardağını ileri uzatarak ve meşhur "müsaade buyrun"larmdan birini çekerek sözü aldı:

"— Şayet siz bunun böyle olacağını ümit ediyorsanız yanılıyorsunuz ve kötü itham ediyorsunuz" diye cevap verdi.

Kızıloğlu sordu:

"— Siz bugünkü tebliği okudunuz mu Bölükbaşı?"

Bölükbaşı tebliğden bihaberdi. Ne olduğunu sordu. Bahis konusu tebliğ siyasi faaliyetin menedilmiş olduğunu hatırlatan tebliğdi. Kızıloğlu:

"— Okumadınız veya duymadınızsa, bir parti liderine düşen vazifeyi yapmamışsınız. Ben şu sıkışık zamanımda, bütün gazetelerin hiç değilse başlıklarım okuyorum" deyince, Bölükbaşı bir hayli bozuklu ve nükte yapmayı bile düşünmeden cevap verdi:

" —Yarın dosya halinde önüme getirirler!"

"— Ama yarın geç olacak. Siz hâdiseleri pek geriden takip ediyorsunuz Bölükbaşı"

C.K.M.P. Genel Başkam biraz daha bozuldu. Savunma sadedinde:

"— Siz bir parti liderini, öğle ajansını dinlemediğinden dolayı itham ediyorsunuz,." diye başladı.

Kızıloğlu, Bölükbaşının lâfını kesti. Sözüne başlamadan biraz geri çekilmiş, hafifçe gülümsemişti:

"— Öyleyse akşamı dinleyin.."

Gülüşmeler arasında, söz burada bırakıldı. Kızıloğlu hafif içkiliydi ve neşesi yerindeydi. Bölükbaşıya iyi bir matematioyen olduğunu söyledi. Bunları fransızca söylemiş ve Bölükbaşı fransızca cevap vermişti., İş tekrar türkçeye intikal edince, Kızıloğlu:

"— Meseleyi bir matematisyen gibi halletmek lâzım Bölükbaşı İşte sizin gibi yılların yoğurduğu kurt politikacılara meydanı bırakacağız Görelim o zaman" dedi.

Bölükbaşı elindeki şampanya kadehini iki yana sallıyarak -bu arada bir kısmım da yere döktü- cevaba yeltendi:

"— Gazetelerden okuduğuma göre, sizi yakında karşımızda göreceğiz. Yeni bir parti kurucuları arasındaymışsınız" diye gülümsedi.

Kızıloğlu şiddetle itiraz etti:

"— Bizim parti kuracağımızı kim söylemiş? Bunu ortaya atıp avunmayın. Biz ortadan, pek yakında çekileceğiz. Esasen tesadüfün getirdiği insanlarız. İhtilal, bilirsiniz tesadüftür".

Bölükbaşı fazla dayanamadı. Kızıloğlunun lâfını kesti:

"— Yalnız unutmayın ki ihtilâller, tesadüflerin geride bıraktığı kıymetleri ortaya çıkarırlar, siz de bunlardan birisiniz"

Ama "Belbez toplantısı"nın organizatörleri ve basma aksettiricileri bundan pek fazla alınmadılar. Bu sırada Aydın Yalçın, kurtulamadığı o İnönü kompleks) ve C.H.P. düşmanlığıyla şu inanılmaz satırları yazıyordu:

"Kendilerini muayyen hesaplara göre hazırlamış, kuvvet konbinezonları içinde kendileri için belirli bir yol çizmiş kimseler, ilk plânlarım esasından bozacak olan yeni bir adım karşısında, hiç şüphesiz rahatsız olacaklardır. Bunun için, insiyaki bir karşı koymayla bu teşebbüsü baltalamak için ellerinden gelen herşeyi yapacaklardır. Geçenlerde bir partilinin hususi olarak söylediği gibi,' "bu işe katılanları ya çevirmeye çalışacağız; çeviremezsek tezviratımızıı düşüneceğiz" demesi gibi, şimdiye kadar Türk politikasında denenmiş olan yıkma ve yıpratma teşebbüslerine geniş şekilde müracaat edilecektir".

Başarısızlığın mucip sebebi, gene hazırdı ve bu bir defa daha C.H.P idi! İşte buna, kimse gülmekten kendini alamadı.

Bölükbaşı Kızıloğlu

Ters orantı

Kızıloğlu gülümsedi. Elindeki bardaktan bir yudum daha içti. Konuşmak için davrandı ama, bu sırada eşi gelmiş, bir yere daha davetli olduklarını söylemişti. İçişleri Bakanını kolundan tuttu ve kapıya doğru götürdü.

İçişleri Bakanının bahsettiği tebliğ o gün yayınlanmıştı. Tebliğde siyasi faaliyetin halen yasak olduğu belirtildikten sonra, bir de taş atılıyordu: "Bu arada, hiçbir resmî müracaat ve müsaadeye dayanmadan şahısları ve adları etrafında basında yayın yaptırarak kendilerini yeni bir partinin kurucuları olarak umumî efkâra takdim etmek gayretinde bulunanlar da müşahede edilmektedir."

Kurucu Meclis

2. Cumhuriyetin eşiğinde

Adamın konuşması alışılan konuşmalardan değildi, Elleriyle bol hareket yapıyor hafifçe kırlaşmış gür kaşlarını yukarı kaldırıyor ve kelimeleri dolu dolu söylüyordu. R harf-

lerine hızlı basmakta., bazı sesli harelerı de ağzının içinde ezermiş gibi inceltmekteydi. Koyu renk bir elbise giymişti. Elbisesinin üzerinde geniş çizgiler vardı. Bordo rengi kravatı itinayla bağlanmıştı ama, gelişigüzel bağlanıvermiş intibaını veriyordu. Adamın her halinden "babacanlık" akmaktaydı.

Bir elini sağ cebine soktu ve konuştu:

"— Yahu, ne insan bunlar.. Ben tanımam etmem ama, Feyzioğlu da bir adam herhalde. Kimse kimseyi profesör yapmaz. Boşuna profesör Olmadı ya, bu adam. Çalışmış çabalamış, bir Anayasa yapmış işte."

Dinliyenler gülüştüler. Babacan tavırlı adamı dinlemeğe doyamıyorlarflt Son derece hoşsohbetti. Devam etti:

"- Ne lüzum var partilerin kontenjanım indirmeğe? Bildiği bir şey var ki öyle koymuş işte.. Allah Allah, dertsiz başımıza dert açıyoruz."

Resmini çekmek isteyen bir foto muhabirine:

"- Dur be kardeşim. Çekersiniz çekersiniz resmi, bir tane Madanoğlu - na götürelim demezsiniz!" diye takıldı.

Elini cebinden çıkarmış, ileri doğru uzatmıştı. Devam etti:

"- Sonra, nedir o yahu? Gazeteye en Çirkin resimlerimizi korsunuz. N'aaptık biz size yâni?"

Bir gazeteci:

"— Aman Paşam, siz kendiniz yakışıklısınız" demeğe çalıştı.

Gür kaşlarım yukarı kaldırıp, alnım buruşturan adam, gülümsiyerek itiraz ett:

"— Bırak şimdi bunları... Biz biliriz kendimizi."

Hâdise, geride bıraktığımız haftanın sonunda bir gün, Başbakanlık' binasının merdivenleri önünde cereyan ediyordu. Kalın kaşlı babacan adam General Cemal Madanoğluydu. İhtilâlin 2 numaralı adamı olan ve şimdiye kadar ismi hiç mi hiç duyulmayan, isminin duyulmasından da ziyadesiyle çekinen General, Bakanlar Kurulunun mahdut Bakanlı toplantısında Kurucu Meclis hakkında yapılan müzakereleri takip etmişti. Onların yanından geliyordu. Son günlerde ahbaplığı pek ilerlettiği basın mensuplarıyla durmuş, sohbet ediyordu.

General Madanoğlu Başbakanlığın önünde gazetecilerle
Hasbihalin faydalısı ayak üstü yapılır

Ankara Kumandam ve Millî Birlik Komitesi üyesi General Madanoğlu, son günlerde Kurucu Meclis Anayasasına merak sarmıştı. Esasen tezcanlı General, her şeyi askerce halletmek, en kısa yoldan hedefe varmak gibi hasletlere sahipti. Daha İhtilâlin başında, bir iki ay içinde Meclis teşkilini arzulamış, ancak işin içine girince bunun öyle kolay bir mesele olmadığım anlayıp, yakınlarına:

"— Yahu, ihtilâli yapmak yürütmekten zormuş" demişti.

Generalin endişelerinden biri de Kurucu Meclis hakkında hazırlatılan Geçici Anayasanın sürüncemede kalmasıydı. Gerçi Anayasa, verilen müddet zarfında hazırlanmıştı. Ama Bakanlar Kurulunun incelemesi ortaya yeni bir mesele çıkarmıştı. Kurul, doğrusu istenirse, partilere ayrılan kontenjanı çok buluyordu. Ancak Milli Birlik Komitesi, Bakanlar Kuruluyla aynı fikirde değildi. Komite, partilere ayrılan kontenjanı uygun bulmuş ve meseleyi o şekilde mütaleayı doğru görmüştü.

İşte bundandır ki Bakanlar Kuruluyla Komite arasında bir fikir ayrılığı başgösterdi. Haftanın içinde, bu fikir ayrılığı âdeta bir ihtilâf halini aldı. Aslında, ortada bir ihtilâf hem mevcuttu, hem de değildi. Gerçi Kabinenin çoğunluğu -dikkat, çoğunluğu- kontenjanı fazla bulmuş ve indirme yapmanın doğru olacağını savunmuştu. Hattâ bu hususta fikrini açıkça belirtmişti. Ama bu demek değildi ki Anayasa Komisyonunun hazırladığı öntasarı değişecek, illâ da Bakanların dediği olacak. İş, gene Komitenin istek ve arzusuna kalıyordu. İşte bu bakımdan hâdiseye bir ihtilâl denemezdi. Zira bir tarafın itiraz etmeğe gücü yoktu. Nitekim haftanın başında birgün A.A. vasıtasıyla yayınlanan tebliğ, Komite ve Hükümet arasında bir ihtilâf olmadığını belirtti. Ortada mesele diye bir şey aramak, saman dağında iğne aramak demekti.

İşte Madanoğlu geçen haftanın sonunda Bakanlar Kurulunun top-

lantısından çıktığında bunun için biran endişeli, biran kızgındı. Tasarının gecikmesi ihtimali gür kaşlı babacan Generali fena halde ürkütüyor, fena halde canını sıkıyordu.

Arapsaçı

İşin aslında, Kurucu Meclis tasanın Bakanlar Kurulundaki müzakeresinin talihsizliği yeni bir parti kurulacağı rivayetleriyle aynı zamana tesadüfünden doğdu, Hükümette, yeni partinin kurucusu, hattâ lideri diye tanıtılan kimseler vardı. Bunların hâkim olduğu bir heyetin Feyzioğlu tasarısı üzerinde oynaması ister istemez şüphelere, endişelere yol açtı. Bu, adları parti meselelerine kansan şahısların kabinedeki yerlerini hâlâ muhafaza etmelerinin tabii neticesiydi. Hele mevcut siyasî partilere ayrılan kontenjanın Bakanlar tarafından fazla bulunduğu, bundan yapılacak kısıntısının il temsilcilerine ayrılacağı, il temsilcilerinin de valiler tarafından seçileceği dedikoduları ortaya çıkar çıkmaz hususî maksat gütmeyen bütün çevrelerde bir endişe belirdi. Temsilciler, bir defa Meclise girdikten sonra kendilerini gönderen teşekküllerin tesirinden sıyrılıyorlardı. Yoksa bir yeni partinin kurucusu pozundaki Bakanlar, partilerinin müstakbel temsilcilerini nü su veya bu etiket altında Kurucu Meclise göndermek niyetini taşıyorlardı? General Madanoğlu, her şeyden çok bunu tesbit için ve Komitenin bâzı temayüllerini bildirmek maksadıyla Bakanlar Kurulu toplantılarına katıldı. M.B.K. oyuna gelmek niyetinde değildi ve herkesin ayağım denk alması lüzumu vardı. Kaşkarikoya veya gizli maksatlara cevaz verilmeyecekti.

Zaten tasan, bu haftanın başında M.B.K. ne, sevkedildi. Komite, bunu derhal gündeme almak niyetindeydi. Fakat Ortaya bir engel çıktı. Geçici Anayasaya göre, kanun teklifi sâdece Milli Birlik Komitesi üyeleri tarafından yapılıyordu. Üstelik, Anayasayla ilgili bir konuda getirilecek teklif beşte bir imzayı havi olmalıydı. Hâl böyle olunca Milli Birlik Komitesi üyeleri, aralarından yedi kişilik bir komisyon seçtiler. Bu komisyon tasarıyı inceliyecek, kendine göre deriştirecek ve yedi kişinin imzasıyla Komiteye sunacaktı. Teklif böylece Komite üyelerinden yedisi tarafından yapılmış olacaktı. Kabulü de ancak beşte dört ekseriyetin oy vermesiyle mümkündü.

Haftanın ortasında bu yedi kişilik komite belli oldu. Bunlar, Osman Köksal, Sami Küçük, Suphi Gürsoytrak, Mehmet Özgüneg, Kadri Kaptan. Kamil Karavelioğlu ve Sezai Okandı.

Komite işini çabuk bitirmek kararındaydı. Yedi kişilik Komisyon en seri şeklide incelemesini yaptı ve tasarıyı haftanın ortasında Milli Birlik Komitesine şevketti. Komitenin tasarıyı incelemesi pek öyle uzun süreceğe benzemiyordu. Ondan sonra derhal faaliyete geçilip Kurucu Meclisin teşekkülü sağlanacaktı.

Nitekim haftanın ortalarında si* yasi partiler M.B.K. nden birer mektup aldılar. Bunda, Kurucu Meclis tasarısının müzakeresine başlanacağı bildiriliyor, bunlara katılmak üzere iki temsilci isteniliyordu. Mektubu alan C.H.P. Genel Sekreteri Aksal iki isim üzerinde durdu: Turan Güneş ve Emin Paksüt. İkisi de hukukçuydu, ikisi de Merkez İdare Kurulu üyesiydi.

Açıklanan tasarı

Bir hafta içinde yeni tasan hakkında irili ufaklı haberler sızdı. Ancak hangisinin doğru, hangisinin yanlış olduğu pek anlaşılamıyordu. Durum öyle hale geldi ki, Milli Birlik Komitesi üyeleri dâhi şaşırıyorlardı. Zira tasarı henüz Devlet Matbaasına verilmiş, dizilip basılmasına yeni başlanmıştı. Kalın karton kapaklı, 15 sayfadan ibaret olan öntasarı» ancak bu haftanın başında pazartesi günü ellerine geçebildi. Pazartesi günü tasarıdan birer tane de Basın mensuplarına dağıtıldı. Şimdiye kadar çıkan

Turhan Feyzioğlu

Az gitti, uz gitti...

haberlerin pek çoğu doğruydu, ama bâzıları eksik ve yanlıştı.

Pembe kaplı küçük matbuanın birinci sayfasında bir takdim yazısı kaleme alınmış ve altı Prof. Feyzioğlu tarafından imzalanmıştı. Çalışmalara esas olarak, Prof. Süheyp Derbil, Prof. Bahri Savcı, Prof. İlhan Arsel ve Doçent Muammer Aksoy katılmışlardı. İşin sonuna doğru bir müddet Ord. Prof, Hıfzı Veldet Velidedeoğlu da Komisyonun mesaisine iştirak etmiş ve onun da işin kolaylanmasında yardımı dokunmuştu. Tasarı, realist "ye meselelerin kolayca hallini sağlıyacak şekilde hazırlanmıştı. Tasan, Kurucu Meclisin seçim yoluyla da teşkil edilebileceğini, yâni bunun pekâlâ tartışılabileceğini belirtmekteydi. Ancak, bugünkü şartların seçimi biraz güç hâle getireceği tasarıyı hazırlıyanların aklına daha fazla yatmış olacak ki, kurucu Meclisin tâyinle yapılmasını uygun görmüşlerdir.

Takdim yazısında, içinde bulunduğumuz şartlara göre en geniş tem* sili karakteri hâiz bir Meclisin teşkilinin teklif edildiği belirtilmektedir. Bu tasarıyla, siyasi partilerin Kurucu Mecliste hâkim duruma geçmeleri önlenmiştir. Ancak. Demokrasinin vazgeçilmez unsurlarından olan siyasi partiler, mesuliyetlere iştirak edeceklerdir. Başkan Gürsele hitaben yazdığı takdim yazısında Feyzioğlu bu şekilde hareket etmenin memlekėti huzura kavuşturacağından emin ol* duklarını belirtmiştir.

Tasarının gerekçesi sekiz sayfa tutmaktadır Burada, öntasarı evvelâ umumi olarak anlatılmış, sonra madde madde ele alınarak gerekçeleri belirtilmiştir.

Gerekçe, Kurucu Meclisten beklenecek faydaları dokuz madde halinde sıralamıştır. Bunların başında, bir bilim komisyonu tarafından hazırlanan 2. Cumhuriyetin Anayasasının aleniyet prensipleri çerçevesi içinde müzakeresinin sağlanması gelmektedir. Böylece Anayasanın milli ihtiyaçlara uygunluğu da sağlanmış olacaktır. Bundan başka Kurucu Meclis, hâlen yürürlükteki işlemez hale gelmiş Seçim Kanunu yerine, daha demokratik ve memleketimizin bünyesin© uyacak bir seçim kanunu yapacaktır.

En Önemli meselelerden biri de, 2. Cumhuriyetin kuruluşuna Türk halkının en zinde kuvvetlerinin fiilen katılabilmeleridir. Bunlar, Kurucu Meclis için seçilecek temsilcilerdir. Böylece, Devlet idaresinin ve sorumluluğunun Komiteyle paylaşılması yoluna gidilmiş olacaktır. Bunun, memleket içinde siyasî, içtimaî ve iktisadi bakımdan temin edeceği huzur ve is-

tikrar hayli önemli olacaktır.

Kurucu Meclis ayrıca, yeni Anayasanın ve Seçim Kanununun dışındaki kanunların da aleniyetini sağlıyacak ve memlekette güven hissini arttıracaktır. Böylece umumi efkâr, yasama organı tarafından çıkarılan kanunları kolaylıkla benimsiyecektir.

Gerekçenin ikinci kısmında, yeni Anayasanın memleketimizde kabulü ve benimsenmesi için gerekli yollar sıralanmış ve bunların tahlili yapılarak, en uygunu ortaya çıkarılmıştır. Gerekçeye göre, yedi şık vardır. Yedi gık içinden en fazla benimsenecek olanı, muhakkak ki, bir Kurucu Meclis tarafından hazırlanacak Anayasanın kabulüdür. Meselâ, halen Türkiyede yasama organı olarak vazife gören Milli Birlik Komitesinin, bir bilim heyeti tarafından hazırlanacak Anayasayı kabulü ve ilânı mümkündür. Ancak, bunun ne dereceye kadar doğru olacağı asrımızda ayan beyan meydandadır. Bir ikinci sık, bu tasarının Komitece kabulünden sonra referanduma tâbi tutulmasıdır. Bunun da Um! bir vesika olmaktan ileri gideceği tahmin edilmemekte, halk tarafından kabul edilse bile benimsenmiyeceği ileri sürülmektedir. Durum böyle olunca, bir başka çâre aramak lüzumu ortaya çıkmaktadır.

Üçüncü bir şekil, daha akla uygun gibi görünmekle beraber, gene de mahzurlu sayılmaktadır. Tasarı, Komite tarafından aleni olarak müzakere edilecek ve sonra referanduma sunulacaktır. Ancak böyle bir Anayasa, millete hediye edilen bir Anayasa durumunda olacaktır.

Gerekçe bunları sıraladıktan sonra, Kurucu Meclisin çalışmalarıyla ortaya çıkacak bir Anayasanın demokratik esaslara en uygunu olacağını belirtmektedir.

Gerekçenin sonlarına doğru Kurucu Meclise düşen bâzı vazifeler de sıralanmıştır. Bunların başında. Anayasanın yapılmasıyla işlerin bitmiyeceğinden, 1961 yılı Ekiminde milleti genel seçimlerin beklediğinden bahsedilmektedir. Meclis bunu da Bağlıyacaktır.

Bakanların telâfi

Kurucu Meclisin teşekkülü günbegün yaklaşırken, başkentte bir başka mesele üzerinde muhtelif yorumlar yapılmağa başlandı: Pekâlâ, Meclis kurulup yasama yetkisini aldıktan sonra Millî Birlik Komitesi tarafından tâyin edilen Kabine üyelerinin durumları ne olacaktı? Bunlar kalacaklar ve kurulan Temsilciler Meclisinin denetlediği bir hükümet mi olacaklardı? Yoksa onlar istifa edip, yeni bir hükümet mi kurulacaktı?

H. Veldet Velidedeoğlu
Rahat nefes alıyor

Bakanlara bakılırsa, onların hiç de gidici niyetleri yoktu. Koltuklarını pek sevmiş olacaklar ki, kımıldamak istemiyorlardı. Hükümet üyeleri, Komitenin tâyinini kâfi görüyorlar, Temsilciler Meclisi seçildikten sonra yeniden bir hükümet teşkilinin fuzûli olduğunu söylüyorlardı. Kele içlerinde bâzıları vardı ki, bunun lâfına bile tahammül edemiyorlardı. Milli Birlik Komitesi kendilerini affetse, kısmetten gayrisi olmaz deyip, diğerleri gibi boyunlarını bükecekler ve çekilip gideceklerdi. Ama durup dururken Temsilciler Meclisinin yeni bir hükümet teşkiline elbette müsaade edilemezdi. İşte bundan dolayıdır ki İhtilâl Hükümetinin bâzı Bakanları huzursuzluk içindeydiler:

Milli Birlik Komitesi, hazırlanan Anayasanın emrettiği şekilde harekete kararlı olduğunu belirtti. Buna göre Temsilciler Meclisi seçilecek ve Meclis yeni bir hükümet teşkiline gidecekti. Ama ortaya bir huzursuzluğun çıkması istenmiyordu. Bunun için Millî Birlik Komitesi uzun uzun düşündü. Yapılacak tek iş vardı: Kurucu Meclisin teşkiline gitmek! O zaman zarfında Hükümet icra-i faali yet eylerdi. Sonra aynı Hükümet gelir, Temsilciler Meclisinden güven oyu isterdi Şayet güven oyu alırsa, mesele tamamdı. Gene iş başında kalmasında zerre kadar mahzur yoktu. Ama güven oyu alamazsa, o zaman talihlerine küssünlerdi. Kalkarlar, geldikleri gibi giderlerdi. Bu, demokrasinin cilvesiydi. Çekilecekti. Yeni Hükümet, Temsilciler Meclisi tarafından seçilecek ve onun tarafından denetlenerek vazifesini yürütecekti.

Ancak, hükümet ister Kurucu Meclis tarafından seçilsin isterse hâli hazır hükümet iş başında kalsın, hükümet üyelerinin Milli Birlik Komitesine karşı sorumluluğu özel bir hal olarak bırakılmıştı. Milli Birlik Komitesi, Bakanları düşürebiliyordu. Komiteye bu kadar yetki tanınmış ve bir Ayan Meclisi gibi çalışacak olan İhtilâlin öncülerine bu hak çok görülmemişti. Büyük denetleme yetkisi her şeye rağmen gene Millî Birlik Komitesine bırakılıyordu.

Kurucu Meclisin çalışmalarında eskisine nazaran bir küçük fark daha vardı. Temsilciler Meclisinden gensoru müessesesi kaldırılmış, onun yerine "Genel Görüşme" diye bir yeni usûl konulmuştu. Ancak bunu Millî Birlik Komitesinin de tasvibi gerekiyordu.

Bir başka husus Devlet ve Hükümet Başkanının geri çevirdiği kanunlarla ilgiliydi. Bunları Temsilciler Meclisi alıp yeniden gözden geçiriyor, dilerse tekrar kabul edebiliyordu. Yalnız, geri çevrilen bir kanunun yeniden kabulü için bir şart lâzımdı: Temsilciler Meclisi bunun için beşte dört çoğunlukla karara varacaktı.

Meclis Soruşturması için ise gene iki yasama organının kararı elzemdi. Birisi hakkında Meclis Soruşturması açılacağında evvelâ Temsilciler Meclisi karara varacak, bilâhare Millî Birlik Komitesi aynı şekilde karar alacaktı. Bir şahıs hakkında ancak böylece, Meclis Soruşturması açılabilecekti.

Yetiştirilmek için

Kurucu Meclis Anayasa Öntasarısında önemle ele alman bir mesele daha vardı ki, hakikaten son derece önemli, son derece üzerinde durulması gereken bir meseleydi. Yapılacak Anayasa, referandum sonucunda reddedilirse ne olacaktı? Bu, uzak bir ihtimal dahi olsa, akla gelebilirdi. Düşünmek lâzımdı. Nitekim Anayasa tasarısı hazırlanırken bu ihtimal de göz önünde tutulmuş ve gerekli tedbir alınmıştı. Bir kere, 29 Ekim 1961 de genel seçimlerin yapılmasını sağlamak amacıyla, Anayasa müzakerelerinin en geç 1961 Mayısında bitmesi şart koşulmuştu. Üstelik referandum tarihi de tespit edilmişti.

Aksi takdirde, yâni referandumun menfi olarak tecellisi şeklinde derhal tek dereceyle bir yeni Meclis seçilecek ve Killi Birlik Komitesiyle birlikte bu Meclis yeni bir Anayasa hazırlıyacaktı. O Anayasa, memleketin Anayasası olacaktı.

Politikacılar

İyileşen Paşalar

Bu haftanın başlarında bir sabah, Ankaranın en meşhur evinin önünde -Ayten Sokak, No: 20- gene kalabalık bir gazeteci kafilesini görenler ertesi sabah gazetelerinde İsmet İnönüyle alakalı bir haber bulacaklarını tahminde güçlük çekmediler. Hakikaten de bir gün sonraki gazeteler Muhalefet liderinin yünlü bir robdöşambr işinde çekilmiş resmini yayınlıyor, aynı zamanda müstakbel partiye basanlar dileyen sözlerini manşette veriyorlardı,,

Aslında, gazeteciler İnönünün uzun zamandır peşinde koşuyorlar ve bir fotoğrafını çekmek için taraf ediyorlardı. C.H.P. Genel Başkanı bir hafta kadar evvel, yorgunluktan Mütevellit olduğu sanılan bir rahatsızlık geçirmişti. Rahatsızlık haberi hem yakınlarında, hem de umumi efkarda telâş uyandırmıştı. Fakat hemen o gün endişe edilecek bir durumun olmadığı, İnönünün rahatsızlığının bir damar spazmından ibaret bulunduğu, kısa bir istirahatla her şeyin halledileceği meydana çıkmış, İnönünün yakınları ferahlamışlardı. **Ama,** umumi efkârın vaziyeti aynı değildi ki.. Bir anda bin rivayet birden piyasayı kapladı. İnönü ağırdı. İnönü bir kalp krizi geçirmişti. İnönüye felç inmişti. İnönü koma halindeydi. Genel Başkanın bir müddet ziyaret kabul etmemesi, kendisini tedavi eden Prof. Dr. Zafer Paykoç tarafından münasip görülüp te kesin talimat şeklini alınca dedikodular büsbütün arttı. Alınmayan ziyaretçiler arasında, gazete fotoğrafçıları da vardı. Fakat bitirdiğimiz haftanın sonlarında İnönü hastalığı tamamen yenip te çalışmaya başlayınca ambargo kalktı ve Dr. Paykoç Genel Başkanın fotoğrafçıları kabul edeceğim bildirdi.

Gazetecilere ilk randevu pazar günü verildi, Fakat randevu saati 16 idi. Foto muhabirleri bunun kendileri için uygun bir saat olmadığım söylediler ve ertesi sabah gelip gelemeyeceklerim sordular. Ama bir şartları vardı: Hiç bir fotoğrafçının e gün resim çekmesini istemiyorlardı. Teklif kabul edildi ve ziyaret ertesi sabaha bırakıldı. Zaten ertesi sabah Partinin başarılı Genel Sekreteri İsmail Rüştü Aksal da gelecek vs iki adam beraberce çalışacaklardı. Hakikaten ertesi sabah gazeteciler Aksalı İnönünün yanında buldular. Fakat yeni Genel Sekreter hiç eskisine benzemiyordu. Gazeteciler İnönünün resimlerini çeker ve flâşlarını ardarda patlatırlarken Aksal bir köşede duruyor, âdeta resminin çekilmesine değil de çekilmemesine dua ediyordu. Ancak fotoğrafçılar Genel Sekreteri Genel Başkanın yanında istediler. İnönü de kendisini çağırınca Genel Sekreter gitti ve gazeteciler Büyük Partinin iki liderinin başbaşa pozlarını tesbit ettiler.

Ancak İnönünün iyileştiği sıralarda yayınlanan bir tebliğ, umumi efkârı yemden üzdü. Bu sefer de Cemal Gürsel hastaydı. Aslında, Devlet Başkanının da rahatsızlığı Öyle mühim değildi. Onunki de aşırı yorgunluk neticesiydi ve doktorlar biraz dinlenmesine lüzum göstermişlerdi. Ama onun hakkında da kulak gazetesi derhal yayma başladı. Gürseli yaralamışlardı. Bu, kaba bir yalandı. İki Paşa birbirlerine sıhhat, afiyet dilediler, geçmiş olsun dediler. Temas telefonla yapıldı ve nezaketin hudutlarını aşmadı.

Bu satırlar yazıldığı sırada iki Paşa da hemen tamamile iyileşmiş vaziyetteydiler ve ikisi de kendilerini bekleyen işlerin üzerine eğilmek için hazırlanıyorlardı.

İnönü İyileştikten sonra evinde Basın mensuplarıyla sohbet ediyor

Özlenen lider

YASSIADA DURUŞMALARI

Divan

İki adam

Bu haftanın başında peşpeşine Yaasıadaya gidenler, ilk gün bir sürprizle karşılaştılar, ikinci gün iki hukukçu tipi arasında bir mukayese yapmak imkanım buldular. Hakikaten pazartesi günü, saatin tam 9.30'u gösterdiği sırada salonun Hâkimler Heyetine ayrılmış plâtformunda, mûtad veçhile sert ayak sesleri duyuldu, mûtad veçhile çakı gibi hava yüzbaşısı gelip vaziyet aldı, mûtad veçhile gözler plâtforma açılan koridora dikildi, Ama mûtad veçhile görünmesi gereken zat görünmedi, Salim Başol cübbesinin eteklerini uçura uçura, hakimlerin önünde salona girmedi. Mamafih, önde yürüyen zat da Yassıada müdavimlerinin meçhulü değildi. Herkes, daima Başkanın sağında oturan esmer, genç, soğuk fakat ciddi tavırlı hukukçuya âşinâydı. O saban Selman Yörük başkanlık divanını işgal etti ve celseyi, akşama kadar idare etti. Ama o gün salondaki dinleyiciler, o akşam Yassıada Saatinin tiryakileri duruşmalardan fazla memnur kalmadılar ve -Behçet Kemal Çağların pek talihli tâbiriyle- buram buram Anadolu toprağı kokan Salim Başolu aradılar. Celse bitip te vapura gidilirken bir gazeteci "Yahu, Başkan iyi ama burayı mahkemeye çevirdi!" diyordu. Teşhis, tuttu.

Selman Yörüğün bilgili ve emniyet veren tavırları, duruşma salonu sâkinlerinin uzun zamandan beri dikkatini çekmekteydi. Genç hukukçunun "Mükemmel Hâkim" şöhreti de yaygın bulunuyordu. Hele İstanbul gazetelerinin adliye muhabirleri Selman Yörüğün başkanlık edeceği celseleri dört gözle bekliyorlar, Ankaralı arkadaşlarına veya adliye çevrelerihi iyi tanımayan meslekdaşlarına genç hukukçunun methiyesini yapıyorlardı. Haftanın başındaki o gün Selman Yörük bir hayal sukutuna vesile vermedi. Hattâ hukukçular ve Yassıada duruşmalarım bir belirli şekilde anlayanlar onu Başola tercih de ettiler. Aslında, iki tip hukukçu ve ihtilâl mahkemesinin iki çeşit telâkkisi karşısında bulunuluyordu. İki tipin de kendisine has meziyetleri, iki telâkkinin de doğru tarafları vardı ve bu, ortaya bir kolaylık çıkardı.

İtiraf etmek lâzımdır ki pazartesi günü, duruşmanın hiç bir tadı olmadı. Bir Ağır Ceza mahkemesinde hâkimler heyetinin ne öğrenmesi gerekiyorsa onlar soruldu, onların cevaplarıyla yetinildi. Fek çok tanık "Yüksek Soruşturma Kurulunda alman ifademe eklenecek bir sözüm yoktur" diyerek mikrofon başından ayrıldı. Bir başka tanık upuzun teknik bilgi verme fırsatını ele geçirdi. Buna mukabil bir "pardesü hikâyesi" üzerinde hiç durulmadı. Başolun "Sanık Adnan Menderes", "Sanık Fatin Rüştü Zorlu" tarzındaki hitaplarının yerini Yörüğün "Adnan bey"i, "Fatin bey"i aldı. Burhan Apaydın "Burhan bey" oldu. Gülünecek lâflara gülen dinleyiciler ise Başolun müsamahasıyla değil, yeni Başkanın sert ihtarıyla karşılaştılar. Zaten duruşmanın başında Menderesin avukatları bir dilekçe vermişler ve müvekkillerinin bâzı sözlerine gülen, ya da zaman zaman alkış tutan dinleyicilerin, müdafaa hakkım zedelediklerinden şikâyet ederek yeni Başkandan tedbir almasını istemişlerdi. Menderesin avukatları bu sırada "herkesin kanun önünde eşit bülunduğu"ndan, "İnsan Hakları Beyannamesi"nden de bahsettiler ki bunlara gülmemek için herkes dudaklarını ısırdı.

Ama örtülü Ödenek dâvasının - o gün örtülü ödenek meselesi görüşülüyordu- bütün tanıklarının ifadelerinin alınması, yeni Başkanın sayesinde öğleden sonra saat üç civarında bitmişti. Süratli bir tempo, bir Ağır Ceza havası Yassıadadaki duruşma salonuna gelmişti. Ama buna karşılık, giden de pek çok şey yardı.

İki başlı kartal

Bu durum iki telâkkinin ve iki tarzın meczedilebilecekleri ümidini ortaya çıkardı. O gün meşhur örtülü Ödenek dâvasının ikinci günüydü ve işin kreması alınmıştı. Zaten bütün delillerin ortada bulunması, kararnamenin mükemmel hazırlanmış olması hakikatlerin gözler önüne serilmesini kolaylaştırmıştı. Tanıkların verecekleri fazla bir ek bilgi kalmamıştı. Menderesin, vergi borçlarını ve jartiyerle cımbız masrafına kadar bütün masraflarım devlete ödettiği sabit hale gelmişti. Üstelik, Başolun idare ettiği ilk celseyi anlatan Yassıada Saati Öylesine tutulmuştu ki bunu, umumî arzu üzerine bir ikinci defa daha yayınlamak zarureti hasıl olmuştu. Bundan sonra başkanlığa Selman Yörüğün geçmesi adalet katarının hızını arttırdı ve şüphesiz, bulunması gerekli mahkeme havasını sağladı. Belki bu, adaletin tecellisi için lâzımdır. Ama lâzım olan bir başka şey, düşüklerin marifetlerini ve tıynetlerini, suçlarının mahiyetini millete anlatmaktır ki onu Başol mükemmel yapmakta, hâdiselerin bütün inceliklerini ve sanıkların ruh haletlerini, bir operatör ustalığıyla teşrih etmektedir. Başol maşeri vicdanı, Yörük hukukun sesini bu haftanın başındaki günler Yassıadadaki duruşma salonunun kürsüsünden konuşturdular.

Böylece, Yassıada mahkemesinin bir ihtilal mahkemesi, ama adalet dağıtan ve hukukun katı değil de supl kaidelerini tatbik eden bir İhtilâl mahkemesi olmasının iki tabii, neticesi peşpeşine gerçekleşti. Bunun bir başlangıç teşkil ettiğinden ve tecrübeye devam olunacağından; Başol tarafından teşrihi yapılmış .dâvaların Yörük tarafından devam ettirilebileceğinden bu haftanın ortasında hiç kimse şüphe etmemektedir.

Salim Başol
İhtilâlin Hâkimi

Radyo Dâvası

Siftah!

(Kapaktaki mesele)

Bu haftanın başlarında bir *gün,* saatlerin tamama tamamına 9.30'u gösterdiği sırada Yassıadadaki duruşma salonunun dinleyicilere ayrılmış sıralarından memnunluk ifade eden bir uğultu yükseldi. İçeri giren Başkan Salim Başoldu. Bir evvelki celsede başkanlık makamım işgal eden Selman Yörük teknik bilgisinin bütün mükemmeliyetine rağmen halkı tatmine muvaffak olamamış, hukukçuların takdir ifadelerine dinleyicilerin hüsranı eklenmişti. Bu yüzdendir ki hâkimler heyetinin basında babacan Salim Başol göründüğünde yüzler güldü.

Hâdiseden on dakika kadar evvel

Radyo Dâvasının dokuz sanığı muhafaza altında getirilmişler, yerlerine oturtulmuşlardı. Bir zamanların zorlu Bakanı Zorlu gene sinirli görünüyordu. Kim bilir, belki de koğuşundan getirilirken yanında yürüyen silâhlı er makineli tabancasının tetiğiyle düşük "Bay yüzde on"u kaburgala Tından dürtü dürtü vermiş, soğuk çeliğin teması üstadı huylandınmıştı. Böyle bir hâdise bundan bir kaç gün evvel cereyan etmiş, asabı bozuk, kendisi perişan Zorlu feryadı koparıvermişti.

Menderes, kafilenin başım çekiyordu. Üzerine açık gri elbisesini giymişti. Sanıklar, mûtad veçhile suçluluk derecelerine göre sıralanmışlardı. Menderesi Fatin Rüştü Zorlu takip ediyordu. Onun peşinde, Sarol, Kalafat, Yardımcı, Aker, Yırcalı, Şaman ve Altemur Kılıç vardı. Sarol bütün sanıkların en dirisiydi. Bej, şık bir elbise taşıyordu. Çizgili kravat takmıştı. Saçları, yeni yıkanmış gibi ayaktaydı. Duruşma boyunca düşük Bakan gülümsemekten, yapılan nüktelerin tadım çıkarmaktan geri kalmadı. Kalafat, mûtad veçhile bütün arkadaşlarının en komiğiydi. Ayakları, oturduğu sandalyadan sarkıyor, fakat yere değiniyordu. Yardımcı, Zorluyla birlikte en harap Bakandı. Zayıflamış ve çökmüştü. Koyu renk, kruvaze elbisesi içinde büsbütün zayıf görünüyordu. Aker, beyaz saçlarıyla dikkati çekiyordu. O da incelmiş, süzülmüştü ama sıhhati yerindeye benziyordu. Düşük devrin son Basın - Yayın ve Turizm Umum Müdürü sıranın sonundaki sandalyada oturuyordu. Arkadaşlarının aksine o şişmanlamıştı. Ceketi dar geliyordu. Ama saçlarının biraz daha fazla dökülmüş olması muhtemeldi. Elinde büyük bir dosya tutuyordu. Ancak bunu açmak fırsatını pek bulamadı.

Salon kalabalıktı. Fakat haftanın basındaki o günün dinleyicileri sâdece Yassıadada değil, dönüşte de unutulmaz dakikalar yaşadılar, Öyle bir lodos vardı ki Vefalı Fenerbahçe ancak Üsküdar sahilinden kıyı kıyı Boğazın yarısına kadar çıktı ve oradan karşıya geçerek yolcularım Kuruçeşmeye bıraktı. Zaten celse de, saat 17 yerme ancak 18.15'de bitmişti. Bu yüzden karanlık içinde şehre dönüş tam bir macera oldu.

Radyo sanıkları duruşmaya getiriliyor

Başta Menderes, sonda Kılıcı

İlk Mühim Dâva

Duruşma, kararnamenin okunmasıyla birlikte başladı. Kararname 22 sayfaydı. O yüzden Başkan bir yandan kararnameyi okutturacağını, diğer taraftan da yeri geldikçe sorguları yapacağını bildirdi. O gün Menderes belki otuz defa mikrofon başına gelmek ve hesap vermek zorunda kaldı. Suç, Devletin radyosunu bir partinin, D.P. nin âleti haline getirmiş bulunmaktı. Menderesin yanında mahkemeye çıkarılan düşük Bakanlar 1955'ten bu yana Basın işlerini tedvir eden Devlet Bakanları veya Basın Yayın ve Turizm Bakanlarıydı. Zorlu, seçimlerin -1957 seçimlerinin- arefesinde basın ve radyoya bakmakla bizzat Menderes tarafından görevlendirilmiş, vazifesini tamamladıktan sonra da Dışişlerine getirilmişti. Ama bu, üstadın kendisini Divan huzuruna, hem de öteki Bakan-

lara nazaran daha suçlu halde çıkaracak marifetleri icrasına mani teşkil etmemişti. 1957 seçimlerinin yapıldığı gün bütün ikazlara rağmen seçim neticelerini saat 14.30'dan itibaren radyolarda yayınlatan ve okunan neticeleri seçip veren oydu. Nisyanla malûl bulunmayan hafızalar o yayınlar sırasında, arada C.H.P. nin de kazandığı yerler verilmekle beraber kahir bir D.P. zaferini **belli** eden haberlerin okunduğunu, meselâ Malatyada şu veya bu sandıkta **C.H.P.** nin sıfır **rey** aldığının bildirildiğini, bilhassa İstanbullu gayrimüslim seçmenlerin bu yayın üzerine koşup oylarını D.P. lehinde kullandıklarım hatırladılar.

Bağlayan, Mühim Dâvaların -Anayasanm ihlâlim dâvasından sonrailki oldu. Hadise doğrudan doğruya rejimle alakalıydı ve rejimi değiştirip bir dikta idaresi kurma teşebbüslerinin taktik hareketlerinden, birini teşkil ediyordu. Zaten kararname de bu hava iğinde yasılmış ve mesele bütün ibret verici çıplaklığı içinde gözler önüne serilmişti. Başta radyonun mahiyeti ve kanunlara göre kullanılış tarzı bildiriliyor, ondan sonra muhtelif fasıllar halinde Menderes ve arkadaşlarının suiistimalleri belirtiliyordu. Radyo Gazetesi büyük bir fasıl tutuyordu. Bir başka rezalet V.C. listelerinin yayınlanmasıydı. Seçimlerde radyonun kullanılması ve Bayarla Menderesin Yüksek Seçim Kurulunca mahkûm edilmeleri diğer bir kısmı teşkil ediyordu. Anlatılanlardan çıkan netice düşük efendinin devlet radyosunu hiç pervasız, Altemur Kılıcın avukatının belirttiği gibi şahsî telefonu gibi kullandığını gösteriyordu. Mesul Bakanlara gelince, onlar da bu durum karşısında susmuşlar, kendilerinde müdahale salâhiyeti görmemişlerdi. Bu yüzden, muhtemelen mesuliyetten kaçtıklarını sanmışlardı. Gerçi bir Başbakan bir tasarrufta bulundu mu onu bundan alakoymak kolay değildi. Ama, duruşmanın en dramatik yerinde Menderesi

"— İstifa etmek te mi hatırlarına gelmemiş?" deyince dinleyicilerden pek çoğu Bakanlara değil Menderese hak verdi ve birincileri, ikinciden daha aşağı, âdi buldu. Menderes devam etti:

"— Bir tek gün, bir teki bana gelip de radyonun yayınını beğenmediğini, tasvip etmediğini söylememiştir. Her şeyi beraber hazırlardık. Radyoyu beraber dinlerdik. Şimdi, her şeyi benim yaptığımı, kendilerinin hiç karışmadığını söylüyorlar. 0-lur mu böyle şey reis beyfendi ?

Pısırık adamlar

Radyo Dâvası, kemik muhaverelerin dışında, yüksek seviyede, bir hakikatin belirmesine yarayacak şekilde cereyan etti. Bu hakikat, Menderesin Bakanlarının, ama istisnasız, ne derece silik, sünepe ve şahsiyetsiz insanlardan ibaret bulunduğunu gösterdi. Menderesin onlara on yıl boyunca niçin böylesine hâkim olduğunun, hepsini şahsiyetiyle ezdiğinin mükemmel izahını teşkil etti. Menderes, duruşmalar boyunca, âdi halleriyle dinleyicileri kendisinden iğrendirmişti. Ama Bakanları, Menderesten de bayağı çıktılar. Düşük efendileri kendilerini açıkça itham edince, âdeta "Hodri meydan!" diye hay kırınca hiç biri yerinden kalkıp ta itiraz dı. Başol Menderese:

"- peki» bunların hangisi mesüldür? Söyleyin, ona sorayım.." dedi.

Düşük Başbakan son derece açık iftihfaf, hattâ istihkar ifade eden bir el hareketiyle arkasında yer almış bulunan sâblk Bakanlarını gösterdi. Sırasıyla Zorlu, Sarol, Kalafat, Yardımcı, Aker, Yırcalı, Şaman ve onların çömezi Kılıç, sandalyalarında şaşkın oturuyorlardı.

"- Hepsi, reis beyfendi. Hepsi. Kendi devirlerine ait her icraata itiraz hakları vardı. Gelirler, bana söyleyebilirlerdi. Ben dinlemezsem, kabineye getirip hükümet meselesi yapabilirlerdi. Gene olmazsa, istifa edebilirlerdi. Sonra da Mecliste, karşıma çıkıp konuşabilirlerdi. Bunu yapan

Radyo meselesi sanıkları Yüksek Adalet Divanı Önünde

Katmerli suçun failleri

dahi edemedi. Menderesin tezi şuydu: Ben radyo yayınına karışmadım değil. Hattâ bir çok Radyo Gazetesini de ben yazdım. Ama, nihayet bu adamlar, kendi dedikleri gibi "ünvan olarak" dahi olsa Basın - Yayın Bakanı sıfatını taşıyorlardı. Ne seslerini çıkardılar, ne nefeslerini.. Bir gün itirazları olmadı. Benim yaptığım, bir Hükümet politikasının tatbikatından ibaretti. Hepsini kabul ettiler. Onlar da en azından benim kadar mesuldürler. Zira Kabinenin toptan mesuliyeti yanında, Bakanların da şahsi mesuliyetleri vardır. Ben ne yaptımsa onlarla beraber, onların tasvibiyle, hattâ yardımıyla yaptım !

Bu ağır sözler, mukabelesiz kalolmadı.."

Hakikaten yapan olmamıştı. Bu sözler Üzerine Başkan Başol bütün sanıkları teker teker rnikrofon başına çağırdı ve Menderesin sözlerine cevap verip vermeyeceklerini sordu Bir zamanların cakalı simalarının, bilhassa paviyonlarda boy gösteren sefahat meraklılarının geçit resmi pek acıklı oldu. Her biri hangi tarihte Bakanlık yaptığını belirtmekle yetindi ve kendi devrinde radyonun suiistimal edilmediğini söyledi! Aker ve Şaman zamanında - radyo o bilinen dayanılmaz halini almıştı. Ama e günlerin mesul Bakanları da her şeyi Menderesin yaptığını, kendilerimi! hiç karışmadıklarını bildirdiler. Şa-

Mühim Dâvalar... ve sonrası!

Radyo dosyasının açılması suretiyle Yassıadada, rejimle alakalı suçların hesabının görülmesine başlanmıştır. Menderes ve arkadaşları, bütün ikazlara rağmen, milletin radyosuyla millete sövmenin ve devlete ait bir yayın organını bir partinin borazanı haline getirmenin cezasını göreceklerdir. Ancak radyonun kullanılışındaki bu maksat bir vazife suiistimali, takdir hatası, uygunsuzluk değildir. Bu, çok daha geniş çaptaki tertibin sâdece bir parçasıdır. Rejimi değiştirmek, Demokrasiye paydos demek azmiyle hareket eden Menderes ve arkadaşları radyoya bu gayelerini gerçekleştirmek için kollanmışlar, tesiri çok geniş vasıtadan o yolda faydalanmışlardır. Bu yüzdendir ki Yüksek Soruşturma Kurulu Menderes ve arkadaşlarının hareketlerinin Türk Ceza Kanununun 142. maddesiyle cezalandırılmalarını istemiştir. Mesele, bir radyo programının tanzimi dâvasının, hattâ radyoda partizanlık yapma hafifliğinin çok üstündeki mahiyetini işte buradan almaktadır. Menderes ve arkadaşları kütleleri belirli istikametlere sevketmek için devletin yayın organına el koymuşlardır ve bir sanık avukatının tabiriyle düşük Başbakan radyoyu kendi şahsî telefonu gibi kullanmıştır.

Meselenin esası bu olunca, sanıklardan bâzıları görünüşte tamamile haklı şekilde işin bir "politika gereği" olduğunu ileri sürmüşlerdir. Tezin şampiyonluğunu, sorgusu esnasında Sıtkı Yırcalı yapmıştır. Radyo Dâvasında ve onu takip edecek hemen bütün diğer Mühim Dâvalarda müdafaanın tutumunun aynı olacağı anlaşılmaktadır. Radyo belirli şeklide kullanılmıştır, değil mi? Yani, D.P. nin âleti haline getirilmiştir, sonu gelmen V.C. listelerinin okunmasına tahsis edilmiştir, Muhalefete cevaplar o vasıtayla verilmiştir, orada polemikler yapılmıştır, Menderes ve arkadaşarı mikrofonlarda övülmüş, bu mübarek zatların rakipleri yerlere geçirilmiştir. Bunlar hep doğrudur ve bunları inkâr hiç kimsenin hatırından geçmemektedir. Ancak tutum, bir politikanın icabıdır. Politika yanlışmış, politika hatalıymış, politika kötü teşhis ve tahmin üzerine bina edilmiş, politika başarısızmış, talihsizmiş.. Bunlar da doğru olabilir. Ama bu kusurlar, tutumun bir politikanın icabı olma vasfını değiştirmez. Böyle olunca, Türk Ceza Kanununda "poutlka"yı suç sayan bir madde bulunmadığına göre düşüklerin ceza görmelerine hukuken ve kanunen imkân yoktur. Bunun ötesine geçmek hem hukuku, hem kanunu zorlamak olacaktır. Ama böyle tutumların hiç mi cezası yoktur? Elbette ki vardır ve bu, iktidardan düşmektir. Bu çeşit politikacılar milletin sevgisini kaybetmek, milletin sillesini yemek suretiyle marifetlerinin hesabını ödeme durumunda bırakılırlar. Nitekim radyoyu bilinen şekilde kullanmak isteyenler de artık iktidarda değillerdir. Kudret mevkilerini milletin iradesi karşısında terketmek zorunda kalmışlardır. O halde? Daha ne ceza isteniliyor ?

Zaten, eğer "politika" tora kanunlarıyla cezalandırılan bir suç teşkil etseydi dünyada politikacı diye bir sınıf bulunmaz ve devletleri idare etmenin, hükümet kurmanın imkânı kalmazdı. Zira politika, belirli şartlar göz önünde tutularak hükme bağlanan bir nesnedir. Onu o şartlardan ayırdınız mı, en başarılı sayılan politika bir rezalet haline gelebilir. Hatalı politikanın ancak iktidardan ayrılmakla cezalandırılması, kusursuz politikanın da iktidara geçmek veya iktidarda kalmaktan başka şekilde mukâfatlandırılmasına cevaz bulunmaması asırların ötesinden kalma bir ananedir.

Bu mantık, on yıl müddetle Menderes ve onu taklit eden arkadaşlarının tatbik ettikleri demagojinin bir yeni örneğidir. On yıl müddetle Menderes ne zaman sıkışsa derhal ortaya fırlamış ve bir temel üzerine bir bina yükseltmiştir. Meselâ bir Bakan bir portakalı beş liraya satmakla itham olunuyor değil mi? Ona savunan Menderes hep şunları söylemiştir: "Muhterem arkadaşlar, müsaade buyurursanız size bu meselenin hakiki veçhesini anlatmak istiyorum. Portakal beş. liraya satılmıştır ve beş lira pek yüksek bir fiyat gibi gelmektedir.

Şimdi arkadaşlar, bu portakal dört liraya maloluyor. Ee bunun ambalajı için yirmi kuruş sarfedilmesi nasıl haksız görülebilir? Nakliye ücreti, ister istemez otuz kuruşluk bir ilâveyi gerektirmektedir. Umumi masraflardan portakal başına düşen hisse onbeş kuruştur ve satıcı ayrıca otuzbeş kuruş vergi ödemektedir. Kanun perakendeciye yüzde oniki nisbetinde bir kâr haddi tanımıştır. Şimdi, bu söylediklerimin mücerret olmadığını arzedeceğim. İşte, ambalaj faturası.. İşte nakliye ücreti olarak ödenen bedele ait vesikalar. Bu, umumi masraflar yekûnunun defterlerde bulunan miktarıdır. Buyrun, vergi dairesinin makbuza! Nihayet, Milli Korunma Kanununun yetmişinci maddesini aynen okuyorum. Görülecektir ki yüzde oniki bir kâr son derece meşrudur. Hesap ediniz, beş liranın çok değil az bulunduğu derhal ortaya çıkacaktır." Düşük Başbakan bu mantık silsilesini kurduktan, hakikaten söylediklerinin delillerini ortaya koyduktan sonra dâima "Ama, arkadaşımıza niçin hücum ediliyor? Beri söyleyeyim.." diye ya Muhalefete, ya kendi partisi içindeki düşmanlarına alabildiğine saldırmış, Grubuna böylece derleyip toplamıştır.

On yıl müddetle Grup, hattâ memleket bu binayı bir tek fiskede yıkamamıştır. Halbuki böyle bir binaya, aslında bir tek fiske bile çoktur. Söylenen her söz doğru, mantıki, haklıdır. Ama, portakal dört liraya malolmamaktadır ki.. Portakal yirmibeş kuruşa nıalolmaktadır. Portakalı dört liraya maloluyor kabul ettiniz mi, yandığınızın resmidir. Menderesin sizi sürükleyemeyeceği yer yoktur. Dikkat edilsin, düşük Başbakanın bütün nutukları, bütün politikası, bütün demagojisi aynı usûl dairesinde hazırlanmışlar. Menderes, gözünü kırpmadan yalan söyleyebilecek tıynetinin ve iğrenme hissi uyandıran mürailiğinin sağladığı kolaylıkla beyaza siyah demekte, ondan sonra da bu temel üzerine ne binalar kurmakta, ne binalar kurmaktadır..

Şimdi, Mühim Dâvalar geldikçe takınılacak ve Anayasanın ihlâli meselesinde şahikasına erişecek bu tavır da böyle bir mantık sisteminin pek aşikâr örneğidir. Doğrudur, kötü politikanın cezası iktidardan düşmektir ve kötü politikayı ceza kanunlarında cezalandıran bir madde yoktur. Ama, Menderes ve arkadaşları normal yoldan mı düşmüşlerdir? İhtilâlle düşmenin, normal yoldan düşmekten mutlaka bir farkı bulunmak lâzımdır. Nitekim Menderes ve arkadaşları Mühim Dâvalarda bir hatalı politikanın değil, hatalı politikanın iktidardan düşmekten ibaret bedelini ödemek için dikta rejimi kurmaya, serbest seçim yolana fiilen kapamaya ve kendi hâkimiyetlerini ebedileştirmeye teşebbüsün hesabını vereceklerdir.

Ceza kanunlarında ise bu fiilin cezası vardır!

Ama, İnönü demişti...

İsmet İnönü

* RADYO DAVASINI MÎLLETÇE halledeceğiz. Radyo Bakanları, hareketlerinin hesabını vereceklerdir. Radyo, en son gelen Bakanla dâima en gayretlisini bularak, cemiyetin haysiyet ve şerefine tecavüz «den başlıca bir müessese haline gelmiştir.
(13 Ekim 1958 İstanbul konuşması)

* RADYONUN SÖVMESİNE KARŞI millette biriken hiddetin şiddetinden korkuyorum.
(15 Ekim 1958 İstanbul konuşması)

* RADYODA BU MİLLETİN evlâtlarına sövüyorlar. Sövme rejimi alfanda yaşayan bir cemiyet olarak teşhir edilmeğe hiç bir vatanperver razı olmıyacaktır.
(17 Ekim 1958 Sivas konuşması)

* BU MİLLET SÖVÜLMECE asla tahammül etmiyecektir!
(18 Ekim 1958 Tokat konuşması)

* DEVLET RADYOSUNU DOĞRU yola getirmek milletin elindedir.
(25 Ekim 1958 Çankırı konuşması)

* RADYONUN YENİ TECAVÜZ kampanyasına nihayet verileceğini güvenle ümit ediyoruz. Nihayet milletin şeref duygulan Radyoya doğru yola getirecektir.
(3 Kasım 1958 Kırşehir konuşması)

* RADYO ÎLE MÎLLETİMİZİN çokluğunu teşkil eden vatandaşlara şovenler, hakikatleri söylediklerini ilân etmekten, yâni katmerli tecavüzden çekinmemektedirler.
(8 Aralık 1958 Maraş konuşması)

* MİLLETE DEVAMLI VE İSRARLI olacak haksız sövme ve partizanca yayınlar yapanlar ve yaptıranlar adlariyle, sanlariyie nesilden nesil? anılacaktır.
(27 Aralık 1958 Bolu- konuşması)

man, Başbakanı Löndrada uçaktan düşüp te hastahaneye yatırıldığında Ölmüş bulunan Server Somuncuoğlunun yerine Basın - Yayın Bakan vekilliğine getirilmeli ve ilk iş olarak V.C. yayınlarına son vermişti Ama bu yasağın Ömrü iki, üç gün sürmüş Menderes döner dönmez fasıl tekrar başlamıştı. Düşükler bu beyanlardan sonra, yerlerine geçip oturdular. Dayak yemişe benziyorlardi. Elbette ki Menderes şantaj yapıyordu ve blöfünün görülmeyeceğinden emindi. Bira kendilerine Bakanlık verdiği bu adamları mükemmelen ve yakinen tanıyordu.

Hakikaten de hiç biri çıkıp söylenmesi gerekli lâfı söylemedi, şöyle lemedi.

"— Hangi itirazdan bahsediyor? Sanki, kurduğu sistem içinde bir itiraz bahis konusu imiş gibi- Biz Bakan değil, birer Hususî Kalem Müdürüydük. Eğer biz mahkûm edilecek-sek icraatımızdan dolayı değil, bu süfli vazifeyi kabul küçüklüğünü gösterdiğimizden dolayı ceza görmeliyiz. Biz, insanlık şerefimizi bir makam uğrunda ayaklar altına aldık. Kabineye getirebilir, hükümet işi yapabilirmişiz! Parmağımızı dahi kımıldatamazdık. Âdeta büyülenmiş gibiydik. Sonra, kabine mi toplanırdı sanki? Kararnameleri gönderirdi, imzalardık, Her gün beraber olduğumuzu söylüyor. Beraber çalışırmışız, beraber radyo dinlermişiz. Lâf! Haftalar ve aylar yüzünü göremezdik. Müracaat ederdik, bizi kabul etmezdi. Şimdi çıkmış, bir demokratik hükümetin başkanıymış gibi normal teamüllerden bahsediyor, kendisini hak lı, bizi haksız çıkarmak istiyor. Bizleri ve milleti aldattığı gibi, şimdi de sureti haktan görünerek sözleri aldatmak istiyor. Hiç birine inanmayınız. Bizim günâhımız onun izinden gitmiş olmaktır ve şimdi burada, o günahın kefaretini ödüyoruz.."

BU sözler söylenmedi. Ama bunu söyleyebilecek bir adamı Menderes zaten Bakan yapmazdı ve bu adam Menderes kabinelerinde bir tek günden fazla durmazdı. Tencere yuvarlanmış, kapağını bulmuştu.

Başkanla konuşmalar

Başkan Başolun kararname okunurken hemen daima Menderese, bâzen öteki düşüklere sorduğu sualler hâdisenin aydınlanmasına çok fayda sağladı. Başolun o kendisine mahsus sözleri herkesi neşeye ve iftihara garketti. Menderes, karşısında perende atamayacağı bir adamı bulmuştu. O yüzden, tıpkı Örtülü ödenek dâvasında olduğu gibi ezildi, büzüldü, sıkıldı, terledi. Halk mütemadiyen gülüyordu. Pek çok kimse "Aman yarabbi, ne küçük adam!" diye hayıflanmaktan kendini alamadı. Hayıflanmanın sebebi on yıl müddetle bu insan müsveddesinin koca bir Türkiyeyi bir dehşet rejimi altında ve tam selâhiyetle, inanılmaz kudretle idare etmiş bulunmasıydı.

Düşük efendi, daha sorgusunun başından itibaren demagojiye saptı. Daha doğrusu o yolu denemeye kalktı. Kararnamede. Radyo Gazetesinin İkinci Dünya Harbi sırasında dış politika olaylarından bahsetmek için ihdas edildiği, iç politikadan o yayınlar arasında hiç dem vurulmadığı, bunun 1950'ye kadar böyle devam ettiği, 1950 - 54 rasında da iç meselelere asla iltifat edilmediği bildiriliyordu. Ne olduysa 1.954'ten sonra olmuş -D. P. yi mukadder akibetine sürükleyen her şey gibi.-. Radyc Gazetesi bit küfür vasıtası haline getirilmişti. Bu hale ne diyeceği sorulduğunda Menderes kemali ciddiyetle: .

"— Muhterem reis beyfendi, malûmu âliniz o tarihlerde memlekette iç politika yoktu. Tak parti sistemi devam ediyordu ve iç politika diye bir konu.." diye başladı.

Başkan hayretle dinledi, sonra sözü kesti:

"— Hayır efendim, 1946 - 50, hatta 50 - 54 arasından bahsediliyor. O zaman iç politika olmaz olur mu? Muhalefet kurulmuştu. Her gün hâdiseler cereyan ediyordu.."

Ama Mendereste onun da cevabı hazırdı. Son zamanlara kadar Radyo Gazetesini yakından takip etmemişti! Zaten duruşmaların başından beri düşük efendi, başı ne zaman sıkı şsa "Bilmiyorum", "Hatırlamıyorum" diyordu. Fakat bu iki kelimeyi en ziyade, bu haftanın başındaki o gün kullandı. Hiç bir şey hatırlamıyor, hiç bir şey bilmiyordu. Radyo Gazetesinde gazetecilere mi çatmışlar? Aa! Hiç duymamıştı. "Alçaklar, namussuzlar!" diye mi haykırılmıştı? Bu kelimeleri bilmiyordu. Menderes Uşak olayları dolayısıyla Radyo Gazetesinde okunan yazıyı da hiç hatırlamadığım söyledi. O yazıda İnönünün başına taş atanlar taltif ediliyor, çok vatansever oldukları belirtiliyor, münafıkların hakkının bu olduğu söyleniyordu. Düşük efendi, tam bir fütursuzlukla bunu da ilk defa duyduğunu belirtti. Ama bu defa faka basmıştı. Zira D.P. Meclis Grubunun on yıllık zabıtları elde bulunduğundan Menderesin Uşak olayları sırasında kendi partisi milletvekillerine hitaben yaptığı konuşmanın metni mevcuttu. Altay Egesel o metinden bir parça okudu. Bu, Radyo Gazetesinde okunan pasajla hemen hemen aynıydı. Kelimelerinden tâbirlerine kadar.. Tabii fikir, tamı tamamına eşti.

Ama Menderes gene utanmadı. "Kim bilir" dedi, "belki Radyo Gazetesine o sözleri yazan Grupta beni dinlemiştir, bir havanın icabı olarak söylenmiş cümleleri aynen almıştır. Bilmiyorum, hatırlamıyorum.." Burhan Belge milletvekili olduğundan o iş de onun sırtına yıkıldı. Tıpkı gazetecilere yapılan tecavüzler gibi.. Men detes, mesuliyetin Burhan Belgede olduğunu açıkça ifade etti. Kendi tabiriyle "Derhatır" etmediği bir hareketin, fiilen mesulü bir başkasıydı.

Buna rağmen Menderes, kendisine has gerçek utanmazlıkla Başkanın gözlerine baka baka duruşmanın bir anında: '

"— Sizi temin ederim ki, hatırlamıyorum, dedi. Eğer ben emretmiş olsaydım, huzurunuzda tam bir açıklıkla benim emrimle, benim direktifimle yapılmıştır derdim.."

Başol, gözlüklerinin altından şöyle bir baktı, sonra cevabı yapıştırdı:

"— O belli değil!"

Menderes bozuldu, fakat duymamazlıktan gelerek "Efendim?" diye sormak hatasını işledi. Her halde, Başolun aynı cevabı . vermeyeceğini sanıyordu. Ama Başkan, bu defa kelimenin üzerine basa basa tekrarladı:

. "— O belli değil, dedin.."

Salon kahkahadan yıkılacaktı. Herkesin içinden alkışlamak geldi ama, Başkanın yanında oturan Selman Yörüğ'ün çatık kaşları bu hevesi kursaklarda bıraktı. Zaten Başol da, gülme sesleri pek artınca elini kaldırıp dinleyicileri sükûta davet ediyor, şuurlu dinleyiciler derhal susuyordu. Ama Zorlu, İnönüden "Sayın İnönü" diye bahsedince gülmemek kimin haddiydi? Her gülmeye cevap verme itiyadındaki -ve bütün sanıkların en küstahı- Zorlu: •

"—• Şimdi söylemiyorum. Evvelden de sayın derdim" deyince yeni gülüşmeler eskileri takip etti.

Her halde Radyo, Dâvası, mühim dâva olma hususiyetinden başka bu teferruatıyla da halkı son derece memnun bıraktı ve bütün düşüklerin, hele Menderesin prestijine ağır bir darbe teşkil etti.

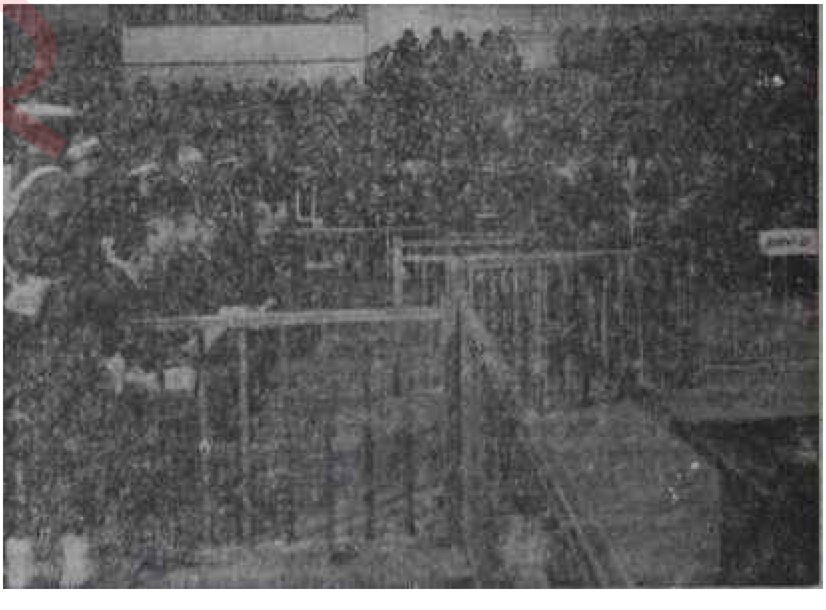
İki adam

Fakat duruşma, iki adam, aslında, şahsiyet olarak belki kıyaslanmaması gereken, ama hayatlarının bir anında aynı mevkii işgal etmiş olduklarından ister istemez nazarlarda, hatırlarda yanyana gelen İnönü ile Menderes arasında bir yeni mukayeseye imkân verdi. Başkan Menderesi sıkıştırıyor, radyodan Muhalefete verilen konuşma hakkına 1954 seçimlerinden sonra için kaldırıldığını soruyordu, Öyle ya, kendileri 1950 seçimlerinin arefesinde konuşmuşlardı. Üstelik Muhalefete tanınan hakkın sâdece seçim zamanlarına inhisar etmemesini, her zaman Muhalefetin radyo' mikrofonunu kullanabilmesini bir prensip olarak savunmuşlardı. Fakat devir değişip ta kendileri iktidara gelince her şey gibi onu da unutmuşlar, hattâ seçim zamanı verilen hakki dahi kaldırmışlardı.

Düşük efendi bu suale hakikati söyleyerek cevap vermedi. 1954 seçimlerinin kazanılması üzerine Bayar "İnce Demokrasiye artık paydos!" demişti ve bu bir parola yerine geçmişti. Muhalefetin radyoda konuşması ise İnce Demokrasinin bir icabıydı. Ama Menderes bunun Meclis tarafından çıkarılmış bir kanun olduğunu beyan etti. Sanki kendisinin hiç bir taksiri yoktu. O, istiklâline sahip D.P. Meclisi vardı ya... İşte, kanun onun kanunuydu. Menderes sızlandı:

"—- Eğer Meclisin bütün icraatının hesabını benden sorarsanız, ben bunun altından kalkamam ki.."

Dudaklar istihfafla büküldü. Bir adamdan daha, bütün bir devrin hesabı sorulmak istenmişti. Hem de o devre fiilen katılmış, Başbakanlığını, milletvekilliğini, parti müfettişliğini yapmış kimseler tarafından.. O adam bütün fena icraatla suçlandırılmış, iyi icraatın şerefi ise üzerinden çekilip alınmıştı. Ama İnönü, göğsünü ger-

Menderes Yassıadada Radyo dâvasında konuşuvor

Bu defa ses Yassıadadan geliyor

miş ve şöyle demişti:

"— Bütün bir Cumhuriyet devrinin hesabını benden soruyorsunuz, O devrin Cumhurbaşkanı vardır, o devrin Başbakanları vardır, o devrin Bakanları vardır. Bâzıları ölmüştür, bâzıları şimdi sizin aranızdadır. Ama zerrece ehemmiyeti yok. Ben, bütün o devrin hesabımı hayatımın her anında tek başıma vermeye hazırım.."

Bu, kendisini suçlu görenle görmeyen iki adam arasındaki fark olarak herkesin dikkat nazarına çarptı.

V.C. hikâyesi

Kararnamenin okunması, dinleyicilerin neşelenmelerine vesile verdi. Tıpkı Örtülü Ödenek kararnamesi gibi, bu da mükemmel hazırlanmıştı ve gayet güzel misâller ihtiva ediyordu. Meselâ D.P. adına, sâdece V.C. listeleri okunmak suretiyle 10 milyon 606 bin 956 lira 75 kuruşluk reklâm parasının üzerine oturulmuştu. Radyoda D.P. Meclis Grubunun davetleri, tebliğleri okunmuş, hattâ Radyo Gazeteleri D.P. nin kuruluş yıldönümlerini kutlamışlar, partiyi öve öve göklere çıkarmışlardı. 1960 yılının 7 Ocak akşamı -D.P. 7 Ocak 1946'da kurulmuştur- bir Radyo Gazetesi okunmuştu ki, dinleyenlerin parmağı ağzında kalmıştı. D.P. nin Matbuat Ocağının açılış töreni de radyolarda uzun uzun verilmişti. Nihayet Muhalefetin ocak ve bucak kongrelerinde söylenmiş sözlere radyo vasıtasıyla mukabele edilmişti. Eee, madem ki radyo eldeydi, bundan faydalanmamanın mânası yoktu ki..

Menderes, bunları hiç bilmediğini söyledi. Ama, son derece formunda olan Başkan Başolun elinden yakasını kolay kurtaracağa benzemiyordu. Başol, sakin, sordu:

"— Sanık Adnan Menderes! Bu, V.C. ne demektir?"

\ Halk gülmeye başladı. Menderes izah etti:

"— D.P. ye iltihakın mütearifesidir.."

"- D.P. nin başka cephesi var mı ki?"

"— Yok. Bu, D.P. ye iltihak demektir.."

Sualler ve cevaplar bu minval üzere devam etti. V.C. demek D.P. demekti. "Demokrat Parti Vatan Cephesi Ocağı" lâfı ise bir isimden ibaretti. Hani ocaklara isim konmaktaydı ya işte D.P. nin bâzı ocaklarına da V.Ç. adı konulmuştu! Bu-izahatı düşük efendi verdikten sonra, Başkan suali yapıştırdı:

"— Peki, bir partiye iltihakların devletin radyosundan 10 milyon lira reklâm parası verilse ancak okutulabilecek genişlikte yayınlatılmadı doğru mu?"

Berrin Menderes ve oğlu Aydın Menderes Yassıada yolunda

Kocaların ve babaların günahını çekiyorlar

Menderes bozuldu. Efendim, D.P. İktidardaydı ya. Muhalafet D.P. nin çöktüğünü, bittiğini ilân ediyordu. Halbuki millete bunun, böyle olmadığım göstermek bir vazifeydi. Zira rivayetler Hükümete zarar veriyordu. Buna karşı, umumi efkârı müvazeneli bir görüşe sevketmek için bu yol tutulmuştu.. "Muvazene" sözü Yassıada müdavimlerini güldürdü. Menderes muvazene olsun diye Necip Fazıl Kısaküreğe örtülü ödenekten 147 bin lira vermişti. Menderes müvazene olsun diye radyolarda V.C. üsteleri okutmuştu. Zaten, bütün bu neşriyat bir .cevaptı canım.. D.P. kendisini savunuyordu. O kadar.. Ama Başkan sordu:

*'— Sizin de ocaklarınız, bucaklarınız vardı. Sizin de gazeteleriniz mevcuttu. Bunu oralarda yapsaydınız ya.. O takdirde böyle bir dâvanın açılmasına lüzum dahi hasıl olmazdı. Şimdi siz, devletin radyosunu bir partinin âleti haline»getirmiş olmakla itham ediliyorsunuz.."

Menderes hep zamanın şartlarından, o devrin icaplarından bahsediyordu. Başol sert bir şekilde bu bahaneyi cevaplandırdı:

"— O şartları siz kendiniz yarattınız.."

Düşük iktidar başı radyolarda V. C. listelerini 'istikrarı temin için" okuttuğunu söyleyince Başol bir defa daha, gözlüklerinin, üstünden bakarak sordu:

"— Temin etti mi?"

Dâvanın bir çok tanığı vardı. Bunlardan, haftanın başındaki o gün

ancak bir kısmı dinlenebildi. Bunların ilki Basın - Yayın ve Turizm Umum Müdürlüğünün emekli Genel Müdür muavini ve Radyo Gazetesinin yazıcılarından Münir Müeyyet Bekmandı. İki de spiker hanım getirilmişti. Evvelâ Nadide Köksal, sonra Ülkü İmset V.C. listelerini nasıl okuduklarım Miattılar. Bilhassa, 22 yasında, sarışın ve cazip bir hanım olan Ülkü İmset sükse yaptı. Tatlı bir şekilde konuşuyordu. Hareketleri de zarif ve işveliydi. Bir "Boynuuzunlar" ailesinden bahsetti ki bütün dinleyiciler kahkahadan kırıldılar. Efendim, bu Boynuuzunlar bir Üstede otuz, kırk isim halinde tekrarlanıyor, başka başka günler de ayrı listelerde arz-ı endam ediyorlardı. Ülkü İmsete, Boynuuzunlardan hakikaten gına gelmişti!

Böylece Radyo Dâvasının, Mühim Dâvaların bu ilk dosyasının birinci duruşması bu renkli hava içinde sona erdi.

Örtülü ödenek

Şöhretli tanıklar

Allahın fakiri sevindirmek için çeşitli yollara sahip olduğu hakikati, bu haftanın ta başındaki gün Yassıadadaki duruşma salonunda bir defa daha ortaya çıktı. O gün, dinleyiciler büyük bir hevesle gelmişlerdi. Zira biten haftanın sonunda başlayan bu dâvanın seyri dilden dile dolaşıyordu. Yasmada Saatini dinleyenler adeta mestolmuşlardı. Şimdi dinleyiciler, içlerinde bu heves, manzarayı bizzat seyretmek imkânım bulacaklardı. Ama evdeki hesap çarşıya uymadı. Başkan olarak Salim Başolun yerine Birinci Üye Selman Yörük tıkınca bütün işler bozuldu. Ama Allah, tanıkları yarattı!

O gün tanıklar dinlenecekti ve bir tanık daha sabahleyin, vapurda heyecan yaratmıştı. Bu, orta boylu, kumral saçlı, üzerinde kahverengi sade bir manto bulunan ,siyah ayakkabılı, orta yaşlı -53 yaşında bulunduğu anlaşıldı- bir hanımdı. Pek erken saatte gelmiş ve gazetecilerle fotoğrafçılardan yakasını kurtararak kendisi gibi tanıklara ayrılmış alt kamaraya oturmuştu. Vapurda o katin kapısı Yassıadaya varılıncaya kadar tutuldu ve Berrin Menderesin rahatsız edilmemesi sağlandı. Gazeteciler de müşkül mevkideydiler. Berrin Menderesin hiç bir kusuru yoktu ve ıstırabını anlıyorlardı. Hürmet de ediyorlardı. Ancak meslekleri de onunla konuşmayı icap ettiriyordu. Mamafih basın mensupları Menderesin talihsiz eşinden uzak tutuldu ve ancak tanık mikrofonunun başına geldiğinde kadının sesi duyuldu. Söyleyecek fazla bir şeyi yoktu. Ancak ifadesinden derhal anlaşıldı ki kendisine söyleyecekleri daha evvelden Menderesin avukatları tarafından öğretilmiştir. Zira daima kocasının parasının Hususi Kalemde bulunduğunu tekrarladı. Ama |ir noktada pot kırdı: Vergi borçlarının ödendiğini eşine bildirmişti. Halbuki Menderes bunu kimin Ödediğini Korurdan sormamıştı bile..

Ancak, daha sonra huzura çıkan şahitler Berrin Menderesi unutturdular. Celâl Bayar bu tanıklardan biriydi, Fefik Koraltan bir başkasıydı. Kemal Aygün, Abidin Potuoğlu, Faruk Tunca, Cemal Tuzun heparz-ı endam ettiler ve örtülü Ödenekten hisselerine düşeni nasıl cebe indirdiklerini anlattılar. Bir başka tanık, D. P. nın transfer kıymetlerinden olan ve kendisini iktidara "İnönü mütehassısı" olarak satmış bulunan Ordunun pek düşük milletvekili Atıf Topaloğluydu. Atıf Topaloğlu işin başında yüksekten konuştu. Efendim, bir defa ısrar ısrar, kendisine 10 bin lira verilmişti, Medeni Berk ısrar etmişti, sonra Korurun odasına sokulmuştu, orada yeniden ısrara mâruz kalmıştı, nihayet "masraf karşılığı" diye 10 bin lirayı cebe indirmişti. Bir defa da İstanbula, Başbakan tarafından çağırılmıştı. Orada Yenişehir Oteli adındaki otelde kalmıştı. Bir kaç günde 12 bin liralık masraf yapmıştı. -Topaloğlu söylemedi. O otelde bir basın toplantısı tertiplemiş, toplantıda kokteyl ve kanape ikram etmiş, alçak C.H.P. den niçin ayrılıp şerefli D.P. saflarına katıldığını bildirmiş, fakat örtülü ödeneğin faziletinden tabii hiç bahsetmemişti- Her seferinde otelin, kâtibine hesabının ne olduğunu sormuş, kâtip te bunun ödendiğini bildirmişti. Eh, o da "Eyvallah" deyip gitmişti.

Fakat sabırlı Korur, bu kadarına dayanamadı ve kalkıp meseleyi izah etti. Ne ısrarı? Topaloğlu kendisinin arkadaşı filân değildi. Odasına sırf 10 bin lirayı almak için gelmişti. Evvelâ Medeni Berke uğramıştı, Berk Korura Topaloğluya 10 bin lira verilmesi İçin telefon etmişti, bunun Başbakanın emri olduğunu söylemişti, kendisi de Transfer Kıymete bu parayı ödemişti. Israr filân edan olmamıştı. Otel masrafına gelince, Topaloğlu orada elini cebine sokmamıştı. O kadar ki taksiye bindiğinde otomobilin dahi parasını vermemiş, şoföre gidip bunu otelden almaşım söylemişti.

"İnönü Mütehassısı" bozuldu ve yerine gidip oturdu. Bütün çalımı dağılıvermiş, ne yaman bir örtülü ödenek Faresi olduğu ortaya çıkmıştı.

B A S I N

Kanunlar

Eski haman eski tas

Kıvırcık saçlı, uzaktan bakıldığında boğazının üzerine bir kelebeğin konduğu zannedilen, kahverengin beyazlı papyon takmış adam gülümsiyerek masanın etrafına üst üste sıralanmış gazetecilere baktı ve:

"— Düşüklerin gayrı meşru dölü olarak bize intikal eden bu kanunun namusunu temizledik" dedi. Sonra söylediklerinin tesirini görmek istermiş gibi bir iki saniye etrafına göz gezdirdi, dinliyenler susuyorlardı. Papyon kravatlı devam etti:

"— Basın kamu oyunun nabzım temsil eder. Hazırladığımız kanun bu nabzın normal olarak atmasını temin edecektir."

Dinliyenler gene cevap vermediler.

Hadise bu haftanın ortasında bir gün Büyük Millet Meclisinin ana kapısından girince sağ taraftaki merdi--en altının tam karşısına gelen odada cereyan ediyordu. Papyonlu zat Basın - Yayın Umum Müdürü Ahmet Yıldızdı. Yarbay Yıldız bir gün evvel Millî Birlik Komitesinde kabul edilen ispat Hakkı ve Basın Kanunları hakkında -Komitenin yeni kararı gereğince- izahat vermek üzere basın nensuplarını çağırmıştı.

Oda, istiabının çok üzerinde dolmuştu. Uzun masanın etrafındaki san dalyalar yetmemiş, gazetecilerden bazıları ikişer ikişer oturmak zorunla kalmışlardı. Pek çoğu da toplantıyı ayakta takip ediyorlardı. Ahmet Yıldız içeri girdiğinde odanın havası, caloriferden çok nefeslerden ısınmış, ocaklık tahammül edilmez hal al-

Genç Yarbayın üzerinde lâcivert biir elbise vardı. Vücuduna yapışık ceteti, omuzlarının genişliğini biraz dala belli ediyordu. Gazetecileri selâmladı ve masanın başına geçti. Yanınla Millî Birlik Komitesi basın bürosu şefi Baha Vefa Karatay vardı. Yıldız gülerek.söze başladı:

"— Hep bizden bahsedecek değiliz ya, biraz da sizden bahsedelim." gazetecilerden birisi gülerek Yıldıza cevap verdi:

"— Ama beğenmezsek, gene sizden bahsederiz-

Bu laf gazetecilerin pek hoşuna gitrniş olacakki *kahkahayı* bastılar Gülemeyen veva gülen gibi görünen Ahmet Yıldızdı Bir de toplantıda nedense pek mebzul rriktarda mevcut olan Havadis ve Kudretçilerdi!'

Yıldız devam etti;

"—Canım bizim yapmak istedi ğimiz ne müstakbel iktidarı kızdırıp kanunun değişmesine, yeniden bir basın kanunu hazırlanmasına yol açmak, ne de sizleri kızdırmak. Şöyle ortadan gitmeğe çalıştık."

Hakikaten, Komite ortadan gitmeyi, yâni şiş ve kebabı yakmamayı düşünmüş ve kanunu öyle hazırlamağa çalışmıştı. Ama bazen kebabı ateşe fazla tutmuş ve bir tarafının fazlaca kızarmasına sebep olmuştu. Hazırlıyanlara sorarsanız bu kadar hata kadı kızında bile olurdu.

Yıldız izahatına devam etti. Basını başıboş bırakacak bir hürriyet, basının vazifesini yapmasına engel olur, pek çok ihtilâta yol açabilirdi Bunların en tehlikelisi gelecek iktidarların kanunu rahatça değiştirmesiydi. Buna meydan vermemek için biraz ortalamak lâzımdı. Gazeteciler birbirlerine bakıp gülümsediler. Söylenenlerden pek bir şey anlamamışlardı. Her iktidar keyfine göre bir basın politikası güdecek ve her iktidar basın mensuplarıyla kedinin fareyle oynadığı gibi oynıyacak mıydı? Bunun teminat altına alınması mümkün değil miydi? Mümkünse neden yapılmıyordu ?

Yıldız bundan sonra kabul edilen ikinci kanun yâni İspat Hakkı üzerinde izahata başladı, İspat Hakkı basma tanınıyordu. Yalnız bâzı şartlar koşulmuştu. Bunların başında şahısların Özel hayatlarına inhisar eden dedikodulara dayanan ve bühtana yol açacak bir yayında ispat hakkı kabul edilmiyordu. Ama bu şahsın özel hayatı kamu menfaatlerini ilgilendiriyor veya ihlâl ediyorsa gazeteci ispat hakkına sahipti.

HERKES

OKUYOR

Ahmet Yıldız

İyi niyet kâfi mi?

Bu arada Yıldız, Komitenin düşüncelerini bir kaç kelimeyle açıkladı:

"— Gayemiz demokrasilerde 4. Kuvvet olan basınla diğer kuvvetlerin arasındaki muvazeneyi temindir. Ne basına Baskı yapılmasını istiyoruz, ne de bizden sonrakilerin bu kanunu değiştirmesini teşvik etmek niyetindeyiz."

Kanunlar hazırlanırken Basın Forumundan çok istifade edilmişti. Teknik işleri bilmiyen vâzı-ı kanun -ki M.B.K. dir- bu Forum sayesinde pekçok bilgiye sahip olmuş ve kanunların müzakeresi sırasında bunlar işe yaramıştı. Yıldız bundan sonra basın hürriyetinin 1950 den bu yana nasıl kısıldığının izahına geçti. Hâdiseleri bir bir anlattı ve sözlerini bağladı:

"— 1950 de 5680 sayılı kanunla Basın, zannedelim rahat bir nefes aldı. Ama 6733 plâka numaralı baskı silindiri onun üzerinden geçip bütün Hürriyet tepeciklerini dümdüz etti."

Yıldızın bu sözleri toplantıda bulunanlar tarafından pek beğenildi. Hele malûm gazetelerin, malûm muhabirleri ağızlarım kulaklarına vardırıp gülümsediler. Kendilerini görmesi için de Yıldıza pek sempatik bakışlar atfettiler. Ancak sevimli Yarbayın kimseyi görecek hali yoktu. Mütemadiyen önündeki notlara bakıp anlatıyordu.

Hele gazetecilerin gene hapsedileceğine dair bir maddeyi izah eder--n salonda bulunanlar çok güldüler, Yıldız, tekzip konulmadığı taktirde gazetecinin gene hapsedileceğini izah ediyor ve bunun gerekçesini anlatma--a çalışıyordu. Eski devrin pek sevilen ve düşük iktidar mensuplarının bir süre peşinde dolaşmış bir gazetecisi:

"— Aman beyefendi, bari hapis olmasın! Yâni, çok çektik'te bu hapisten" dedi. Başım Yıldızdan çevirip etrafına baktığında çok şaşırdı. Daha doğrusu kendisine şaşkın gözlerle bakan "hakiki çilekeşler"le karşılaştı. Son derece bozuldu ve sözünü tashih etti: .'

"— Yani, arkadaşlar!"

Kanun hakkında

Yeni basın kanunu bazı taraftarıyla, basın üzerindeki yükü kaldırmıştı. Ama bâzı noktaları vardı ki buna insanın inanası gelmemekte, ister istemez gözlerini geriye çevirmekteydi. 5680 sayılı kanun ele alınmış ve ne şiş yansın ne kebap kabilinden bir tadilata tâbi tutulmuştu. Tabii kanun teklifinin en dikkatli okuyucuları basın mensupları oldu.

Bütün gözler, hemen kanunun cezai hükümlerine yöneldi. Henüz gerekçesi belli olmayan kanun teklifinin hukuki ıstılahları arasından hapis cezalarının kaldırıldığı veya azaltıldığı gibi bir mâna çıkarılıyordu. Ne var ki, bu sadre şifa verecek yeterlikte değildi.

Kanun 5680 sayılı basın kanununun bir tadilinden ibaretti. Birçok kısımları aynen alınmış, yalnız cevap ve tekzip hakkım derpiş eden meşhur 19. madde bâzı değişikliklere tâbi tutulmakla yetinilmişti. Ancak bu değişiklikler pek hayra olmamıştı. Evvelâ cevap ve tekzip hakkının suiistimalinden mütevellit bâzı anlaşmazlıkların mahkemeye intikaliyle Damoklesin kılıcı tekrar yazı işleri müdürlerinin tepesine asılıyor, hattâ kılıcın askısı biraz daha kısa tutuluyordu: Bir defa yeni kanun, tekzibi neşretmemenin cezasını bir aydan altı aya kadar hapis cezasına çıkarmakla 27 Mayıs İnkılâbım müteakip verilen bir sözün nakzı mânasını taşıyordu. Sakıt İktidarın meşhur Ankara Hiltonu yeni müşteriler için hazırlanabilirdi. Gerçi kanunun 19. madde münderecatına ilâve edilen Sulh Ceza Hâkiminin yayın kararma Asliye Ceza Hâkimliği nezdinde itiraz hakkının mevcut olması bir emniyet supabı telâkki edildi. Fakat bu supap hava kaçırmağa son derece müsaitti.

İşte bütün bunlar, haftanın başındaki salı günü kanunlaşan ve çarşamba günü basına açıklanan tasarının beklenen sevinci yaratmamasına sebep oldu. Kanun emniyet verici bâzı hususlardan mahrumdu. Tabii bunda cefakâr basın mensuplarının hisleri de rol oynamıyor değildi. Tasarıyı okur okumaz pek çok gazeteci beklenenin bu olmadığında ittifak ettiler. Anlaşılan Ahmet Yıldızın da ifade ettiği gibi gelecek iktidarların bedduasını almamak nazariyesi esas tutulmuştu. Tabii bunda ne derece isabet fardı, orası sonra anlaşılacaktı.

İspat hakkı

Basın mensuplarına verilen ikinci kanun teklifi ispat hakkı ile ilgiliydi. Bu uzun zamandır üzerinde durulan. İspat Hakkı mı, İsmail Hakkı mı, probleminin hallini derpiş ediyordu.

İspat Hakkının ihyası hakkında kanun teklifi başlığım taşıyan teklif tamamen Türk Ceza Kanununun mer' i hükümlerinin ihyasından ibaretti. Kanunla dâva hallediliyor gibi görünüyorsa da pek çok pürüzlü noktalar, ileride pek çok meselenin ortaya çıkmasına sebep olacak gibi görünüyordu.

Bir kere, gazeteciye tanınan delilleri serdetnıe zamanı pek kısaydı. Gazeteci delillerini 15 gün içinde toparlayıp C. Savcılığına verecekti. Bunlar beş gün içinde şikâyetçiye tebliğ edilecekti. Sonra duruşma süratle başlıyacak ve en kısa zamanda bitirilecekti. Bununla işin sürüncemede kalmaması, böylece tarafların daha fazla zarar görmemesi düşünülmüştü. Gelgelelim dâva süratle bitirildikten sonra, gazetecinin eline işin tam manasıyla meydana çıkmazım sağlıyacak bir delil veya vesika geçtiyse ve bunu ibraz etmek isterse ne olacaktı. Dâvaya yeniden başlarnamıyacağına göre gazeteci Hiltonun ranzalarında gününün dolmasını bekliyecek ve çıktıktan sonra kendisine "affedersin yanlışlık olmuş" mu denilecekti? .

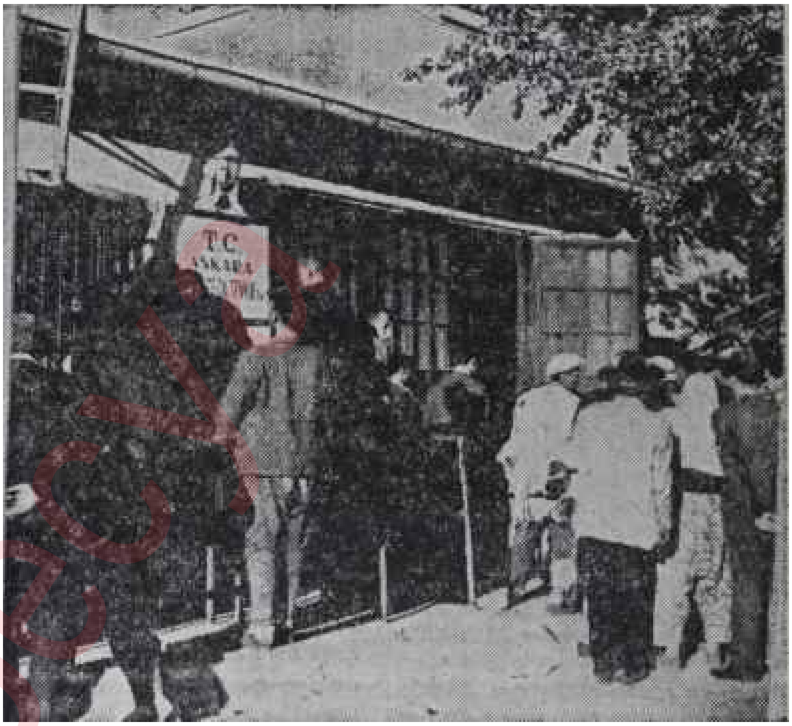
Yayım yapan ve ispat edemiyen için para cezaları ağırdı. Bununla, dikkatli davranılması âdeta ihtar ediliyordu.

İşte haftanın ortasında basın mensuplarını düşündüren ikinci bir mesele de bu oldu. Damoklesin kılıcı bir türlü kınına girmiyordu. Üstelik gün geçtikçe başlarına yaklaşıyordu

Toplantıda her iki kanunun izahı nı yapan Yıldız bir ara:

"— Biz işin namusunu temizlemek istedik ve temizledik" dedi. Yeni ik kanunla bunu temin ettikler! iddiasındaydı.

Ne var ki, genç Yarbay birazcık yanılıyordu. İki kanun namusu tamamı tamamına temizlemeğe kâfi gelmemiş, ancak, keseledikten sonra sabunlu bırakmıştı. Basın bir müddet daha girdiği hamamdan herhalde çıkamıyacaktı. Üstelik kanunla güdülen gayenin yeni gelecek iktidar tarafından bunun tâdiline yol açmamak olduğu, Yıldızın sözleri arasındaydı. Halbuki kanun gelecek yeni iktidar iyi niyetli olursa değiştirilecek ilk kanun olacaktı.

Ankara Merkez Cezaevi

Gene yol görünüyor

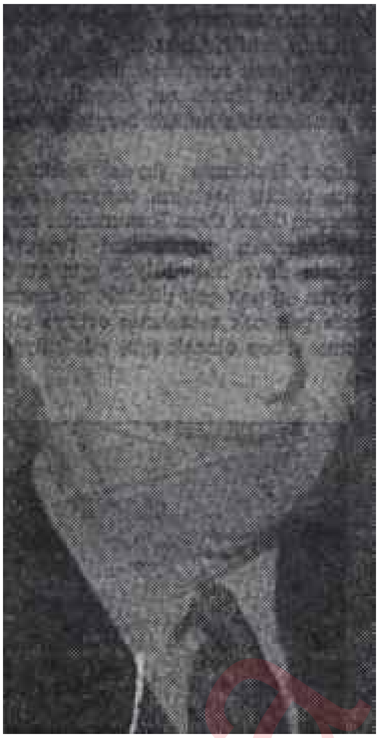
Nato

Yol alan fikir

NATO Kuvvetleri Başkumandanı General Norstad bundan bir müddet önce NATO'nun müstakil bir vurucu atom kuvvetine sahip olması fikrini ortaya attığı zaman, bası siyasî yorumoular bunun gerçekleşmesini şüphe ile karşılamışlardı, Öyle ya, böyle bir kuvvetin kurulabilmesi için herşeyden önce A.B.D. nin NATO'ya atom silâhı vermeyi kabul etmesi lazımdı, Halbuki Amerikan Kongresi -nedendir bilinmez- Sovyetler Birliği için artık bir Bir olmaktan uzak bulunan atom bilgisini Batılı dostlarıyla paylaşmaya şimdiye kadar bir türlü razı olmamıştı. Bu bakımdan, Amerikanın NATO'ya atom silâhları vermeye razı olması beklenemezdi.

Halbuki geçen hafta içinde gelişen olaylar NATO'nun çok geçmeden müstakil bir atam kuvvetine sahip olacağını gösteriyordu. Bir kere Pariste toplantı halinde olan NATO Parlâmanterler Konferansı, ilk olarak General Norstad tarafından ileri sürülen bu fikri hemen benimsemişti. Konferansın Siyasi Komitesi tarafından kabul edilen bir karar suretinde, NATO Daimî Konseyinin bu "âcil ve önemli" meseleyi dikkatle ele alması isteniyordu. Gene aynı karar suretindi belirtildiğine göre, Daimi Konsey bu kuvvetin nasıl ve hangi şartlar altında kullanılacağını da tespit etmeliydi. Şimdilik bu konudaki umumî temayül, General Norstad'ın da teklif ettiği gibi, müstakil atom kuvvetinin ancak onbeş üye devletin oy birliğiyle vereceği karar üzerine kullanılabilmesiydi. Başka bir deyişle, bu kuvvetin kullanılması konusunda her üye devletin veto hakkı olacak tı.

Ancak bu konudaki en önemli adım geçen hafta Pariste değü, Washington'da atılıyordu. New YorkTimes'de yayınlanan bir habere göre Amerikan Dışişleri ve Savunma Bakanlıkları, Norstad'ın fikrini benimseyerek, meseleyi 16 Aralıkta başlıyacak NATO Bakanlar Konseyi toplantısına getirmeyi kararlaştırmışlardı. Gene aynı haberde Amerikan Kongresinin de artık atom sırrını Avrupalı müttefikleri ile paylaşmak zamanının geldiğine kanaat getirmiş olduğu söyleniyordu. Böyle olunca, NATO'nun atom kuvvetine sahip olması bir gün meselesi gibi görünüyordu.

Louis Joxe
Başı dertte bir adam

Cezayir

Sonu şüpheli plân

New York'ta Birleşmiş Milletler Gene Kurulunun Cezayir meselesini görüşmeye hazırlandığı günlerde, Pariste de Fransız Devlet Başkanının çevresinde, Cezayire verilecek yeni statünün anahatları hazırlanıyordu. Bundan birkaç hafta öncesine kadar üzeri bir sır perdesi ile örtülü olan yeni statü, artık yavaş yavaş bu perdeden kurtulmaya başlamıştı. De Gaulle aslında bir değil, ne kadar aralıklı olacağı şimdiden bilinmeyen iki referandum yapmayı düşünüyordu.

Birinci referandum Ocak ayının ilk yarısında Fransa ile Cezayirde yapılacak ve her iki ülkenin halkından da, kendi hükümeti, müesseseleri ve kanunları olan, fakat iktisadî, askerî ve teknik bakımdan Fransaya bağlı kalacak bir "Cezayirli Cezayir" fikrini benimseyip benimsemedikleri sorulacaktı. Başkan De Gaulle geçen hafta bu birinci referandumun hazırlığına girişiyor, bu arada kabineye bir Cezayir İşleri Bakanı, Cezayire de yeni bir hükümet temsilcisi tayin e» diyordu. De Gaulle Cezayir İşleri Bakanlığını en güvendiği çalışma arkadaşlarından biri olan Louis Joxe'a vermişti. Joxe bu göreve getirilmeden önce Debre kabinesinde Millî Eğitim Bakanı olarak çalışıyordu. Yeni Cezayir hükümet temsilciliğine ise Jean Merin tâyin edilmişti.

Fransız halkının hâlâ büyük bir çoğunlukla De Gaulle'ü tuttuğuna Şüphe yoktu. Bu bakımdan yapılacak ilk referandumda Fransız halkının De Gaulle plânını tasvip etmesi kimseyi şaşırtmıyacakti. Asıl güçlük, ne zaman yapılacağı, bilinmeyen ikinci referandum sırasında çıkacaktı. Do Gaulle bu ikinci referandumun yapılmasını Cezayirde barışın kurulmasına bağlıyor muydu, yoksa bu düşüncesinden artık vazgeçmiş miydi, burası belli değildi, makat belli edan, bu ikinci referandumun yalnız Cezayirde yapılacağı ve referandum sırasında, De Gaulle'ün 1959 Eylülünde de Söz verdiği gibi, Cezayir halkından bağımsızlık mı, Fransa ile iş birliği mi, yoksa doğrudan doğruya birleşme mi istediği sorulacağıydı.

De Gaulle'ün iki safhalı yeni plânı ilk bakışta akla uygun gelmiyor değildi. Fakat biraz yakından incelenince, Generalin iki noktayı gözden kaçırdığı anlaşılıyordu. Gözden kaçan ilk nokta Fransız ordusunun durumuydu. Fransız ordusunun Hindiçiniden sonra Cezayirde yeni bir bozguna uğramak istemediği, bu meseleyle en uzaktan ilgilenenler tarafından bile biliniyordu. ilk referandum sonunda kurulacak "Cezayirli Cezayir", Fransız sağcıları tarafından Cezayirin Fransa ile bağlarım kesmeye doğru atılmış ilk adım olarak karşılanmıştı ve bunlar, Cezayiri her ne pahasına olursa olsun elde tutmak amacıyla, kendileri gibi düşünen ordunun idareyi ele alması için kışkırtma yapıyorlardı. De Gaulle Cezayir meselesinin çözümünü böyle uzun vadeli planlara bağladıkça basan şansım azaltıyordu

Generalin gözden kaçırdığı ikinci ve en önemli nokta ise, Cezayir Milli Kurtuluş Cephesinin varlığıydı, Öyle anlaşılıyor ki De Gaulle, zaten hayal kırıklığına uğramış olan orduyu büsbütün ürkütmemek için, plânında bu Cepheye hiç yer vermemişti. Halbuki kurduğu Geçici-Hükümet Cezayir dışında da olsa, Milli kurtuluş Cephesinin Cezayir içinde büyük bir kuvvet olduğuna şüphe yoktu. Bu teşekkül tanınmadıkça Cezayirde ateşin kesilmesi nasıl sağlanabilir, kurulacak yeni Cezayir hükümetine yerli halkın ka tılması nasıl sağlanabilirdi? General yoksa Milli Kurtuluş Cephesinin yeni kurulacak geçici idare ile barış müzakerelerine yanaşacağını mı sanıyor, yahut da Geçici Cezayir Hükümeti Fransa ile aynı masa başına oturmadan ateş kesmeyeceğine göre, "Cezayirli Cezayir"i kurduktan sonra da savaşa devam etmeyi mi düşünüyordu? General böyle düşünüyorsa en büyük yanlışı yapıyordu. Çünkü bunun devamı Moskova ve Pekinin işe karışması, yâni Kuzey Afrikadaki savaşın ısınması demek olurdu ki aklı başında hiç kimse böyle birşey e razı olamazdı.

İçinde bulunduğu çıkmazdan kurtulmak için De Gaulle'ün bir şeyi iyice anlaması gerekiyordu: Cezayir savaşım sona erdirmek için orduyu tamamen bir kenara itip milliyetçilerle aynı masa başına oturmaktan başka çâre yoktu. Millî Kurtuluş Cephesini dikkate almayan her plân, önünde sonunda başarısızlığa uğramaya mahkûmdu.

Demir Perde

Ses vermeyen yoldaşlar

Geçen hafta Sovyetler Birliğini ziyaret eden Fin Devlet Başkanı Kekkonen'in şerefine Finlandiyanın Moskova Büyükelçiliğinde verilen bir kabul resminde, Sovyet Başbakanı Krutçefin etrafını saran bütün gazetecilerin merak «ettiği tek konu vardı: Zirve Konferansı nasıl gidiyordu? Konferansta görüş birliğine varılmış mıydı, yoksa fikir ayrılıkları mı belirmişti? Doğrusunu söylemek gerekirse Krutçef bu soruları gayet iyi savuşturmayı bilmiş ve gülerek, etrafını saran gazetecilere şunu söylemişti: "Zirve Konferansı mı? Bunu neden General De Gaulle'den sormuyorsunuz?"

Aslında, gazetecilerin merak ettikleri bundan epeyce önce başarısızlığa uğrayan talihsiz Paris toplantısı değil, seksenbeş ülkeden gelen komünist liderlerin, Moskovada bir aydır devam eden toplantılarıydı.Bu liderler Ekim İhtilâlinin kırkbirinci yıldönümü vesilesiyle Moskovada buluşmuşlardı ve dünya meseleleri üzerindeki görüşlerini birleştirmeye çalışıyorlardı. Bu görüşler birbirinden epeyce ayrı olmalıydı ki toplantılar bir aydır sona ermiyor, müşterek bir tebliğ yayınlanamıyordu.

Doğrusu komünist liderler arasındaki görüş ayrılığı hiçbir resmi ağızdan sızmış değildi. Ancak görüşmelerin uzun sürmesi, herkesi böyle bir şüpheye sürüklemişti. Diğer yandan liderlere yakın bâzı çevreler de bu şüpheyi doğrulayan şeyler söylüyorlardı. Bunlara göre, "barış içinde beraberce yaşama" prensibinin şampiyonu Sovyetler Birliği ile bütün dünyaya komünist rejimi getirecek büyük bir cihan savaşının kaçmılmazlığını savunan Çin Halk Cumhuriyeti temsilcileri arasındaki anlaşmazlık devam ediyordu. İşin dikkate değer tarafı bâzı Lâtin Amerika komünistleri de bu anlaşmazlıkta Cinden yana çıkmışlar, bunlara Kuzey Kore, - İndonezya ve Arnavutluk temsilcileri de katılmışlardı. Avrupa komünist partilerinin liderleri ise, her zaman olduğu gibi bu sefer de Krutçef gibi düşünüyorlardı.

Savaşın kaçınılıp kaçınılmaz olduğu konusundaki bu ana görüş ayrılığı, peşinden diğer bâzı ayrılıkları daha sürüklüyordu. Bunların başında silâhsızlanma meselesi geliyordu. Krutçefin silâhsızlanma için açtığı kampanya Çin Halk Cumhuriyeti tarafından mevsimsiz bulunuyordu. Komünist blokun her zaman kapitalist devletlerden daha kuvvetli bulunması gereği bir tarafa bırakılsa bile, kendi atom bombasını yapmadan Çin atom silâhları deneme ve imalinin yasak edilmesine razı olamazdı. Gene savaşın kaçınılıp kaçınılmaz olduğu konusundan doğan diğer bir görüş ayrılığı da, Batılı devletlere karşı takip edilecek politika meselesiydi. Çin bu devletlere hiç tâviz verilmemesini isterken Sovyetler Birliği, gerektiği zaman daha yumuşak bir politika takibine taraftar görünüyordu. Konferansa yakın çevreler bu noktayı açıkladıkları zaman Batılı yorumcular, ister istemez, Krutçefin zaman zaman sertleşmesinde Çinin baskısını görür gibi olmuşlardı.

Krutçef - Mao- Tse Tung
Geçimsiz kardeşler

Ancak ortaya çıkan görüş ayrılıkları ne olursa olsun, konferansın büyük bir fikir ayrılığı havası içinde dağılması beklenemezdi. Bütün temsilciler komünist blokun bütünlüğünü korumak hususunda birleşiyorlardu Gerçi Pravda geçen hafta yayınladığı bir başyazıda dogmatiklere karşı şiddetli bir dil kullanmıştı ama, gene ö yazıda belirtildiği gibi,' komünist eaflarındaki birliğin kuvvetlendirilmesi şimdilik en önemli bir gayeydi ve bunu sağlamak için taraflardan birinin diğerinin görüşüne katılması gerekiyordu. Bu sefer fedakârlık etmek" Çine düşmüştü. Gerçekten, ekonomik bakımdan Sovyet yardımına muhtaç olduğu müddetçe Çin, Moskovanın görüşünü kabullenmekten

KİTAPLAR

İstiklâl Savaşının *İçyüzü*

(Emekli Albay Şerif Güralpin hatıraları, İstanbul, Dizerkonca matbaası 1958, 239 sayfa 500 kuruş)

Kitapçı vitrinlerinde zaman zaman çirkin kapaklı bir takım kitaplar yer alır. Bunlar bu vitrinlerde, kaldırım satıcılarının elinden nasılsa kurtulup da gelmiş gibi yabancı bir eda ile dururlar. Renkleri zevksizdir, kompozisyonları zevksizdir, ciltleri zevksizdir, baskıları zevksizdir ve nihayet muhtevaları zevksizdir. İşte "İstiklâl Savasının İçyüzü" adlı kitap da ilk nazarda insanda böylesine bir his uyandırmaktadır.

Ancak kitabın adıdır ki, okuyucuda bir ilginin doğmasına sebep olmaktadır. Bilhassa 1946'dan bu yana, İstiklâl Savatı hakkında öylesine kitaplar çıkmıştır ki insan, "Acaba bu da neyin nesi, acaba yazara göre İstiklal Savaşının içyüzü ne imiş?" diye kitabın muhtevasını merak etmektedir.

Emekli Süvari Albayı Şerif Güralpin kitabı, İstiklâl Savaşının içyüzüne ışık tutan bir kitap olmaktan uzaktır. Kitabın tamamı okunduğunda bu, görülmektedir. O kadar ki, kitapta anlatılanlara bakıldıktan sonra kitaba bir ad verilmek istense, Şerif Güralpin İstiklâl Savaşına ait hatıraları ve daha sonrasına dâir nasihatleri adi verilebilir. Bu kitapta İstiklal Savaşına tutulan ışığa gelince, bu ışık 4a rüzgârlı bir havada iki avcun arasında yakılan bir kibrit ışığını aşmamaktadır. Bütün bunlara rağmen Emekli Albay, hatıralarını oldukça tatlı bir dille anlatmasını bilmiştir. Hiç olmazsa kendi bulunduğu sahadan bir takım olayları dile getirmiştir.

Şerif Güralp, İstiklâl Savaşı başladığında, Filistin Cephesinde çarpışmaktan yeni dönmüş genç bir üsteğmendir. Aslen Edirnelidir. Birinci iDünya Savaşından mağlûp çıkmamıza son derece üzülmüş olan genç subay, memleketinde, Mondoros mütarekesinden sonra olacakları üzgün nazarlarla seyretmektedir. Bu sırada Anadoluda yer yer kıpırdanmalar başlamış, İlk Millî Mücadele çekirdekleri atılmıştır. Şerif Güralp de bulunduğu Edirnede, muhtemel bir düşman işgaline karşı kurulan mahalli bir teşkilâtın organizatörleri arasında bulunmaktadır. İşte tam bu günlerde genç üsteğmen İstanbula, Süvari Okuluna çağırılır. Mütareke günlerinin İstanbulunda genç bir süvari üsteğmeni elbette ki huzurlu olmıyacaktır. Nitekim Şerif Güralp de her Türk gibi huzursuzdur. Günün birinde, eski komutanlarından biri olan Miralay Refet beyin -General Refet Bele- Nazilliye gittiğini, kendisini de oraya çağırdığım duyunca, ilk aklına gelen, derhal binicilik okulundan firar etmek olur. Arkadaşlarıyla birlikte kaçar. İzmit üzerinden, hayli maceralı bir yolculuktan sonra Nazilliye, Refet beyin yanına vâsıl olur.

O günlerde Batı Anadoluda, müstevli Yunanlılara karşı ilk ayaklananlar, Batı Anadolunun efeleri olmuştur. Bunlar yar yer dağlara çıkmışlar, Yunanlıların ileri hamleler yapmalarım önlemek için çarpışmaktadırlar. Ancak, başıbozuk ve biraz da serkeş olan efeler, bir yandan milleti müdafaa ederken, bir yandan da eski alışkanlıkları ile halkı soymaktan geri kalmamaktadırlar. Bilhassa Demirci Efe, Yörük Ali Efe gibi meşhur bâzı efeler, Milli Mücadele lehine çalışmakla beraber, Ur yandan da Ankarada yeni yeni doğmağa başlıyan Milli Meclise karşı bir tehlike olmaktan geri kalmamaktadırlar. İşte Miralay Refet bey, biraz da bu serâzad efeler takımını zaptı rapta almak ve onları Ankaradaki Milli Meclise karsı herhangi bir taşkınlık yapmaktan alıkoymakla görevlendirilmiştir. Nazillide, Demirci Efenin karargâhında, Efeye bir nevi akıl hocalığı yapmaktadır. Genç süvari üsteğmeni Şerif Güralp Miralay Refet Beye, eski komutanına inanan bir subaydan da öteye, Ur evlâdın babasına bağlılığı gibi bir bağlılıkla bağlıdır.

Refet hey de, genç ve ateşli süvari üsteğmenini sevmektedir. Ona Sarayönü yalanlarındaki bir müfrezenin komutanlığım verir. Müfreze, İstiklal Savaşının başında, Türk Ordusunun elinde nasılsa dağılmadan kalmış, münferit askeri kuvvetlerden biridir.

O zamanlar nizami kuvvetler dahi, meselâ Genel Kurmaya bağlı olmaktan çıkmış, daha çok mahalli cephe komutanlarına, hattâ cephe komutanı dahi olmıyan bir takım insanlara bağlı kalmıştır. Üsteğmen Şerifin 200 atlıdan müteşekkil süvari bölüğü de, gittiği yerlerde Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri tarafından beslenen ve doğrudan doğruya. Miralay Refet beyin emrinde bulunan bir nizami birliktir. Nitekim bu birlik bir müddet Batı Anadolunun iç bölgelerinde kaldıktan sonra, o zamanlar Ankarada bu kadarcık da nizamî bir kuvvet olmadığı için, Refet Beyin emri ile Ankaraya gönderilir.

Emekli Albay Şerif Güralp kitabında, bir akşam Ankarada Mustafa Kemal İle Miralay İsmetin arasında, daracık bîr koltukta onlarla nasıl dizdize oturarak talimat aldığını uzun uzun anlatmakta ve bunu hayatının en kıymetli hâtırası olarak nakletmektedir.

Bir müddet sonra Anadoluda iç isyanlar bağlayınca, Şerif bey müfrezesi bir makinalı tüfek takımı ile de takviyelidir- bu isyanların üzerine gönderilir. Şerif Bey müfrezesi muhtelif isyanların bastırılmasında hazır bulunur. Bu sırada geride bir ölüm kalım savaşı yapılmakta, yoktan bir ordu var edilmeğe çalışılmaktadır. Bolu, Düzce, Hendek, Delibaş isyanlarının bastırılışında hazır bulunan Şerif Güralp bu arada Miralay Refet beyle de temasım devam ettirmektedir. Kitaptan anlaşıldığına göre o zamanların üsteğmeni, şimdiki emekli Albay Şerif Güralp, Miralay Refet beye bağlılığını, Ankaraya bağlılıktan daha da kuvvetli saymaktadır. Hâtıralarda böylesine bir koku sezilmektedir.

Şerif Bey müfrezesi daha sonra, başıbozuk milis kuvvetlerinin ve bilhassa Demirci Mehmet Efenin tedibinde de rol alır. Bilhassa Demirci Efenin tedip ve tenkili harekâtını, bir zamanlar Demirci ile birlikte bulunmuş olan Refet bey idare etmektedir. Harekât son derece zahmetli ve tehlikelidir. Refet beyin elindeki en büyük kuvvet de Şerif Üsteğmenin komutasındaki müfrezedir. Bir gece Demirci Efenin karargâhı sarılır. Kaldığı ev basılır. Ama bakılır ki, Demirci Efe sırra kadem basmıştır. Güralpin hâtıralarının en enteresan tarafı da budur. O zamanki üsteğmen, aradan yıllar geçtikten sonra, Demirci Mehmet Efenin kaçmasını sağlayanın bizzat o zamanki cephe komutanı Refet Bele olduğunu Öğrenir. Hem de bizzat Generalin ağzından...

Kitabın son kısımları daha ziyade birer nasihatnamedir ve bu kitapla alâkasız bahislerdir. Artık emekli bir subay olan Güralp, anlaşılan, yapacak başka iş bulamadığı için, muhtelif konulardaki görüşlerini bir araya toplamakta fayda mülâhaza etmiş. Ancak bunların, bu "İstiklâl Savaşının İçyüzü" adlı kitapta yer almasının mânasını anlamak zordur. Bir başka kitaba girebilecek bu teferruatın bu kitapta yer alması garip kaçmaktadır.

Eksikliklerine ve fazlalıklarına rağmen "İstiklâl Savaşının İçyüzü", bir hâtıra olarak okunmalıdır. Okunmaya değer bir kitaptır. Hela İstiklâl Savaşı hakkında yazılı şöyle dört başı mâmur bir eser bulmaktan mahrum Türk gençleri, bu kitabı mutlaka okunmalıdırlar. Tabii sâdece bunu değil, bu tipten yazılmış bütün kitapları okumalıdırlar ki doğru bir fikir tabibi olsunlar.

İstanbul

İnsanlığın dramı

Site Tiyatrosu mevsimi "Evdeki tabancı" adlı güleryüzlü bir Fransız komedisiyle açtıktan Sonra, seyircisinin tiyatro zevkini ve tahammülünü çetin bir denemeye tabi tutan bir İngiliz piyesini sahneye koydu. Bu piyes, şimdi hâlâ Londrada, Duchess Theatre'ı her akşam dolduran, bütün İngiliz tenkitçilerinin son yılların en başarılı tiyatro eseri saymakta sözbirliği etmelerine ve İngiliz sabrı dünyaca meşhur olmasına rağmen bâzı sıkıntılı seyircileri temsili yarıda bırakıp gitmekten de alıkoyamayan, Harold Pinter'in "Kapıcı"sı -"The Caretaker"-ydı..

"Kapıcı"nın, büyük bir çoğunluk tarafından beğenilmesine karşılık bir kısım seyirciyi de sıkması şundan ileri geliyor: Eserde, normal piyeslerin ilgiyi uyanık tutan, merak uyandıran "vaka" unsuru yok gibidir. "Vaka" olmayınca tabii "action"da olmaz. İkibuçuk saat boyunca incir çekirdeğini doldurmayan şeyler Üzerinde u2un uzun duruluyor, konuşuluyor, daha doğrusu bakışılıyor ve susuluyor. Normal ve dinlediğini kolayca anlamak isteyen seyirci için garip ve anlaşılmaz görünen bir muhakeme, üç kişiden ibaret olan kişilerden üçünün de davranışlarına hâkimdir. Ağabey, metruk bir evin tavanarasında, biribiriyle hiç ilgisi olmıyan bir sürü ıvirzıvır eşya ile dolu olan odasına işsiz, aç, sefil, perişan kalmış bir serseriyi alıp getirir. Ona yiyecek, giyecek, yatacak verir, ama gene de yaranamaz. Serseri kendine yer edinince ona neler etmeğe kalkmaz! Evin asıl sahibi olduğunu Öğrendiği küçük kardeşiyle arasını bozmıya, onu evden uzaklaştırıp bu inlerin cinlerin top oynadığı evde kapıcı olarak tek başına kalmağa heveslenir. Bu sökmeyince işi tehdide, kavgaya, gürültüye kadar götürür. O da sökmeyince nihayet başını alıp gitmek sorunda kalır. İşte "Kapıcı"nın bütün vakası...

Yazarın maksadı elbette bu pamuk ipliğine bağlı vaka ile faizi meşgul etmek değil. Yazar, ele aldığı bu üç kişi, akü dengesini çoktan oynatmış bu üç garip kişi ile nadir rastlanan tiplerin psikolojisini yapmak, insanlığın dramım duyurmak istemiş. Dell, kaçık, serseri deyip geçtiğimiz zavallıların dramını... Ağabey, bir ameliyat sonunda zararsız hale getirilmiş bir akıl hastasıdır. Bu tavan arasına topladığı, yığdığı tahta, demir parçaları, eski püskü eşya, kullanılmış malzeme ile bir şantiye kurmak, kardeşinin evini tamir etmek, ona yepyeni bir soku vermek arzusundadır! Yıllardanberi bunun hazırlığıyla meşguldür ve bu hazırlık kimbilir daha kaç yıl sürecektir?.. Küçük kardeş -evin sahibi- çalışmakta, kazanmakta ve başka bir yerde yatıp kalkmaktadır. Tavanarasına gelip gitmesi ağabeyisine gözkulak olmak içindir. Ama satın aldığı ve tamirim de, idaresini de ağabeyisine bıraktığı bu ev hakkındaki fikirleri, serseri ile yalnız kaldıkları sahnelerdeki konuşmaları onun da pek sağlam akıllı bir şey olmadığını belli etmektedir. Muhakkak olan bir şey varsa o da, ağabeyisini sevdiği, onun her isteğim yerine getirmekten haz duyduğudur. Ağabeyisi serseriyi evden kovduğu zaman, ilk seferinde, onu sokaktan alıp geri getirmesi bundandır. Serseriye gelince: Onun, aklından zoru yoksa da sokaklarda, maddi mânevi yokluk yo sefalet içinde geçirdiği bütün bir ömür onu aklından zoru olanlardan daha tehlikeli bir hale getirmiştir. Kendisine iyilik edenlere bıçak çekecek kadar... pislik içinde yüzen vücudundan yükselen kokuya kötülüklerle dolu olan ruhundan yükselen mânevi sefaletin kokusu karışmaktadır. Harold Pinter, toplumun ve kaderin eseri olan bu üç kişinin basit karşılaşmasında, çatışmasında insanlığın ezeli dramına, yem bir şekil içinde ışık tutmak istiyor.

"Kapıcı"dan bir sahne

Vaka yok, mükaleme çok...

Sahnedeki oyun

İngilizlerin, tiyatroda yeni değerler yaratmak ve son yıllarda dünya ölçüsünde ,bir üstünlük kuran "Amerikan piyesi"nln hegemonyasını sarsmak içki dört elle sarıldıkları genç yazarların, bu arada Harold Pinter'in de benimsedikleri, paylaştıkları bir üslûp var: Beckett üslûbu, "Godot" ve "bekleyiş" havası. Eser, Londrada gördüğü büyük ilgi ve rağbeti biraz da buna borçludur. Arts Theatre Club'de verilen ilk temsillerin kazandığı başarıdan sonra, 30 Mayıstan bu yana Duchess Theatre'da verilen 200 den fazla temsil de bu tarafı ile daha

geniş bir seyirci topluluğunu, bilhassa genç kuşakları kendisine çekmiştir. Donald Mc Whinnie'nin teferruata varıncıya kadar büyük bir itina ile gerçekleştiı-miş olduğu reji, herşeyden önce bu üslûbu, bu havayı veriyor, biri birinden azçok belirli farklarla ayrılan bu üç kişinin kupkuru oyununda olduğu kadar temsilin bütününde de o "bekleyiş", "ne olduğu bilinmeyen şeyi bekleyiş" havası kuvvetle hissediliyor.

Site Tiyatrosunda eseri -Londra temsillerini görmeden- sahneye koymuş olan Yıldız Kenter, bu "bekleyiş" havasım İngilizler kadar elle tutulur halde vermekten, haldi olarak, sakınmış. Oyunun o zaman ne ağır, ne kasvetli, ne boğucu .bir hal alacağını sezmiş olmalı... Bâzı İngiliz seyircilerine temsili yarıda bıraktıran da, elbette ki başka bir şey değildi. Yıldız Kentetin rejisi daha çok eseri Türk seyircisine yaklaştırmak amacım gütmüş. O, realist, hattâ natüralist dekor içinde "mücerret bir oyundan çok, "duygulu" ve "beşeri" bir oyunu tercih etmiş. Mick'i, -küçük kardeş-, öbür kişilerden farklı, daha hareketli, daha gürültülü bir oyunla canlandırmakta, onun oyunuyla olsun seyirciye biraz nefes aldırmakta, onu biraz oyalamakta, sonra Aston'a -Ağabey- akıl hastahanesinde geçirdiği şokları, ameliyatı anlattığı sahnede o uzun tiradı çok duygulu bir eda ile söyletmekte fayda görmüş. Hakkı da yok değil. Müşfik Kenter o tiradı da öyle söylemese ve oynamasa, seyircimizin "Kapıcı'da "dişine göre" birşeyler bulması çok güç olurdu. Ama, eseri seyircimize yaklaştırmak gibi bir avantajı olan bu rejinin "insanların biribirlerile konuşmalarının bile imkânsız" olduğuna inanan yazarın ana düşüncesine, üslûbuna ve tiyatro anlayışına aykırı düştüğünü de itiraf etmek lâzım.

"Kapıcı" Site Tiyatrosunda esi az görülen bir ahenk içinde, çok iyi oynanıyor. Serseri Davies'i canlandıran Şükran Güngör sanat hayatının en başarılı kompozisyonunu gerçekleştirmek fırsatım bulmuş. Böyle bir rol için pek genç olmasına rağmen, o tortu haline gelmiş ihtiyarı, bütün sefaletiyle, çok isabetli bir ton üzerinden, baştan sona kompozisyonunu hiç aksatmadan yaşatmağa ve en zoru, pna gerçekliği olan çok beşerî bir çehre -kolay kolay unutulmıyacak bir Cehre- vermeğe muvaffak oluyor. Müşfik Kenter ağır, son derece ölçülü bir oyunla Aston'u yaşatıyor. Sanat mizacı böyle bir rolü Londradaki kuruluğu içinde canlandırmasına en müsait komedyenimiz olduğu halde bu zavallı akıl hastasına seyircinin kendiliğinden sempati duyması, acıması imkânsız bir şeymiş gibi konuşmalarına, oyununa yer yer kendine "acındıran" bir eda veriyor. Ama bu oyun tarzının rejinin anahatlarına bağlı bir tutum olmadığı da söylenemez, tersine öyle olması gerekir. Mick'de Genco Erkal, gene rejinin bile bile oyununa kattığı fazla, hattâ aşırı dinamizm bir yana, zevkle seyrediliyor. Bütün kusuru her rolde mutlaka "sevimli" olmıya çalışması, fakat "zıpır"lığa kayan kompozisyonuyla Mick'in anormal, en azından "garip" görülmesi gereken taraflarını duyurmağa muvaffak oluyor.

6 Tiyatrosu

Lale Oraloğlu ile arkadaşlarının kurdukları ve Pangaltıda, eski Tan Sinemasında faaliyete geçirdikleri "6 Tiyatrosu"nun programındaki Muhsin Ertuğrul imzalı başyazı, bu yeni sanat topluluğunun nereden, nasıl doğduğunu, hangi amacı güttüğünü yeteri kadar açıklıyor. Yıllarca evvel Küçük Sahne ile ekilen tohum "tutmuş", türlü merhalelerden geçerek "yeşermiş", şimdi İstanbulun kuzeyinde ve batısında, Site Tiyatrosu, Bulvar Tiyatrosu, Agâh Hün ve Altan Karındaş tiyatroları ile "kol budak salmış"tır. İşte 6 Tiyatrosu da c tohumdan yeşeren,' serpilip gelişen "kol budak"lardan biri.

"Evlilik Dolabı"

Yeşeren ümitler

6 Tiyatrosu, adından da anlaşılacağı gibi, Tevhit Bilge ve arkadaşlarının Sahne 4 topluluğu ile paylaştığı bu tiyatroda, saat 18 de temsiller veriyor. Sahneye koyduğu ilk eser, 2 perdelik orijinal bir Amerikan komedisi, Leslie Steyens'in "Evlilik Dolabı" -The Marriage-Go-Round"-.

"Evlilik Dolabı"nın orijinalliği şurada: Yirmi yıldanberi evli olan, çok iyi anlaşan ve biribirini gerçekten seven, ikisi de üniversite hocası, aydın bir karı-kocayı, savundukları iki konferans tezini, seyircinin gözü önünde, bizzat kendi hayatlarında tatbik etmek gibi oldukça nâzik bir durumda bırakıyor. Koca "tek eşlilik" müdafiidir. Medeni, karısında her aradığını bulan bir erkeğin, hangi şartlar altında olursa olsun, başka kadınlara zaaf göstenniyeceği iddiasındadır. Karısı ise karı-koca hayatını zehirleyen, cehennem haline getiren lüzumsuz kıskançlıkların aleyhindedir. Kendinden emin bir kadının kocasını, hangi şartlar altında olursa olsun, kıskanmaması gerektiği, onu bu gibi basit duyguların üstüne çıkarak kendisine daha iyi bağlayacağı kanaatindedir.

İki taraf da bu fikir ve kanaatleri savunurken, evlerine bir misafir gelir. Bu misafir, İsveçli bir meslekdaşlarının, meşhur bir bilginin genç, güzel kızı Katlin Sveg'dir. Ev sahibi antropoloji profesörü Paul Delville'in bir televizyon konuşmasını dinlemiş, onun olgunluğuna, zekâsına hayran olmuş ve., ondan bir çocuk edinmeği kafasına koymuştur. Evet, bir çocuk edinmeği. İsveç örf ve âdetlerinin, kanunlarının babasız çocuklara tanıdığı haklara güvenerek bu tasavvurunu gerçekleştirmek için de İsveçten kalkmış, Amerikaya gelmiştir.

Koca, savunduğu tezi sıfıra indirecek bu güzel kızdan kendini korumak için elinden geleni yapar. Madam Delville, kocasının sevgisinden, kendi zekâsından ve henüz muhafaza ettiği güzelliğinden emin olan bu olgun kız koleji müdiresi de, maksadını açıktan açığa söylemekte mahzur görmeyen bu İsveç dilberim ciddiye almamak, hele onun tasavvurunu gerçekleştirmesine engel olmak için elinden geleni yapar. Ama Katrin o kadar taze, o kadar cazip, sonra o kadar "dişi"dir ki, nihayet maksadına erişir gibi olur. Koca sendeler, kadın, saadetinin tehlikeye düştüğünü görünce son bir gayret göstermeğe **her** kadının başvurduğu son çâreye

başvurmağa mecbur kalır. Ayrılmak ve kocasının -kendisine ötedenberi hayran- bir meslekdaşıyla gitmek tehdidini ileri sürer. O zaman, anlak o zaman vaziyeti kurtarabilecek, kocasını bir çılgınlık yapmaktan alıkoyabilecektir.

Sahnedeki oyun

"Evlilik Dolabı" 6 tiyatrosunda iyi oynanıyor. Karı - koca'da Erol Keskin ile Lâle Oraloglu, bu olgun ve aydın çifti, her bakımdan kusursuz canlandırıyorlar. Erol Keskin isabetli kompozisyonu, ağırbaşlı, ölçülü oyunu temiz diksiyonuyla birkaç yılda sanatını ne kadar ileri götürmüş olduğunu belli ediyor. Lâle Oraloğlu ise her zamanki sahne sempatisi, zarif kadınlığı ve zeki oyunuyla kusursuz ve çok cazip bir Madam Delville oluyor.

Bu anlaşmış çiftin huzurunu ve inançlarını yok etmesine ramak kalan İsveçli Katrin Sveg rolünde Lâle Belkisi gördük. İlk defa bu derece mühim bir rolde sahneye adım atan bu genç sanatkâr, uzun ve başarılı bir mankenlik faaliyetinin kazandırdığı tecrübe ve zarafetle rolüne mükemmel intibak ediyor. Güzel fiziğinin verdiği imkânları rolünü değerlendirmek için kullanmasını biliyor ve sahnemiz için güzel bir "keşif" oluyor. Yalnız sesini daha iyi kullanmasını, tonlarım daha iyi bulmasını öğrenmelidir.

Kız koleji müdiresinin hayranı ye zararsız flörtü Prof. Rosş Barnett'i Cahit Irgat bırakmış, şimdi Necdet Aybek oynuyor ve aksatmamağa çalışıyor. Ama bu rolün Cahit Irgatın rolü olduğu da anlaşılıyor Onun için, temsile çok şey kazandırdığı muhakkak olan bu rolü bırakmış olmasına üzülmemek elden gelmiyor. Bu, Cahit Irgatın yarıda bıraktığı kaçıncı roldür ve bu değerli sanatkâr, kapıldığı zaaflar, kompleksler içinde nereye gitmektedir? Kendisini seven ve sanatını beğenenleri acı acı düşündüren budur.

"Evlilik Dolabının mühim bir eksiği de reji diye bir şeye sahip olmamasıdır. Bu yüzden temsil en basit sahne düzeninden mahrum kalıyor ve o başarılı oyuna gerçekten yazık oluyor.

SİNEMA

Filmcilik

Sıkıntı devam ediyor

Türk sinemasının bir çeşit genel kargâhı durumunda olan Beyoğlunun Yeşil Çam Sokağında aylardan beri, her yıl alışılagelmiş faaliyetin dışında bir durgunluk göze çarpmaktaydı. Yıllık prodüksiyon sayısını üçe dörde çıkararak adını büyük şirketler arasında saydıranlar yine film çevirmeye devam ediyorlardı ama, bir filmle yetinen küçükler, yokluklar içinde boğulmak raddelerine gelmişlerdi. Geçen 1950 - 1960 mevsimi için kota sistemi yerine otomatik tahsis kabul edilmişti. Otomatik tahsis aşağı yukarı eski kota sistemine çok veya üç haftadan aşağı afişten İndirmemeye bakıyorlardı. Bu yolla çoğu kendi malı sinema salonlarında işletmeye soktukları filmlerin maliyetlerini düşürüyor, ellerindeki tahsisin hepsini birden aynı yıl kullanmaya da yanaşılıyorlardı. Yabancı film ğetirticisi şirketlerin fazla akıllı ve açıkgöz davranmaları sonucu, çıkmaz bir sokağa girip çırpınmalarının bir eşi de yerli film çeviricileri arasında devam ediyordu.

Büyük balıklarla küçük balıklar

Asıl yokluğu ve sıkıntıyı duyanlar küçük ve serüvenci şirketlerdi. Bu terazinin bu kadar sıkleti çekemiyeceğini matematik gerçeklerle bile kabul etmeyen yerli filmcilerimiz, yıllardır beklenen sonla karşı karşıyay-

Yerli filmlerimizden bir sahne
Değirmenin suyu

yaklaşıktı. Yabancı film getirticileri için belli bir kontenjan ayrılmış ve bu kontenjanın şirketler arasında pay edilmesi istenmişti. Bu, büyük getirticilerin yanıbaşında bir takım serüvenci ve köksüz küçük getirticilerin yerden mantar gibi bitivermesine yaramaktan başka bir fayda sağlamamıştı. Serüvenci küçük getirticilerin yurda yabancı film sokmaktan çok. kontenjandan pay almak, sonra da bu paylarım asıl ihtiyaç sahiplerine dolambaçlı yollardan giderek karabor sa fazlasıyla satmaktan öte bir işleri yoktu. Geçen yıl getirticilere ayrılmış 1.250.000 dolarlık tahsisin bütünü kullanılmıştı. Bir yü içinde gümrüklerden çekilen film tutan 700.000 dolan güç buluyordu. Getirtici şirketler, yetti bir açıkgözlük örneğiyle iki sinema mevsimidir bir filmi iki dılar. Büyük ve iyi niyetli şirketleri de kendi istismarcı ve kötü film yapma yolunda yürümeye zorlayan küÇükler, ham film sıkıntısıyla birlikte devamlılıklarını sağlayamamak durumuna girmişlerdi. Büyükler için sıkıntı pek söz konusu değildi. Bir çoğu bugünlere hazırlık olmak üzere ya ham film stoku yapmışlar, ya da kesenin ağzını açarak karaborsadan temin yoluna gitmişlerdi. Bugün de devam etmekte olan sıkıntı ve karaborsa, yalnızca küçük ve serüvenin şirketlerin işi olarak sayılamazdı. Küçüklerin ortadan kalkmasını veya sayılarının zararsız bir hadde inmesini başlangıçtan bert arzulayan büyükler, zaman zaman ham film stoku yaparak küçükleri yapma bir yokluğa itiyorlardı. Küçükler de can havliyle birleşmişler ve ham film işini Milli

Korunma Kanunu çerçevesine sokarak tahsisle dağıtımını gerçekleştirmişlerdi. Bu, karaborsanın büyüklerden küçüklere aktarılması demekti ki, bugün de sayıları yüzü aşkın küçük serüvenci firmaların asıl yaşama ortamını teşkil edecekti, 1960 yılı, küçüklerin bu yaşama ortamına son verilmeye doğru hızla gidişin yılıydı. Yıllar yılı birleşip büyüklerin karşısında bir kuvvet olamıyan küçükler, ağır ağır endüstrileşme yolundaki sinemamızda ezilmeye ve ortadan kalkmaya mahkûmdular. Serüvenciler son çırpınışlarını yapıyorlar, büyükler de küçüklerle bir hizaya gelmek istemiyorlardı. Küçükler ekseriya karanlık işler çeviriyorlar ve film çevirmekten çok, filmcilikle hiç ilgisi olmıyan şeylerle uğraşıyorlardı. Bunların ayıklanmaları ve ortadan çekilmeleri gerekti. Büyükler bunun için gizli veya açık savaşmaktansa, işi zamana bırakmışlardı. Bilinen, ekonomik gerçeğin tatbiki ve beklenen sona varılmasıydı. Küçüklerin aradan çekilmesi, büyükleri iyi film yapımına götürecek iniydi? Asıl önemli olan buydu. Küçüklerin yok olmasıyla bomboş alanda at oynatmak imkânına sahip olacak büyükler, gelenekleşmiş kötü filmler yerine Batı anlamında ve Batı seviyesinde seyredilir film ler yapabilecekler miydi? Türk sinemacılığı 1960 yılının son aylarında kendi yaşamasına sıkı sıkıya bağlı ve son derece ciddi bir soruyla karşı karşıyaydı.

Charles Laughton "Beklenmeyen Şahit" de
Soluk kesen oyun

Filmler

İşin alayında bir usta

Billy Wilder, polisiye romanlar yazarı Agatha Cristie'nin bir hikâyesinden alınma "Beklenmeyen Şahit" -"Witness for the Prosecution"-de, kendisinden çok önce John Huston'un "Sarışın Şeytan" -"Beat the Devil"- ında denediği sözde serüven filmlerini alaya alan davranışına eş bir yönden, bu kere, polisiye filmleri alaya alıyordu.. "Beklenmeyen Şahit" in konusu polisiye romanların beklenen ve bilinen örgüsüyle kurulmuştu. Yaşlı bir kadını öldürmekten sanık bir genç adam -Ttyrone Power- suçsuzluğunu ispat etmesi için yaşlı ve kurt bir avukata -Charles Laughton- başvuruyordu. Duruma göre, genç adam suçsuzdu, yaşlı kadını öldürmemişti. Fakat ölümden sonra açılan vasiyetnamede bütün parasını Vole'a -genç adamın adı Vole'du- bırakmış olması, kahramanımızı son derecede müşkül, bir durumda bırakıyordu. Yaşlı avukatın elinde tek koz ve kurtuluş umudu Vole'un karısıydı **-Marlene** Dietrich-, ama onun da kanunlara göre, kocası adına ne aleyhte ne de lehte şahitlik etmesi imkânsızdı. Roman yazarı Agatha Cristie'nin asıl işi de zaten bundan sonrasında başlıyordu Hikâyenin buraya kadar olanı alelade bir polis vakasından farklı değildi. Ortada öldürülmüş bir yaşlı dul ile cinayetten sanık bir genç adam vardı. Katil ya o idi, ya da bir ikinci kişi. Ne Christie ve ne de Wilder, işin bu ikinci kişin yanına dokunmuyorlardı. Seyircinin ilgisini Vole'un üzerine çektikten sonra, dağıtmadan ve daha çok toplıyarak hikâyeyi sürdürüyorlardı. Wilder, saçma bir polis vakasından fevkalâde bir film çıkmıyacağım herhalde baştan biliyordu, önemli .olan, bu polis olayı içinde bir takım insana yaklaşık kişileri verebilmekti. Yaşlı kurt avukata eğilmesi ve ısrarla film boyunca onu inceleyip işlemesi de bunu gösteriyordu. Ayrıca Charles Laughton da soluk kesen bir oyunla Wilder'e yardımda elinden geleni esirgememişti.

Açmaza girince

"Beklenmeyen Şahif'in bütünlüğünü sağlayan ana unsurlardan biri de mekân birliğiydi. Vaka iki yerde geçmekteydi. Biri avukatın yazıhanesinde, öbürü de mahkeme salonunda. Wilder, hikayeyi sürükleyici kılabilmek ve kuruluktan çekip çıkarabilmek kaygısıyle kısa, fakat temayı sağlamlaştıran geriye dönüşlere başvuruyordu. Bu geriye dönüşlerde filmin kahramanı Vole ile karısı Christine'nin karşılaşmaları ve aşkları anlatılmaktaydı. Böylelikle filmin statikleşmeye yüz tutan havası değişiyor ve kahramanların kişilikleri açıklanıyordu. Wilder bu kişiliklerin açıklanmasında da Christie'den yanaydı.

Vole'un yargılanması sırasında vakanın gelişmesi yerine, yaşlı avukatın davranışı göz dolduruyordu. Bunun sebebi, hikâyenin çürüklüğü ve her an bu pamuk ipliğinin seyirci tarafından farkına varılma korkusuydu. Wilder de bu korkuyu duymuştu., Bir yere kadar gelmesi ve açmaza girmesi çaresizdi, Öyle de oluyordu. İşte o açmaza girmesiyle Wüder'in isi alaya vurması birleşiyordu. Bu, filmin son bölümüydü. İki saatlik bir sürede seyircisinin tansiyonunu devamlı olarak ayakta tutan rejisör, bu çeşit filmlere olan büyük ilgiyi filminin son sekanslarında gülünçleştirerek polisiye filmlerin yersizliğini ve mantıksızlığım açığa çıkarıyordu. Filmin son bölümü, gerçekten Wilder den beklenen bir espri havasındaydı. Vole, Hitchcock filmlerinde rastlanan şekildeki gelişimle yargılamada beraat ediyor ve yakasını adaletten kurtarıyordu. Zaferi kazanan yaşlı avukata gerçeği söylemesi ise çok belli bir Agatha Cristie düzeniydi. Başlangıçtan sona, üstüste vurulan düğümler bir anda çocuk oyuncağı kolaylığıyla çözülüverince yaşlı avukat da yıkılıyordu. Yalnız yaşlı avukat değil, seyirci de onunla bitlikte şaşırıp kalıyordu.